

„Gyermekek és büntetőjog”

**Fiatal büntetőjogászok második
konferenciája**

Konferenciakötet

Lektorálta:

Nagy Melánia – Ripszám Dóra

Szerkesztette:

Ázsoth Szilvia – Ripszám Dóra

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Pécs, 2024

Szerkesztette: Ázsoth Szilvia – Ripszám Dóra

Lektorálta: Nagy Melánia – Ripszám Dóra

**„Gyermek és büntetőjog”
Fiatal büntetőjogászok második konferenciája**

Konferenciakötet

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság magyar nemzeti csoportja 2024. március 14-én „Gyermek és büntetőjog” címen megrendezte a fiatal büntetőjogászok második konferenciáját.

A szerkesztők és lektorok nem feltétlenül értenek egyet minden esetben a kötetekben megjelenő írásokkal, a szerzők által képviselt véleményekkel.

**Kiadó:
Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
7622 Pécs, 48-as tér 1.**

ISBN: 978-963-626-351-5

Minden jog fenntartva.
© Szerzők, Szerkesztők

Tartalomjegyzék

Herke Csongor – Herke-Fábos Barbara Katalin: A Barnahus-modell: a gyermekbarát igazságszolgáltatás az ENSZ gyermekjogi egyezményének tükrében	4
Herke-Fábos Barbara Katalin: A megelőző pártfogás kapcsolata a büntető igazságszolgáltatással	16
Miskolczi Barna: MI alkalmazások a gyermekek elleni bűncselekmények nyomozásában	25
Balázs Zsolt: A fiatalkorúak büntetőjogi megítélése a XIX-XX. század fordulóján, különös tekintettel a szabadságelvonnással járó szankciókra	29
D. Horváth Vanessza: A gyermekvédelem és az állatvédelem összefüggéseinek vizsgálata a kiskorú veszélyeztetésének büntette tükrében.....	36
Greza Balázs Ferenc: Gondolatok a gyermekek védelmében – egy „tényállás-konglomerátum” ellen	46
Kólyáné Barkóczy Tímea: A gyermek veszélyeztetettségének fogalma.....	54
Nagy Melánia: A gyermekek elkövetővé válásának sajátosságai	63
Ripszám Dóra: Gyermekkereskedelem az emberi test tiltott felhasználása céljából	68
Soltész Tamás: „Short, sharp shock” vagy „a bűn és gonoszság seminariuma”?	77
Zsirai Lilla: A gyermeki jogok védelmének kihívásai egy digitalizált világban különös figyelemmel a gyermekpornográfia hazai és nemzetközi szabályozására	86

A BARNAHUS-MODELL: A GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS AZ ENSZ GYERMEKJOGI EGYEZMÉNYÉNEK TÜKRÉBEN

HERKE CSONGOR

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐ ÉS POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI TANSZÉK, TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR

HERKE-FÁBOS BARBARA KATALIN

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, POLGÁRI JOGI TANSZÉK CSALÁDJOGI ÉS SZOCIÁLIS JOGI CSOPORT, ADJUNKTUS

I. Bevezetés

A „Barnahus” kifejezés az izlandi „gyermekház” szóból ered¹. A Barnahus egy gyermekbarát, multidiszciplináris modell, amelynek célja, hogy minden egyes gyermek számára összehangolt és hatékony gyermekvédelmi és büntetőjogi választ kínáljon, valamint, hogy a nyomozás és a bírósági eljárás során megelőzze a traumatizálódást és a retraumatizálódást². A Barnahus modell mára számos országban elterjedt integrált megközelítés, amely a bántalmazott vagy elhanyagolt gyermekek igényeit helyezi a középpontba. A Barnahus modell nemcsak egy kihallgatási módszertan, hanem egy komplex gyermekjóléti szolgáltatás is.

A Barnahus modellnek amerikai gyökerei vannak. A Child Advocacy Center (CAC) modellt 1985-ben hozták létre az Egyesült Államokban³. A CAC célja a retraumatizáció megelőzése volt azáltal, hogy gyermekbarát, biztonságos és semleges környezetet biztosít az igazságügyi kihallgatás, az orvosi vizsgálat és a kezelés számára.

Izland 1998-ban hozta létre a Barnahus nevű szervezetet, amelyet a CAC modellje ihletett. A Barnahus abban különbözött a CAC modelljétől, hogy szolgáltatásait a nemzeti közjóléti rendszerbe és az igazságszolgáltatási rendszerbe integrálták. Az egyik jelentős előrelépés volt, hogy a gyermeknek a Barnahusban audiovizuálisan rögzített vallomása törvényes bizonyíték lett a bírósági eljárásokban, így a gyermeknek nem kell több hónapot vagy évet várnia a hatósági kihallgatásra⁴.

¹ Izlandi nyelven barn=gyermek, hús=ház, azaz Barnahús=gyerekház. A nemzetközi szaknyelvben a rövid u-s változat, a „Barnahus” kifejezés terjedt el, ezért a továbbiakban mi is ezt alkalmazzuk.

² Haldorsson, O. L.: The Barnahus Quality Standards. <https://www.barnahus.eu/en/the-barnahus-quality-standards/>

³ <https://childadvocacycenter.org/>

⁴ Guðbrandsson, B.: Barnahus as implemented in Iceland. <https://rm.coe.int/1680700233>

A modellt aztán más országok is átvették, elsőként az északi országok, majd számos más állam is⁵. Ahogyan bővült a Barnahus modellen alapuló intézmények száma, felmerült az igény egy közös szervezet létrehozására is. A 13 országot képviselő PROMISE Barnahus Network alapítói 2019 novemberében Helsinkiben írták alá a hálózatot hivatalossá tevő alapszabályt. A hálózatot jelenleg 26 ország 42 szervezete és magánszemélye alkotja. A PROMISE Barnahus Network a nemzetközi csere és együttműködés központja, amely a Barnahus-modellt népszerűsíti Európában⁶

Magyarországon 2016-ban, Szombathelyen hozták létre az első Barnahus házat. A szombathelyi Barnahus szolgáltató megnyitásához Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzatának anyagi támogatása mellett magánadományokra is szükség volt. A szombathelyi volt Közép-Kelet Európa első Barnahus háza. 2020. január 1-től a szolgálat központi költségvetési támogatásból működik⁷. A szombathelyi után megnyitásra került Debrecenben és két budapesti helyszínen is. 2023. február 20-án pedig Gyulán a gyulai pedig átadták az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat Békés Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Meghallgató és Terápiás Központját is.

2019-ben törvényben rögzítették, hogy kizárólag a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a TEGYESZ-ek égisze alatt kell a Barnahus-modell szolgáltatásait biztosítani⁸. A 2021. január 1.-től érvénybe lépő módosítás lehetővé teszi, hogy igazságügyi szakpszichológus vagy szaktanácsadó hallgassa ki a büntetőeljáráásban érintett gyermekeket, akiket eddig a nyomozó hatóság hallgatott ki, ami növelheti a Barnahus házak jelentőségét. Ezt mutatják a statisztikai adatok is: 2019-ben még csak 29 esetben alkalmazták hazánkban, 2022-ben viszont már 310 ügyben vették igénybe ezeket a speciális szolgáltatási központokat⁹.

II. A Gyermekjogi Egyezmény Barnahussal összefüggő cikkei

Az ENSZ által a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án elfogadott Egyezményt (a továbbiakban: Egyezmény) Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdette ki.

Az Egyezmény 54 Cikkéből áll. Ezen cikkek egy része közvetve összefügg a Barnahus által nyújtott szolgáltatásokkal, más részüknél ez az összefüggés szorosabb.

Az Egyezménynek a Barnahus szolgáltatásokat részben érintő cikkei közül az alábbiakat emelhetjük ki:

6. cikk: minden gyermeknek veleszületett joga van az életre;
7. cikk: a gyermeknek joga van ahhoz, hogy lehetőség szerint a szülei neveljék;
8. cikk: a gyermeknek a saját személyazonossága megtartásához fűződő, a törvényben elismert joga keretében jog van megtartani a családi kapcsolatait;

⁵ Svédország (svédül barnahus) 2005., Norvégia (norvégul barnehus) 2007., Dánia (dánul børnehus) 2013.

⁶ <https://www.barnahus.eu/en/greater-network-map/>

⁷ <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/a-magyar-megvalositas/>

⁸ <https://noiivalto.hu/ezvan/barnahus/>

⁹ <https://kormany.hu/hirek/uj-fejezet-a-rend-es-a-gyermekvedelmi-egyuttmukodesben>

14. cikk: a gyermeket a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz való jogának a gyakorlásában képességei fejlettségének megfelelően kell irányítani;
23. cikk: a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztességes életet kell élnie, a fogyatékos gyermeknek joga van a különleges gondozáshoz, ehhez a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget kell biztosítani;
25. cikk: az illetékes hatóságok által gondozásra, védelemre, illetőleg fizikai vagy elmeápolásra elhelyezett gyermeknek joga van arra, hogy időszakosan felül kell vizsgálni az említett kezelést és az elhelyezésével kapcsolatos minden egyéb körülményt;
26. cikk: minden gyermeknek joga van a szociális biztonsághoz;
27. cikk: minden gyermeknek joga van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését, az ehhez szükséges életkörülmények biztosítása elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata (lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között), az államoknak pedig megfelelő intézkedéseket kell tenni ezen jog érvényesítése érdekében (különösen: élelmezés, ruházkodás és lakásügy);
28. cikk: a gyermeknek joga van az oktatáshoz (annak fokozatos, az esélyegyenlőség alapján való gyakorlásával);
29. cikk: a gyermek oktatásának elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását;
31. cikk: a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a gyermek korának megfelelő játékhöz és szórakoztató tevékenységekhez való jog, valamint az, hogy a gyermek szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben;
33. cikk: meg kell védeni a gyermekeket a kábító- és pszichotrop szerek tiltott fogyasztásától;
34. cikk: meg kell védeni a gyermeket a nemi kizsákmányolás és a nemi erőszak minden formájától;
39. cikk: meg kell könnyíteni a gyermek testi és szellemi rehabilitációját és a társadalomba való beilleszkedését.

Ezek a cikkek részben érinthetik a Barnahusnak a későbbiekben vázolt jellemzőit. Vannak ugyanakkor olyan cikkek, amelyeknél ez a kapcsolat kifejezetten szorosnak tekinthető:

3. cikk: a gyermek legfőbb (mindenek felett álló) érdeke;
4. cikk az intézkedési kötelezettség;
9. cikk a szülővel való érintkezés joga;
- 12-13. cikk a gyermek meghallgatáshoz való joga és a véleménynyilvánítás szabadsága;
16. cikk a magánélethez, becsülethez és jóhírnévhez való jog;
18. cikk a szülők felelőssége a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért; gyermekjóléti intézmények létrehozása;
19. cikk a gyermek védelme az erőszakkal szemben;
20. cikk a családi környezetétől megfosztott gyermek védelme;
24. cikk a lehető legjobb egészségi állapothoz való jog;

37. és 40. cikk a büntetőeljárással kapcsolatos jogok.

Ezen cikkekkal összhangban az alábbiakat tartjuk fontosnak kiemelni:

- a) a gyermek mindenképp felett álló érdeke;
- b) a hatékony részvétel;
- c) a védelemmel kapcsolatos előírások;
- d) a magánélet védelme és a titoktartás;
- e) a büntetőeljárással kapcsolatos jogok és a bírósági eljárásra vonatkozó fő követelmények.

ad a) Az Egyezmény 3. cikke szerint a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban. Ezt az elvet nevezik a gyermek legfőbb érdekének és a gyermek mindenképp felett álló érdekének is (az eredeti angol nyelvű kifejezés: „best interests of the child”; mi a továbbiakban a jogszabállyal összhangban a gyermek mindenképp felett álló érdekének nevezzük).

A gyermek mindenképp felett álló érdeke rugalmas és sok helyzetre alkalmazható elv. Minden esetben az adott ügynek megfelelően kell alkalmazni és értelmezni¹⁰. Ez az elv nemcsak a 3. cikkben jelenik meg, hanem további cikkekből is találunk rá utalást (9. cikk 1. és 3., 18. cikk 1., 21. cikk, 37. cikk, 40. cikk 2.).

A gyermek mindenképp felett álló érdekét mindig eseti alapon kell meghatározni. Nem lehet tehát általánosan meghatározni, hogy mi a gyermek mindenképp felett álló érdeke, hanem az adott eset összes körülménye alapján lehet azt megállapítani. Ha kérdéses, hogy mi a gyermek mindenképp felett álló érdeke, akkor meg kell hallgatni magának gyermeknek a véleményét is (ez a meghallgatási elv általánosságban is érvényesül, azaz az a régi szemlélet, miszerint a gyermeket kímélni kell és őt lehetőleg ne kérdezzék az ügyben, az Egyezményvel ellentétes és mára meghaladott)¹¹.

A gyermek mindenképp felett álló érdekének meghatározása során el kell végezni a gyermek körülményeinek átfogó értékelését a gyermek testi, szellemi, lelki, erkölcsi, pszichés állapota és szociális helyzete alapján (mert a gyermek nem mindig képes megérteni saját döntéseinek jogi következményeit), átfogó képet kell alkotni a gyerek fejlődéséről (szociális munkások, a gyermek iskolája, a szülők és más érintettek véleménye alapján). Hasznos lehet, ha az eljáró szervek ismeretekkel rendelkeznek a serdülő agyának működése, a fejlődéstan, a szegénység, a mentális betegségek, az abúzus, az alkoholizmus, a családi diszfunkciók stb. terén¹².

¹⁰ A gyermekek védelemhez való jogának megerősítése. Ügyvédi kézikönyv. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_vedelemhez_valo_joga_Ugyvedi_kezikonyv_final.pdf 16. o.

¹¹ Mendes, Josimar Antônio de Alcântara – Ormerod, Thomas C.: The best interests of the child: an integrative review of english and portuguese literatures. *Psicologia em Estudo* 2019/8., 1-22. o.

¹² A gyermekek védelemhez való jogának megerősítése. Ügyvédi kézikönyv. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_vedelemhez_valo_joga_Ugyvedi_kezikonyv_final.pdf 15-17. o.

ad b) A hatékony részvétel elvének két összetevője van:

- a meghallgatáshoz való jog és
- a tájékoztatáshoz való jog.

A meghallgatáshoz való jog alapján minden gyermeknek jogában áll személyesen megjelenni és részt venni a saját eljárásában. Ez az elv tehát a bírósági eljárás előtti szakban is érvényesül, nem csak a tárgyalásra vonatkozik. Az elv részét képezi, hogy érthetővé kell tenni a gyermek számára a tárgyalások nyelvezetét, formalitásait és légkörét, és különleges támogatást, légkört kell biztosítani a gyermekek számára¹³. Az eljárásokat általánosságban gyermekbarát módon kell lefolytatni. A gyermektől nem szabad pusztán az életkora miatt eleve megtagadni, hogy elmondhassa a véleményét. Utalni kell arra, hogy a meghallgatáshoz való jog az intézkedések, büntetések végrehajtásának időtartamára is vonatkozik.

Az Egyezmény 4. cikkében meghatározott tájékoztatáshoz való jog alapján a gyermek jogainak elmagyarázását egyszerű és közérthető nyelven kell számára biztosítani. Ez nem jelenti azt, hogy a gyermeknek az eljárás (tárgyalás) minden részletét meg kell értenie, hiszen ez még sokszor a felnőtt terheltek esetén sem valósul meg. A gyermeket tájékoztatni kell a fiatakorúakat érintő igazságszolgáltatási eljárás egészéről és a lehetséges szankciókról, és „azonnal és közvetlenül” joga van megtudni, hogy mivel gyanúsítják (vádolják). A tájékoztatást a hatóságnak és a hivatalosan eljáró személyeknek (gyermekpszichológus, pártfogó stb.) kell megadni, és közvetlenül a gyermek számára. Azaz nem elegendő, ha a gyermek szülője vagy más szülői felügyeletet gyakorló felnőtt kapja a tájékoztatást. A tájékoztatáshoz való jog részét képezik a gyermek reintegrációjához elengedhetetlen információk is (pl. támogató-segítő szolgáltatások elérhetőségei)¹⁴.

ad c) A gyermek terheltek vonatkozásában megvalósuló, a védelemmel kapcsolatos előírások körébe tartozik, hogy biztosítani kell a gyermek terheltek számára a jogi segítséget már a büntetőeljárás kezdeti szakaszától (már azelőtt is, hogy kihallgatják őket, illetve azonnal, ha megfosztják őket a szabadságuktól). A jogi segítségnyújtás magában foglalja az ügyvéd és az ügyfél megbeszéléseit a kihallgatás előtt, és az ügyvéd aktív közreműködését a kihallgatás során. A védőknek biztosítani kell, hogy a gyermek véleményét meghallgassák a kihallgatások alatt, és azt is, hogy a gyermek a véleményét megfélemlítés nélkül fejezhesse ki, kivéve, ha a hallgatás jogával kíván élni. A korábbiakkal összhangban a gyermekeket a lehető leghamarabb kell tájékoztatni a jogaikról. Szintén a védelemmel függ össze, hogy a gyermekek kihallgatásáról hang-videóanyag készüljön (ha ez az ügy körülményei tekintetében arányos és a gyermek legfőbb érdekét szolgálja).

Általános el, hogy a védőnek meg kell próbálni az eljárást a diverzió felé irányítani. Ennek három feltétele van:

- akkor teheti meg a védő, ha már világos, átfogó képet kap a gyermek helyzetéről,

¹³ Pekingi Szabályok 14.2

¹⁴ A gyermekek védelemhez való jogának megerősítése. Ügyvédi kézikönyv. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_vedelemhez_valo_joga_Ugyvedi_kezikonyv_final.pdf 17-20. o.

- csak akkor, ha ez a gyermek mindenk felett álló érdekét szolgálja, és
- csak akkor, ha a gyermek ezzel egyetért¹⁵.

ad d) A gyermek gyanúsítottak és vádlottak magánélethez fűződő jogát az eljárás minden szakaszában védeni kell. Ennek értelmében a gyermekeket érintő bírósági eljárást a nyilvánosság kizárásával kell tartani, vagy a bíróságok számára lehetővé kell tenni, hogy mérlegelési jogkörükben döntsenek a kérdésben. Az ítéletet a bírósági tárgyaláson nyilvánosan kell kihirdetni, de olyan módon, hogy a gyermek személyazonossága ne derüljön ki.

A magánélet védelme és a titoktartás körébe tartozik, hogy a gyermekek azonosítására alkalmas minden információ közzététele tilos (ld. média), mivel a gyermekek különösen érzékenyek a megfélemlítésre¹⁶. A gyermeket érintő bünyügyi nyilvántartásokat titkosan kell kezelni. A védőknek maguknak is szigorúan figyelni kell a bizalmas információk kezelésére, az államnak pedig biztosítani kell a fogvatartott gyermek és a védője közötti kommunikáció titkosságát¹⁷.

ad e) A büntetőeljárással kapcsolatos jogokat az Egyezmény 37. és 40. cikke tartalmazza.

A 37. cikk értelmében gyermekek esetén is tilos a kínzás, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetés és bánásmód. Míg a felnőttekre vonatkozó egyezmények a halálbüntetés tilalmát tartalmazzák, addig az Egyezmény a gyermekek vonatkozásában a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés tilalmát is kiemeli. Sőt, tartalmazza a szabadságtól való törvénytelen vagy önkényes megfosztás tilalmát (csakúgy, mint a felnőtteknél), de azzal, hogy a törvényes szabadságelvonás is csak végső eszköz legyen és csak a lehető legrövidebb időtartamra. A gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel kell bánni (az életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével, szabadságelvonás esetén pedig el kell különíteni a felnőttekkel). A gyermeknek kiemelten joga van a családdal való levelezésre és a látogatásra. A szabadságelvonás esetén az Egyezmény előírja a rövid idő alatti jogsegélyhez való jogot, a szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban a bírósághoz fordulás, azon belül is a soron kívüli döntés biztosításának a kötelezettségét.

Az Egyezmény 40. cikke számos olyan rendelkezést tartalmaz, mi nemcsak a gyermeke vonatkozásában érvényesül, hanem minden eljárás alá vont személynél. Itt kell megemlíteni a visszaható hatály tilalmát, az ártatlanság vélelmét, a jogsegélyben vagy bármely más alkalmas segítségben részesüléshez való jogot, a késedelem nélkül illetékes, független és pártatlan bíróság igazságos eljárásához való jogot, az önvád tilalmát, a tanúhoz való kérdésfeltevés jogát, a jogorvoslati jogot, a díjmentes tolmáchoz való jogot, valamint a már említett magánéletét tiszteletben tartásához fűződő jogot.

Emellett találunk pár olyan jogosultságot, amely kifejezetten a gyermek vonatkozásában értelmezhető. Ide tartozik, hogy a legrövidebb határidőn belül nemcsak közvetlenül, hanem

¹⁵ Uo. 20-23. o.

¹⁶ Pekingi Szabályok 8. pont

¹⁷ A gyermekek védelemhez való jogának megerősítése. Ügyvédi kézikönyv. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_vedelemhez_valo_joga_Ugyvedi_kezikonyv_final.pdf 33. o.

szülei (törvényes képviselői) útján is tájékoztatni kell az ellene emelt vádokról, és az is, hogy nemcsak ügyvédje (egyéb tanácsadója), hanem szülei (törvényes képviselői) is jelen lehetnek az eljárás során (hacsak ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenek felett álló érdekével).

A bírósági eljárásra vonatkozó fő követelmények között kell kiemelni, hogy

- a gyermeket késedelem nélkül tájékoztatni kell a vele kapcsolatos eljárás általános vonatkozásairól;
- annak érdekében, hogy a gyermek követni tudja az eljárást, a védőnek különösen figyelni kell a felkészítésére a bírósági tárgyalás előtt és annak folyamán;
- biztosítani kell a gyermek hatékony részvételét a bíróság előtti eljárásban a kommunikáció megkönnyítésével (pl. gyermekbarát nyelvezet használatával) és egyéb gyakorlati változtatásokkal (pl. a tárgyalóterem gyermekbarátabbá tételével);
- általános szabályként a tárgyalást zártan kell tartani (ez alól lehetnek kivételek);
- a tárgyalást követően a gyermekkel beszéljen a védő (röviden magyarázza el, hogy mi történt).
-
- A tárgyalótermet lehetőleg gyermekbaráttá kell tenni. Erre számos módszer van:
- meg kell engedni a gyermeknek, hogy a szülei illetve a védő mellé vagy közelébe üljön;
- az összes szereplőt ugyanolyan szintre ültetni, mint a gyermeket, lehetőleg a bíró se a pulpituson foglaljon helyet;
- a talárok illetve egyéb „szokatlan” bírósági öltözékek eltávolítása;
- fogvatartás esetén az eljárási cselekményeket, kihallgatásokat és a bírósági tárgyalásokat a gyermek fogvatartásának helyszínére szervezni, hogy a gyermeknek ne kelljen ismeretlen környezethez alkalmazkodnia, elszünetnie az átszállításból eredő problémákat;
- a bírósági tárgyalás olyan ütemterv szerint történjen, amely figyelembe veszi, hogy a gyermek nem képes hosszú ideig koncentrálni (rövidebb szakaszok, rendszeres szünetekkel).

A tárgyalás után a gyermeket ki kell oktatni. Ennek során el kell neki magyarázni a tárgyalás eredményét, tekintettel arra, hogy a jogi szaknyelven megfogalmazott döntés még a felnőtt laikus számára is sokszor nehezen értelmezhető. Sokszor még a szankciót és annak értelmét is el kell magyarázni neki. Jó példa erre a közérdekű munka, amelynek tartalma, a nem teljesítés következményei részletes indokolást igényelhetnek. Az egyes döntések okaira és a döntés konkrét tartalmára vonatkozó magyarázatot a gyermek számára érthető módon és nyelven kell biztosítani. Ha a gyermek várakozásaival ellentétesen döntenek, fontos, hogy értse, hogyan született meg ez a döntés, illetve az is fontos, hogy a gyermek megfelelő tájékoztatást kapjon a meghozott döntés elleni jogorvoslati lehetőségekről¹⁸.

¹⁸ Uo. 34-38. o.

III. A Barnahus és a Gyermekvédelmi Egyezmény

A Barnahus az ún. „négy szoba” rendszerén alapul¹⁹:

1. szoba: gyermekvédelmi szoba (child protection room), amelynek feladata a védelmi szükségletek felmérése, valamint a gyermekáldozat és a családban élő testvérek nyomon követése.

2. szoba: büntetőjogi szoba (criminal justice room), ahol sor kerül a gyermek kihallgatására, amit rögzítenek, és az a bíróságon elfogadható bizonyíték.

3. szoba: a fizikai jólét szobája (physical wellbeing room), ahol gyermekbarát és szakképzett személyzet által végzett, a nyomozás célját is szolgáló orvosi vizsgálatra és kezelésre kerül sor.

4. szoba: a mentális jólét szobája (mental wellbeing room), ahol mentális egészségügyi vizsgálatra és kezelésre kerül sor, beleértve a krízistámogatást, rövid- és hosszútávú terápiás szolgáltatásokat.

¹⁹ Landberg, Å. – Svedin, C. G.: Inuti ett Barnahus. A quality review of 23 Swedish Barnahus. Stockholm, Rädda Barnen, 2013. 17. o.

A Barnahusnak 10 minőségi standardja van²⁰:

1. Kulcsfontosságú elvek és átfogó tevékenységek
2. Multidiszciplináris és ügynökségek közötti együttműködés
3. Befogadó célcsoport
4. Gyermekbarát környezet
5. Intézményközi esetkezelés
6. Igazságügyi kihallgatás
7. Orvosi vizsgálat
8. Terápiás szolgáltatások
9. Kapacitásfejlesztés
10. Megelőzés: információmegosztás, tudatosságnövelés és külső kompetenciafejlesztés

A 10 standard az egyes szobák között az alábbiak szerint oszlik meg²¹:

²⁰ <https://www.barnahus.eu/en/the-barnahus-quality-standards/>

²¹ <https://www.barnahus.eu/en/competence-centre/>

Az Egyezményben rögzített elvek és a Barnahus működésének alapvető standardjai alapján számos kapcsolódási pontot mutathatunk ki:

- a szervezet, a célok, a célcsoport, a környezet, az együttműködés, valamint a szolgáltatások nyújtása, beleértve a kihallgatásokat, az orvosi vizsgálatokat, a krízistámogatást és a nyomon követést;
- az intézmények jobban szolgálják az erőszak és a bántalmazás gyermek áldozatainak az érdekeit;
- a gyermekek tapasztalatainak és meglátásainak a vizsgálata (ld. meghallgatáshoz való jog);
- aggodalom, idegesség és zavarodottság leküzdése az információszolgáltatással;
- az erőszak gyermek áldozatainak integrált, multidiszciplináris megközelítésen keresztül történő támogatása;
- multidiszciplináris együttműködés biztosítása;
- a gyermekek jogai és a büntetőeljárás közötti egyensúly fenntartása;
- a gyermekek részvételhez és tájékoztatáshoz való jogának érvényesülése;
- a gyermekek bevonása (kreatív konzultációs folyamat, workshopok, interjúk);
- hatékony kommunikáció;
- a szakemberek hatékony képzése és oktatása;
- a gyermekbarát igazságszolgáltatási megközelítés.

IV. Összegzés

Az izlandi Barnahus modell és a Gyermekjogi Egyezmény közötti összefüggés jelentős és többrétű. A Barnahus modell és a Gyermekjogi Egyezmény közötti kapcsolat fő elemei a következők:

- Gyermekközpontúság: mind a Barnahus modell, mind az Egyezmény a gyermek érdekeit helyezi előtérbe. A Barnahus modell egy olyan biztonságos, gyermekbarát környezetet biztosít, ahol a gyermekek jogi, orvosi, pszichológiai és szociális segítséget kaphatnak egy helyen.
- A gyermek védelme: az Egyezmény hangsúlyozza a gyermekek védelemhez való jogát, különösen az erőszak, bántalmazás és elhanyagolás ellen. A Barnahus modell ezt a jogot valósítja meg a gyakorlatban, biztosítva, hogy a bántalmazott gyermekek megfelelő védelemben és támogatásban részesüljenek.
- A gyermek meghallgatása: az Egyezmény 12. cikkének 1. pontja kimondja, hogy a gyermeknek joga van véleményét szabadon kifejezni minden őt érintő ügyben. A Barnahus modellben a gyermekkel való interjúk és az értékelések során különös figyelmet fordítanak arra, hogy a gyermeket meghallgassák.
- Az igazságszolgáltatás elérhetősége: az Egyezmény előírja, hogy a gyermekeknek hozzáférést kell biztosítani az igazságszolgáltatáshoz. A Barnahus modell ezt úgy

valósítja meg, hogy integrált szolgáltatásokat nyújt, beleértve a jogi segítségnyújtást és a büntetőeljárásokban való támogatást.

- Egészségügyi és pszichológiai támogatás: az Egyezmény 24. Cikke hangsúlyozza a gyermek egészségének és jólétének fontosságát. A Barnahus modellben a gyermekek számára biztosított egészségügyi és pszichológiai támogatás összhangban áll ezzel az elvvel.

Összességében a Barnahus modell az Egyezmény alapelveinek a gyakorlati megvalósítását jelenti. Azon alapelvekét, amelyek a gyermek jogait és jólétét helyezik előtérbe. A Barnahus modell emellett egy olyan integrált megközelítést kínál, amely támogatja a bántalmazott és elhanyagolt gyermekek gyógyulását és védelmét. Éppen ezért az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága elismeréssel vette tudomásul az Egyezmény végrehajtása érdekében a Barnahus-modell tevékenységét²².

²² United Nations: Convention on the Rights of the Child. Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary.

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsnHFwMhaZ6UbKZijXRimgYC1HmMfZ3Q4LpGEGHsqvNnxAD%2F7hdJskKIUqejjIvzA%2FVXQV1b22Adqbb5lpeZ1OmLCdXTkkzAEJiyMIDj4cekL>

Irodalomjegyzék

- A gyermekek védelemhez való jogának megerősítése. Ügyvédi kézikönyv. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_vedelemhez_valo_joga_Ugyvedi_kezikonyv_final.pdf
- Guðbrandsson, B.: Barnahus as implemented in Iceland. <https://rm.coe.int/1680700233>
- Haldorsson, O. L.: The Barnahus Quality Standards. <https://www.barnahus.eu/en/the-barnahus-quality-standards/>
- <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/a-magyar-megvalositas/>
- <https://childadvocacycenter.org/>
- <https://kormany.hu/hirek/uj-fejezet-a-rend-es-a-gyermekvedelmi-egyuttmukodesben>
- <https://noivalto.hu/ezvan/barnahus/>
- <https://www.barnahus.eu/en/competence-centre/>
- <https://www.barnahus.eu/en/greater-network-map/>
- <https://www.barnahus.eu/en/the-barnahus-quality-standards/>
- Landberg, Å. – Svedin, C. G.: Inuti ett Barnahus. A quality review of 23 Swedish Barnahus. Stockholm, Rädda Barnen 2013. 17. o.
- Mendes, Josimar Antônio de Alcântara – Ormerod, Thomas C.: The best interests of the child: an integrative review of english and portuguese literatures. *Psicologia em Estudo* 2019/8., 1-22. o.
- Pekingi Szabályok
- United Nations: Convention on the Rights of the Child. Concluding observations on the sixth periodic report of Hungary. <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhsnHFwMhaZ6UbKZijXRimgYC1HmMfZ3Q4LpGEGHsqvNnxAD%2F7hdJsKkiUqejjIvzA%2FVXQV1b22Adqbb5lpeZ1OmLCdXTkkzAEJiyMIDj4cekL>

A MEGELŐZŐ PÁRTFOGÁS KAPCSOLATA A BÜNTETŐ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSSAL

HERKE-FÁBOS BARBARA KATALIN

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, POLGÁRI JOGI TANSZÉK
CSALÁDJOGI ÉS SZOCIÁLIS JOGI CSOPORT, ADJUNKTUS

I. Bevezető gondolatok a megelőző pártfogás rendszertani helyéről

A 2015. január 1. napjától hatályos megelőző pártfogás a bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek veszélyeztetettségének megszüntetésére irányuló *gyermekvédelmi hatósági intézkedés*. Az intézkedés jogpolitikai célkitűzése a kriminológia területét érinti. A megelőző pártfogás rendszertani helyét azonban nem a büntető igazságszolgáltatás rendszerében, hanem a gyermekvédelemben jelölték ki. Ez a diszharmonia már a jogintézmény hatálybalépését megelőzően is számos vitát generált. A rendszertani elhelyezést ellenzők véleménye¹ szerint a bűnmegelőzés és bűnismétlés fogalma és eszközrendszere büntetőpolitikai megközelítést és fellépést igényel, így az új jogintézménynek a célja alapján a büntető anyagi vagy eljárásjogi eszközök sorát kellene bővítenie. Kriminológiai szempontból további vitatott kérdés az intézkedés megelőző jellege, illetve elnevezése. Az elnevezés büntető anyagi- és eljárásjogi értelemben utal arra, hogy az intézkedés megelőzi vagy kiegészíti a büntetőeljárást.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. évi törvény (továbbiakban Gyvt.) 68/D. § (1) bekezdése alapján a gyámhatóság a bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt indult védelembe vétel iránti eljárásban, vagy a már fennálló védelembe vétel mellett az ügyészségnek, a nyomozó hatóságnak a bűncselekmény vagy a szabálysértési hatóságnak a szabálysértés elkövetéséről tájékoztató, a gyámhatóság felé tett jelzését követően megkeresi a pártfogó felügyelői szolgálatot környezettanulmány és a gyermek veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelése (továbbiakban kockázatértékelés) beszerzése céljából. A megelőző pártfogó által készített kockázatértékelés függvényében a gyámhatóság elrendeli a megelőző pártfogást, amelynek keretében a bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek a megelőző pártfogó szociális munkája segítségével távolodhat el a bűnözéstől. Ha a gyermek életkora és/vagy beszámítási és belátási képessége alapján büntethető, nemcsak közigazgatási hatósági eljárás, hanem büntetőeljárás is folyik vele szemben bűncselekmény vagy elzárással sújtható szabálysértés elkövetése esetén. A párhuzamos eljárás kapcsán a megelőző elnevezés

¹ A megelőző pártfogás bevezetését megelőzően a témával büntetőjogi aspektusból elsősorban Pálvölgyi Ákos és Dávid Lilla foglalkoztak. Véleményükről részletesen ld.: Herke-Fábos Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában. Budapest, Novissima Kiadó, 2022. 68-69. o.

használata értelmezhetetlen. Hiszen a büntetőeljárást nem megelőzi a gyermekvédelmi hatósági intézkedés, hanem párhuzamosan zajlik, ad absurdum tovább is tarthat, amennyiben a büntetőeljárás ügyészi megrovással, feltételes ügyészi felfüggesztéssel vagy közvetítői eljárással lezárul a bírósági szak előtt. Az elnevezéssel összefüggő dilemmát az oldhatja fel, ha a megelőző pártfogásra egy lehetőségként tekintünk a bűnözői karrier útjára lépés megakadályozására, illetve a kriminalizálódott személyek társadalmilag helyes irányba terelésére érdekében.²

A tanulmány³ célja bemutatni a bűnmegelőzési célzattal létrehozott gyermekvédelmi hatósági intézkedés, a megelőző pártfogás büntető igazságszolgálthoz fűződő viszonyát. A kapcsolódási pontok bemutatásakor a jogalkotói célkitűzést állítottuk a középpontba. Így a gyermekvédelem kriminológiai, büntető anyagi- és eljárásjogi, valamint büntetés-végrehajtási összefüggéseinek vizsgálata során abból indulunk ki, hogy miért volt szükség a megelőző pártfogás létrehozására?

II. A jogintézmény bevezetésének jogpolitikai indokai

1970-ben került sor a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogói szolgálat felállítására, amelyet a gyermekvédelem rendszerében alakítottak ki.⁴ Ezt megelőzően a gyermekvédelem rendszerébe integrált, bűnmegelőzési célzatú jogintézménnyel a büntetőtörvények és a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXX. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikkkel (továbbiakban Bn.) felállított Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága⁵ (továbbiakban Hatóság) által elrendelhető intézkedések kapcsán találkozunk. A Hatóság által elrendelt intézkedések azonban történetileg nem tekinthetők a megelőző pártfogás jogelődjének.⁶ Tartalmukban⁷, eszköztárukban (kiemelve a kriminálpolitikai célzatú patronázs fogalmát) túlmutatnak a napjaink hatósági intézkedésén, végrehajtási lehetőségein – amely a bizalom megnyerésében és a meggyőzés útjának kialakításában nyilvánult meg⁸ –, meglehetősen korlátozottak voltak. A fiatalkorúak pártfogó felügyelete a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróságok tevékenységéhez kapcsolódott elsősorban.⁹ A Bn. a pártfogó felügyelet két esetét ismerte. Az általános – a fent hivatkozott erkölcsi veszedelemnek kitett és züllés útjára lépő gyermek- és fiatalkorúak vonatkozásában – és egy speciális – a javító intézetből való kísérleti kihelyezés és a feltételes szabadon bocsátáshoz kapcsolódó – segítő, ellenőrző

² Herke-Fábos 2022, i. m. 7. o.

³ A tanulmány „A megelőző pártfogás kapcsolata a büntető igazságszolgáltatással” c. konferenciaelőadás alapján készült, amelynek vázlata elérhető: A megelőző pártfogás kapcsolata a büntető igazságszolgáltatással | Prezi

⁴ Vókó György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. Börtönügyi Szemle 2003/1., 49-69. o.

⁵ Az erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekek, a bűnelkövető gyermekek és fiatalkorúak ügyeit első fokon intéző hatóságok felügyeleti szerve. Ld.: Finkey Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943/1., 7. o.

⁶ A jogintézmények összehasonlításáról részletesen ld.: Herke-Fábos 2022, i.m. 101-102. o.

⁷ Alföldy Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle 1943/7., 202. o.

⁸ Alföldy 1943, i.m. 206. o.

⁹ Alföldy 1943, i.m. 201. o.

tevékenységet különböztetett meg. A speciális ellenőrzés tulajdonképpen az utógondozás területét érintette. Az első világháború veszteségei a bűnözésre is kihatottak, így csökkent az igazságügyi értelemben vett pártfogásra szorulóknak száma. A patronázs eszme feléledésének tekinthető, hogy a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. tv. szabályozta a pártfogó felügyeletet és bővítette annak alkalmazási lehetőségeit. Az 131/1970. (M.K. 15.) MM utasítás állította fel a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó szolgálatot azzal a céllal, hogy a gyámhivatali védő-óvó intézkedések, valamint az utógondozás hatékonyságát növeljék.¹⁰ A gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM rendelet 73. §-a szerint a gyámhatóság védő- és óvóintézkedést rendelhetett el a büntetőeljárás keretein kívül abban az esetben, ha a kiskorú erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása nem volt biztosított, valamint kötelező magatartási szabályai felállításakor a szülőt is felszólíthatta. A gyámhivatalok és a hivatásos pártfogók feladatait az oktatási miniszter által kiadott 6/1980. (VI. 24.) OM rendelet szabályozta. Az eljárás lefolytatása során a gyámhatóság a kiskorú részére pártfogót rendelhetett. A pártfogó feladata a felügyeletére bízott kiskorú magatartásának figyelemmel kísérése volt, szükség esetén a szülőt is segíthette nevelési feladataiban. A Gyvt. 1997-ben a pártfogók helyzetét generálisan átalakította azzal, hogy a hivatásos pártfogói csoportot a másodfokú gyámhivataloként működő, akkori nevén megyei közigazgatási hivatal gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatási szervéhez telepítette. 2003. július 1. napjától a fiatalkorú és felnőtt terheltekkel foglalkozó pártfogó felügyelőket egy szervezetbe integrálták Pártfogó Felügyelői Szolgálat elnevezés alatt a pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XIV. törvény alapján.

Az ismertetett hatósági megoldások azonban nem feleltek meg sem a kormányzat, sem a társadalom által megfogalmazott kriminálpolitikai elvárásoknak. Tendenciaként volt kimutatható a terhelti kör egyre alacsonyabb életkora. Az alacsony életkorhoz sok esetben társult erőszakos magatartás. A büntethetőségi korhatár leszállítása széleskörű társadalmi és szakmai vitát generált. A jogalkotó által, a társadalmi igények felmérését követően megfogalmazott cél egy olyan jogintézmény megalkotása volt, amely alkalmas a gyermek- és fiatalkorúak bűnmegelőzésére, és egyúttal a terheltek társadalomba történő visszailleszkedésére. A büntetőjog a fiatalkorúak vonatkozásában ismer olyan eszközöket, amelyek a megfogalmazott jogpolitikai cél kiváltására alkalmasak lehetnek, ugyanakkor a gyermekek vonatkozásában a megelőző pártfogás bevezetését megelőzően kizárólag a védelemben vételi eljárás elrendelése során kerülhetett „fokozottabb figyelem- és ellenőrzés” alá a bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek.

A kormányzati és társadalmi igényekre reagálva a jogalkotó az 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozat a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről, és az egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló T/13091. számú törvényjavaslat (továbbiakban törvényjavaslat) indokolása alapján az új jogintézmény anyagi és eljárási kereteit a gyermekvédelem rendszerében alakította ki.

¹⁰ Dávid Lilla: A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalkorúak bűnelkövetésének megelőzésében. Pécs, Doktori értekezés, 2013. 68-69. o.

III. A bűnmegelőzés és a gyermekvédelem kapcsolata: a megelőző pártfogás kapcsolata a kriminológiával

A törvényjavaslat indokolása következőképpen fogalmazott: „Az elhúzódó büntetőeljárások során a fiatalok terheltek nem kapják meg a szükséges segítséget és támogatást a visszaesés megakadályozása, a társadalomba való beilleszkedés érdekében, másrészt a gyermekkorú elkövetőkkel szemben sem tud adekvát módon foglalkozni a gyermekjóléti alap- és szakellátás.”

A 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023) elnevezésű dokumentum szerint a bűnözés társadalmi jelenség, ennél fogva a gyermek- és fiatalkori bűnözés kezelési módszereinek hatékonysága is komplexitást igényel. Tekintettel arra, hogy ma már tendenciaként beszélhetünk a bűnözői karrier minél fiatalabb korban való megkezdéséről, elengedhetetlen, hogy gyermekvédelmi rendszerünk preventív és konkrét bűnmegelőzési mechanizmusokat működtessen. A probléma kezelésében fontos, hogy megfelelő kezelő rendszeri válaszok együtt, egy időben hatva érvényesüljenek: egyszerre kezelve a család anyagi problémáit, a gyerek iskolai előmenetelének kérdését, támogató eszközökkel fellépve a deviáns gyermekek érdekében.¹¹

A magyar gyermekvédelem – a javítóintézeti nevelés és ellátás integrálásával – immár négy pilléren nyugszik. Az állami beavatkozás a veszélyeztetettség mértékéhez igazodik. Ennek megfelelően a pénzügyi és természetbeni ellátások nyújtása elsősorban a család életében feltárt anyagi problémákat igyekszik megoldani. A személyes gondoskodást nyújtó ellátások rendszerén belül az önkéntesség elvén működő gyermekjóléti ellátások a családban élő gyermekek „jólétét” hivatott szolgálni, míg a gyermekvédelmi szakellátás már kifejezetten a veszélyeztetett gyermekek számára nyújt alternatívákat. A szakellátáshoz szervesen kötődik a gyermekvédelmi gondoskodás körében elrendelhető hatósági intézkedések köre. A hatósági intézkedések elrendelésének az oka alapozza meg a családból történő kiemelés lehetőségét.¹²

A bűnelkövető gyermek bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett. Ha a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható, és ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti, a gyámhatóság a veszélyeztetettség mértékétől függően a Gyvt. 67. § (1) bekezdésében felsorolt intézkedések valamelyikét megteszi. A hatósági intézkedéseket okuk és eszközrendszerük szerint két nagy csoportra lehet bontani. Az egyik területet a védő-óvó intézkedések köre (ide tartozik a megelőző pártfogás), a másikat – az intézkedések eredménytelensége esetén – a gyermek családjából való kiemelését eredményező beavatkozások képezik.¹³ A gyámhatóságokról,

¹¹ Kerezi Klára – Kovács Krisztina – Párkányi Eszter – Szabó Judit: A pártfogó felügyelet szerepe a bűnmegelőzésben, különös tekintettel a jogintézmény tervezett változásaira. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 52., Budapest, 2015. 162. o.

¹² Herke-Fábos Barbara Katalin: A gyermekvédelmi rendszer prevenció szerepe a bűnmegelőzésben a Csemegi-kódextől napjainkig. DÍKÉ 2018/2/2, 42. o.

¹³ Filó Erika – Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem. Budapest, HVG ORAC, 2015. 326. o.

valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (továbbiakban Gyer.) 82. § (7) bekezdése alapján a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó intézkedések kiválasztásánál figyelembe kell venni a veszélyeztetettség jellegét, okát és mértékét, a gyermek személyiségét és családi körülményeit, az intézkedés várható hatásait, valamint a gyermeknek a saját családjában történő nevelkedéséhez fűződő jogát.

A családban nevelkedő gyermekek esetében elsődlegesen szülei feladata a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése a nevelési (szocializációs) feladatok megfelelő ellátásával. A család széleskörű funkciórendszerrel bír. A család támogató szerepe a fiatalkorban felértékelődik, hiszen a gyermek ebben az időszakban kettős változáson megy keresztül. Egyrészt halad a felnőttkor felé, másrészt elsajátítja a közösségi együttélés szabályait. A család szocializáló és érzelmi egyensúlyt biztosító szerepe a szülők gondozásának és nevelésének függvénye. Ezen feladatok ellátása esetén funkcionálisan (jól) működő családról beszélhetünk. A funkcionálisan működő családok a kriminalizálódott gyermeket támogatják a törvénytisztelő életmód követésében. A diszfunkcionálisan működő családok azonban a gyermek pozitív szocializálódási folyamatát gátolják a támogatás elmaradásával és a deviációk örökítésével, a pozitív családi példák háttérbe szorulásával.¹⁴ A bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek nevelése esetében megválasztott állami beavatkozás során tehát figyelemmel kell lenni a fiatalkori bűnözés okaira, amelyek a gyermek elsődleges és másodlagos szocializációs közegével is kapcsolatot mutatnak. A bűnözői személyiség formálódása szempontjából kockázati és védőfaktorokat különböztetünk meg. Ezek kölcsönhatása befolyásolja a fiatal fejlődését, a kriminalitáshoz való viszonyát. A megelőző pártfogás intézménye a bűnmegelőzés terén a szocializációs folyamat erősítésére törekszik a családi erőforrások támogatásával és a gyermek családi környezetben tartásával. Ugyanakkor a megelőző pártfogó által végzett szociális munka és hatósági kontroll már a bűnisméltés megelőzését szolgálja. A bűnelkövető gyermek társadalomba való visszailleszkedése (reszocializáció) a megelőző pártfogás keretében előírt különleges magatartási szabályok előírásával és ellenőrzésével segíthető.

IV. A büntethetőség alapján történő nevelés: a megelőző pártfogás és a büntető anyagi jog

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. C. tv. (továbbiakban Btk.) 106. § (1) bekezdése szerint a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. Az életkor és a büntethetőség szubjektív kategóriáinak (beszámítási- és belátási képesség) vizsgálata jelöli ki a gyermek- illetve fiatalkorúval szemben alkalmazott felelősségrevonási eljárás színterét és határozza meg a kezelési lehetőségeket. Tényállásszerű magatartás megvalósítása, de a jogszabály által meghatározott, büntethetőséghez szükséges

¹⁴ Herke-Fábos Barbara Katalin: A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében. In: Csítei Béla – Dúl János (szerk.): OPUSCULA CIVILIA PÁLYAKEZDŐ CIVILISTÁK II SZIMPÓZIUMA: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban, 2022/6., 28. o.

életkor és szubjektív tényezők hiánya esetén a gyermekvédelem rendszere közigazgatási hatósági eljárás (védelembevételi és megelőző pártfogás elrendelésére irányuló eljárás) keretében lép fel a gyermek érdekében. Amennyiben a büntetőjogi felelősségre vonás alapja adott, a megelőző pártfogás elrendelése mellett büntetőeljárás is indul.

A Gyvt. 68/D. § (1) bekezdése alapján az ügyészség vagy a nyomozóhatóság bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetéséről tájékoztatja a gyámhatóságot. A gyámhatósági eljárás megindításának előfeltétele tehát bűncselekmény vagy elzárással sújtható szabálysértés vagy ezek tényállási elemeinek elkövetése. Az alábbi táblázat jól szemlélteti a büntető anyagi jogi összefüggéseket a megelőző pártfogás elrendelése során a büntetőjogi életkor és az elrendelés leggyakoribb okaira vonatkozó 2021-es statisztikai adatok segítségével.

1. számú táblázat: A Baranya Megyei Kormányhivatal Pécsi Járási Hivatal Gyámügyi Oszálya által 2021-es évben elrendelt megelőző pártfogások statisztikai adatai (forrás: BaMKH)

	Büntetőjogi életkor	Cselekmény	időszak:2021	Kockázatértékelés foka	Elrendelés leggyakoribb okai
Gyámhatóság	Fiatalkorú	Bűncselekmény	21	magas: 8 közepes: 27	dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás: 5 csoportosan elkövetett garázdaság: 11 garázdaság: 6 kábítószer birtoklása: 4

V. A megelőző pártfogás és a büntetőeljárás

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban Be.) 677. § szerint a fiatalkorú elleni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt. Amennyiben a fiatalkorú büntethető, vele szemben nemcsak a büntetőeljárás keretében meghozott döntés eredményeként kell törekedni a nevelésére, valamint a fejlődésének elősegítésére, hanem gyermekvédelmi hatósági eljárás keretében is.¹⁵ A bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett gyermek helyes irányú nevelése érdekében szükséges a kriminogén környezetének feltárása és a jogalkalmazói döntésekbe történő beépítése. Ezt a célt szolgálja a megelőző pártfogó által készített környezettanulmány és kockázatértékelés. Vitathatatlan, hogy az esetek jelentős hányadában a büntetőeljárás ügyészi szakban történő befejezésével hamarabb lezárul, minthogy a közigazgatási eljárás keretében véglegessé vált döntés születik.¹⁶ A büntetőeljárás elhúzódásához vezethet ugyanakkor, hogy a Be. 685. § alapján a vádemelés előtt az ügyészség, azután a bíróság összefoglaló felügyelői vélemény elkészítését rendeli el, ha a fiatalkorúval szemben a védelemben vétele körében megelőző pártfogás elrendelésére kerül sor. Az összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény tartalmazza a megelőző pártfogás végrehajtásának tapasztalatait, így a közigazgatási döntés megelőzi, hovatovább sok esetben „hátráltatja” a büntető eljárás gyorsaságát.¹⁷ Amennyiben a büntetőeljárás keretében a fiatalkorúval szemben pártfogó felügyelet intézkedést alkalmaztak, javítóintézeti nevelését rendelték el vagy szabadságvesztésre ítélték, a gyámhatóság a megelőző pártfogást megszünteti, a fiatalkorú helyes irányú nevelése már állami beavatkozással történik, szükség esetén szabadságelvonással.

VI. Közösségi foglalkoztató

A megelőző pártfogás jogintézményének családi erőforrásokra építő bűnmegelőzési koncepciója nem tud kiteljesedni abban az esetben, ha a büntetőeljárás keretében született döntés során a fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó büntetést szabnak ki. A fiatalkorú személyiségéhez, háttéréhez és az elkövetett cselekmény súlyához igazodó egyéniesített különleges magatartási szabályok előírására a gyermekvédelmi (gyámhatósági) eljárás és a büntetőeljárás (ügyészi és bírói szak) keretében is van mód. A végrehajtás szintere lehet a közösségi foglalkoztató, amely a Pártfogó Felügyelői Szolgálat háttérintézményeként működő speciális intézmény, amelynek legfontosabb funkciója az alternatív szankciók, illetve helyreállító igazságszolgáltatási eszközök körének bővítése. A közösségi foglalkoztatók

¹⁵ A párhuzamos eljárást szemléltető folyamatábra elérhető ld.: Herke-Fábos Barbara Katalin: Virtuális szcenárió egy bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett fiatalkorúról, avagy a megelőző pártfogás gyámhatósági gyakorlata. Erdélyi Jogélet 4/2., 109.o.

¹⁶ A megállapítás alapjául szolgáló empirikus kutatásról részletesen ld.: Herke-Fábos 2022., i.m. 70-71. o.

¹⁷ Az eljárási szabály ellentmondásának feloldásához fűzött de lege ferenda javaslatról részletesen ld.: Herke-Fábos 2022, i.m. 200-201. o.

elsődleges feladata az ügyészek és bírák által a pártfogó felügyelet tartamára előírt külön magatartási szabályok (Btk. 71. § (2)-(3) bekezdései) és a megelőző pártfogás magatartási szabályainak (Gyvt. 68/D. § (4) bekezdés ac) pontja) megtartásában való közreműködés, valamint a jótételi munka végrehajtásában való részvétel.

A bűnmegelőzési céllal létrehozott foglalkoztató¹⁸ gazdag programkínálattal és a csoportmódszerek kísérleti alkalmazásával járul hozzá a külön magatartási szabályok változatosabbá válásához.¹⁹ Tevékenységeinek célja a foglalkoztató ügyfelei szociális készségeinek, kompetenciáinak a fejlesztése, illetve a helyi közösség kiengesztelése, a bűnismétlés kockázatának a csökkentése, elősegítve ezáltal a társadalmi integrációt, a társadalmi megbékélést, a helyreállító szemlélet erősödését.

VII. Összegző gondolatok

A megelőző pártfogás jogintézménye a jogágak metszéspontjában áll. Jogágközi jellege a jogágakat átívelő szemlélettel történő bemutatását igényli. A bevezető gondolatokban lehatároltuk a tanulmány kereteit és célkitűzésül határoztuk meg, hogy a megelőző pártfogás büntető igazságszolgálathoz fűződő viszonyát ismertetjük, középpontba állítva a létrehozásának jogpolitikai indokait. *A számos kapcsolódási pont felveti a kérdést: helyes-e a megelőző pártfogás rendszertani elhelyezése a gyermekvédelemben?* A jogintézmény fiatal voltára tekintettel messzemenő következtetések még nem vonhatóak le, azonban hatékonyságvizsgálatra irányuló kutatások²⁰ előrevetítik a megelőző pártfogás intézményére vonatkozó korszerűsítés igényét.

¹⁸ A Baranya Vármegyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatának épületében működő közösségi foglalkoztatóról részletesen, ld.: Herke-Fábos 2022, i.m. 80-89. o.

¹⁹ Szabó Judit: Harmadlagos megelőzés kilépés a pártfogottak körében. Az Országos Kriminológiai Intézet keretében végzett kutatás, 2014. 35. o.

²⁰ Ld.: Herke-Fábos 2022, i.m.

Irodalomjegyzék

- Alföldy Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle 1943/7., 200-209. o.
- Dávid Lilla: A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésében. Pécs, Doktori értekezés, 2013.
- Dávid Lilla: Megelőző pártfogás vagy védelembe vétel? Állam és Jogtudomány 2013/3-4., 41-54. o.
- Filó Erika – Katonáné Pehr Erika: Gyermeki jogok, szülői felelősség és gyermekvédelem. Budapest, HVG ORAC, 2015.
- Finkey Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943/1., 1–16. o.
- Herke-Fábos Barbara Katalin: A gyermekvédelmi rendszer prevenciók szerepe a bűnmegelőzésben a Csemegi-kódextól napjainkig. DÍKÉ 2018/2/2., 35-50. o. DOI: <https://doi.org/10.15170/DIKE.2018.02.02.03>
- Herke-Fábos Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában. Budapest, Novissima Kiadó, 2022.
- Herke-Fábos Barbara Katalin: A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében. In: Csitéi Béla – Dúl János (szerk.): OPUSCULA CIVILIA PÁLYAKEZDŐ CIVILISTÁK II SZIMPÓZIUMA: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban. 2022/6., 28-46. o.
- Herke-Fábos Barbara Katalin: Virtuális szcenárió egy bűnmegelőzési szempontból veszélyeztetett fiatalokról, avagy a megelőző pártfogás gyámhatósági gyakorlata. Erdélyi Jogélet 4/2, 107-123. o. DOI: <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2023.02.09>
- Kerezsi Klára – Kovács Krisztina – Párkányi Eszter – Szabó Judit: A pártfogó felügyelet szerepe a bűnmegelőzésben, különös tekintettel a jogintézmény tervezett változásaira. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 52., Budapest, 2015, 148-191. o.
- Pálvölgyi Ákos: A megelőző pártfogás, mint a bűnmegelőzés egyik lehetséges eszköze. Büntetőjogi Szemle 2012/2., 29-34. o.
- Szabó Judit: Harmadlagos megelőzés kilépés a pártfogottak körében. Az Országos Kriminológiai Intézet keretében végzett kutatás, 2014.
- Vókó György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. Börtönügyi Szemle 2003/1., 49-69. o.

MI ALKALMAZÁSOK A GYERMEKEK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK NYOMOZÁSÁBAN

MISKOLCZI BARNA

FŐOSZTÁLYVEZETŐ ÜGYÉSZ, LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, CÍMZETES EGYETEMI TANÁR

Több évtizednyi ügyészségi és büntetőjogi kodifikációs munka tapasztalatával a hátam mögött kijelenthetem, hogy a gyermekvédelem kiemelten fontos szakterülete mind az ügyészi munkának, mind a büntető (és nem büntető) jogszabály-előkészítésnek és a jogalkotásnak. Újabban még nagyobb hangsúlyt kapott ugyan, de a szakterület ismerői tudják, hogy a gyermekekkel szemben elkövetett bűncselekmények szankcionálásának jogszabályi szigora mindig is fontos terület volt a jogpolitikai agendán. Az ügyészség – mint a jogszabályok végrehajtója - pedig részben a büntetőjog eszközeinek alkalmazásával, részben a család- és gyermekvédelem területén működő állami szervek törvényes működésének ellenőrzésével igyekszik visszaszorítani a gyermekek elleni bűncselekményeket, és előmozdítani a törvényes működést. Azonban az ügyészség ezt a harcot nem egyedül vívja: eddig is segítségünkre voltak olyan nemzetközi egyezmények, mint a Gyermekjogi Egyezmény, illetve az Európai Unió különböző kezdeményezései: a 2010-es Gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló ET-iránymutatás és gyermekjogi stratégia. Most azonban újabb segítő jelentkezik ezen az úton: a mesterséges intelligencia.

Az MI igazi áldás és igazi átok is egyben. Oly sokféle módon tud az ember segítségére lenni, miért gondolnánk azt, hogy pont a rossz szándékában nem lehet a társa? Az MI megkönnyítheti a rossz szándékú emberek terveinek végrehajtását, akár perverz hajlamainak kiélését. A dark weben kifejezetten bűnözést támogató alkalmazások, közöttük MI-támogatású alkalmazások és szolgáltatások is elérhetők. Ne feledjük: az MI-nek saját szándéka (még) nincsen, ilyen tevékenységében mindig áll mögötte egy személy. Ugyanakkor az MI szolgáltatathatja az MI alapú bűnözés ellenszerét is, ezek lehetőségeiből mutatok be néhányat.

Az egyre inkább globalizálódó világunkban a bűnüldözés nagy mennyiségű információ gyors feldolgozását igényli, mivel az elkövetők által maguk mögött hagyott adatok mennyisége is óriási. Nincs ez máshogy a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében sem.

Ha egy bűnüldöző szerv több tízmillió fájl talált egy gyanúsított számítógépén, és speciális eszközök nélkül mindegyiket át kellene nézniük, hogy megnézzék, van-e köztük gyermekek szexuális kizsákmányolását megjelenítő tartalom, az rendkívül sok időt venne igénybe, és nem elhanyagolható szempont, hogy ez milyen negatív hatást gyakorolna a nyomozók mentális jólétére. Egy esetben például egy pedofil elkövetői körbe beépített fedett nyomozónak heti rendszerességgel kellett pszichológussal találkoznia, aki segített neki feldolgozni az általa

tapasztaltakat. Az ő munkáját még nem, de a lefoglalt fájlok végignézésének megterhelő feladatát részben már át tudja venni az MI. Az ilyen rendszerek alkalmasak lehetnek arra, hogy átválogassák ezeket az adatokat, és azonosítsák a gyermekek szexuális zaklatását ábrázoló képeket és videókat. Ezek a rendszerek folyamatosan fejlődnek, és – ha MI-alapú rendszerekről van szó, akkor – folyamatosan tanulnak is. Ugyanakkor az ilyen ügyekben eljáró kollégám beszámolója szerint azért azokkal, amelyek nem „igazi” MI alapú szoftverek, adódhatnak problémák.

A jogeset szerint a kiérkező rendőrök elfogtak egy pedofil elkövetőt, tetten érve őt: a számítógépén épp futott a chat alkalmazás, amin egy gyermekkorú lánnyal chatelt. A számítógépet lefoglalták, és lefuttatták rajta az egyébként svéd gyártmányú, nem MI-alapú szoftvert (amit egyébként 82 országban több, mint 1000 hatóság használ), ami kimutatta, hogy a chat közben képek küldésére és fogadására sor került ugyan, de ezek nem voltak pornográfnek minősíthetők. Az csak a büntetőeljárás későbbi szakaszában derült ki, amikor a chatet kinyomtatták és ténylegesen átnézték, hogy több ilyen kép is volt, amin a szoftver „átsiklott”. Ez aztán a minősítést is megváltoztatta, és a vád kiterjesztésére is sor kellett, hogy kerüljön. A fejlődés azonban folyamatos, és az MI ebben is tūpontos, közel 100%-os biztonságot lesz képes produkálni.

Azonban nem csupán ezt a fajta munkát könnyíti meg az MI: van olyan chatbot, ami kifejezetten a gyermekekre vadászó pedofilok azonosítása érdekében jött létre. Ez a chatbot globálisan használható a gyerekekkel szemben webkamerán keresztül elkövetett szexuális bűncselekmények elleni küzdelemben. A modellt egy 2013-ban indult projekt tapasztalatai alapján hozták létre, és arra képes, hogy a lehető legjobbban szimuláljon egy fiktív 10-11 éves kislányt. A modell fejlesztésének fontos szempontja volt, hogy legyen egy stratégia annak megállapítására, hogy a chatpartnernek rossz szándékai vannak-e a beszélgetés során. A különböző mesterségesintelligencia-technikák, mint például a képelemzés, a tárgyfelismerés, a szövegelemzés és a tartalomgenerálás, úgyszólván elengedhetetlen támogatást nyújtanak a bűnüldözési erőfeszítésekhez. A mesterséges intelligencia alapú eszközök elemzik a kommunikációs naplókat, gyakran több órányi csevegést, hogy azonosítani tudják a gyermekek szexuális zaklatására és a gyermekeket fenyegető potenciális veszélyekre utaló mintákat. A releváns információk szövegből történő automatikus kinyerésével a nyomozók gyorsan meghatározhatják a gyanús tevékenységeket, és ezzel jelentős időt takaríthatnak meg a kézi felülvizsgálathoz képest. Ez az alkalmazás kulcsfontosságú a gyermekek kizsákmányolása korai szakaszának feltárásában. A nemzetközi szintéren már a mesterséges intelligencia alapú tartalomgeneráló eszközök is szerepet játszanak a fedett műveletekben, hiszen a szöveggenerátorok, képgenerátorok és hangszintetizáló technológiák valóság-hű profilokat és interakciókat hozhatnak létre, segítve a nyomozókat a gyermekek kizsákmányolására alkalmas online terekbe való beszivárgásban. Ez a képesség növeli a fedett műveletek hatékonyságát, és értékes információkat szolgáltat a bűnüldöző szervek számára a gyermekek elleni potenciális fenyegetésekről. Ugyanakkor az ilyen eszközök felhasználásával kapcsolatban számos jogi kérdés merülhet fel. Anyagi jogi kérdésként például az, hogy egy virtuális gyermekkel folytatott

szexchatelés vajon bűncselekmény-e, hiszen sértett itt jogi értelemben nem is személy. De az eljárásjogi kérdések is tisztázandók: vajon egy ilyen, a „beugrató” ügynök tevékenységéhez hasonlítható eljárás eredménye felhasználható-e egy büntetőeljárásban?

Még számos hasonló célra kifejlesztett eszköz létezik, amelyeknek igénybevétele ma már alapvető fontosságú lenne, hiszen a gyermekek szexuális kizsákmányolásával és zaklatásával kapcsolatos anyagok megnövekedett száma világszerte túlterhelte a bűnüldöző szerveket. Ezt a növekedést jól példázza az, hogy az amerikai Eltűnt és Kihasznált Gyermekek Nemzeti Központja (NCMEC) a bejelentések számának elképesztő növekedését tapasztalta: 2022-ben több mint 32 millió bejelentést kapott, ami össze sem hasonlítható a 2010-es körülbelül 100000 bejelentéssel.

E válság kezelésére az ENSZ Interregionális Bűnügyi és Igazságügyi Kutatóintézete (UNICRI) a Műszaki Mesterséges Intelligencia és Robotika Központján keresztül, valamint az Egyesült Arab Emírségek (EAE) belügyminisztériuma 2020-ban elindították az úttörő AI for Safer Children (Mesterséges intelligencia a gyermekek biztonságáért) kezdeményezést. Ez a rendszer 106 ország bűnüldöző tisztviselői számára hivatott megkönnyíteni a hozzáférést (jelenleg) 81 különböző mesterséges intelligencia eszközhöz. A kezdeményezés célja, hogy támogassa a bűnüldöző szerveket az MI-ban rejlő lehetőségek kiaknázásában, és ennek érdekében megtervezte az AI for Safer Children Global Hubot - egy egyedülálló központosított és biztonságos platformot a bűnüldöző szervek számára. A globális központ széleskörű információkat tartalmaz a gyermekek szexuális kizsákmányolása és zaklatása elleni küzdelemben felhasználható mesterséges intelligencia eszközökről, és útmutatást nyújt arra vonatkozóan, hogy a bűnüldöző szervek hogyan használhatják azt munkájuk során etikus és az emberi jogoknak megfelelő módon.

Az AI for Safer Children kezdeményezés túlmutat az AI-eszközökhöz való hozzáférés megkönnyítésén; speciális képzési programok révén aktívan hozzájárul a bűnüldöző szervek kapacitásépítéséhez. Ezek a 2023 májusában indított, személyre szabott képzések 20 ország - többek között Szingapúr, Ukrajna, az Egyesült Arab Emírségek, az Egyesült Királyság és a karibi térség - különböző joghatóságaiból több mint 400 nyomozónak nyújtottak jelentős segítséget. Az alapvető készségek és ismeretek átadásával ezek a foglalkozások képessé teszik a bűnüldözési szakembereket arra, hogy integrálják a mesterséges intelligenciát a nyomozási munkafolyamatokba, biztosítva a csúcstechnológia hatékony felhasználását és felelős alkalmazását a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények elleni küzdelemben.

Mi több, ez a kezdeményezés tanúbizonyságot tesz arról, hogy mit lehet elérni, ha az innováció és az emberiség legnemesebb törekvései találkoznak. Az olyan általános MI-platformokkal ellentétben, mint az AskBing vagy a ChatGPT, az "Ask Save the Children" egyedülállóan a gyermekvédelem területére van szabva. A rendszer alapját az e területre vonatkozó speciális kutatások adják, és teljes kiépítéskor azonnali választ tud majd adni gyermekek jogaival és különböző élethelyzetekkel kapcsolatos kérdésekre.

A pozitív hatásokat illusztrálhatja, hogy a mesterségesintelligencia-eszközök jelentősen csökkentették a kriminalisztikai hátralékot több mint 1,5 évről 4-6 hónapra az Észak-Floridai Internetes Gyermekbűnözés Elleni Munkacsoportban.

Azonban itt nem áll meg az MI használatának létjogosultsága: Indiában naponta 174 gyermek tűnik el, akiknek a megtalálása érdekében egy alkalmazás került kifejlesztésre alapvetően annak érdekében, hogy a rendőrség minél több nyomozást tudjon megindítani. A megadott eltűnt személy képét a rendszer feldolgozza, és rögzíti a fontos információkat. Ezeket egy adatbázisban tárolják olyan további részletekkel együtt, mint az eltűnt neve, a szülő neve, az eltűnt életkora. Azonban a nyomozás céljához kötött rendőrségi felhasználás mellett egy Android alkalmazás is készül, amely a nagyközönség számára is elérhetővé fog válni. Az alkalmazás egy gépi tanulási algoritmust alkalmaz a felhasználó által beküldött fotók és a rendőrség által feltöltött fotók összehasonlítására, hogy a lehető leghatékonyabban tudjon megtalálni eltűnt személyeket. Az esetleges egyezések, valamint az eltűnt személy utolsó tartózkodási helye is megjeleníthetők. Adja magát a kérdés, hogy az ilyen intelligens, tanuló és autonóm rendszerek alkalmazása nem hasonlít-e túlságosan az egyes távol-keleti országokban megismert szociális kreditrendszer alapját adó arcfelismerő és analízáló, adatokat készletre gyűjtő rendszerekre? E rendszerek – mint távoli biometrikus azonosító rendszerek – alkalmazása ugyanis az EU AI Act alapján „tiltott AI rendszerek” minősülnek, és az EU tagállamai területén nem is lennének használhatók. Igaz, az AI Act bűnüldözési célra kivételt tesz, de az androidos applikációt magánszemélyek használatára tervezték, és így nem garantált a Rendeletben foglalt cél.

Az MI a most felmutatottaknál sokkal többre is képes, a mi felelősségünk is, hogy a benne rejlő potenciált a jog adta keretek között kihasználjuk az emberiség és különösen a gyermekek védelme érdekében.

A FIATALKORÚAK BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE A XIX-XX. SZÁZAD FORDULÓJÁN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZABADSÁGELVONÁSSAL JÁRÓ SZANKCIÓKRA

BALÁZS ZSOLT

MISKOLCI EGYETEM, ÁLLAM-ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, JOGTÖRTÉNETI ÉS JOGELMÉLETI INTÉZET, JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

Az életkor és a bűnelkövetés összefüggő fogalmak. Több kriminológiai elmélet is alátámasztja, hogy az életkor és a bűnözés szoros kapcsolatban állnak egymással. A jogsértő magatartások a felnőtté válás folyamatának eredményei, ugyanis az ekkor lejátszódó neuropszichológiai, hormonális változások és társadalmi szerepcsere belső feszültséget eredményeznek, amelyek a külvilágban jogsértéseként realizálódnak.¹

A bűnözői aktivitás a serdülőkor korai szakaszában emelkedik meg, tetőpontját pedig a tinédzser évek derekán éri el, végül pedig a fiatal felnőttkor kezdetén csökkenést mutat. Alapvetően a bűnözésnek az életkor alapján két tágabb halmazáról beszélhetünk, vagyis megkülönböztethetünk nagykorú és ifjúkori bűnözést. Napjainkban ez utóbbi három kategóriát jelöl, tehát gyermekbűnözést, fiatalkori bűnözést és a fiatal felnőttek bűnözését. Jelen dolgozat tárgyát ezek közül a fiatalkori bűnözés képezi.²

A fiatalkorú bűnözők körében is lehatárolható egy elkövetői csoport, akiknek a családi háttere legalább két generációra visszamenőleg bűnözői múlttal rendelkezik. Ezen elkövetőkkel ellentétben a fiatalkorúak zöme más okokból kerül összetűzésbe a törvénnyel. Ezek közé tartozik például a fiatalok elégtelen szocializációs folyamata, a fiatalkori problémák nem megfelelő kezelése vagy éppen a kortárskapcsolatok felülreprezentációja az egyén személyes kapcsolatait illetően.³

A XIX-XX. század fordulóján Európában és Észak-Amerikában a fiatalkorúak megnövekedett kriminalitása volt megfigyelhető. Erről a korabeli bűnügyi statisztikai adatok is tanúskodnak. E mellett a jelenséget számos szociológus és gyermekvédelemmel foglalkozó szakember megfigyelései is alátámasztották. Természetesen ezen tények következtében jelentős erőfeszítések történtek a fiatalkorúak kriminalitása terén.⁴ Ezen folyamatok

¹ Csemáné Váradi Erika: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. In: Borbíró Andrea-Gönczöl Katalin-Kerezsi Klára-Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. https://mersz.hu/hivatkozas/m736YOV1796_353/#m736YOV1796_353 2024.04.10.

² Csemáné 2016, i.m. https://mersz.hu/dokumentum/m736YOV1796_356

³ Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei, Gazdaságetika 2013/7., 3-4. o.

⁴ Balogh Jenő: Fiatalkorúak és büntetőjog. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1909. 17.o.

eredményeként teljesedett ki a XX. század első évtizedeire a javító-nevelés eszméje,⁵ bár javító-nevelő intézetek létrehozására már a XVI. században is voltak kísérletek, hiszen már 1555-ben, a londoni Bridewell megalapításának idején is cél volt, hogy az intézményen belül legyen egy gyermekek nevelésére rendelt részleg.⁶ A javító intézetek igazi hazája viszont Hollandia és a Hansa városok. Utóbbiak viszont a holland mintát követték, hiszen az első igazi javítóintézet Amszterdamban született meg. Ezt követően a javító-nevelő intézmények mozgalmának legkiemelkedőbb képviselői közé Hollandia mellé felzárkózott Anglia és Belgium is. Németországban és Franciaországban az ilyen próbálkozásokat a XIX. században már kisebb siker koronázta.⁷

Hazánkban a Csemegi-kódex előtt a fiatakorúakat nem részesítették más elbánásban, mint felnőttkorú társaikat. Figyelemre méltó viszont, hogy a XIX. századtól már nem végezték ki a halálraítélt elmebetegek és terhes nők mellett a fiatakorúakat sem.⁸

Ennek ellenére a korábbi kodifikációs kísérletek során az 1792. évi javaslat rögzítette, hogy a fiatakorúak számára javítóházak állítandóak fel. Az 1843. évi javaslat a fiatakorúak kapcsán nem jelentett előrelépést, még a büntönügyi plánum sem állapít meg semmilyen specialitást a végrehajtást illetően.⁹

Az 1878. évi V. törvénycikk már tartalmazott rendelkezéseket a gyermek- és fiatakorú elkövetőkre tekintettel. A jogszabály szerint a tizenkettedik életévét be nem töltött elkövető gyermekkorú volt, míg a tizenkettedik életévüket már betöltött, de a tizenhat éves kort el nem érő személyek fiatakorúnak minősülnek.¹⁰ A gyermekkorú elkövetők nem voltak felelősségre vonhatóak, míg fiatakorú társaik esetében a jogalkotó további kritériumként iktatta be a cselekmény bűnösségének felismeréshez szükséges belátást a büntethetőség szempontjából.¹¹ Ez az utóbbi feltétel egy „pszichológiai szabály”, amely Csemegi Károly szerint azért volt szükséges, mert az elhanyagolt nevelés miatt a szellemi fejlettség nem kellőképpen magas fokú ilyen esetekben. A fiatakorúakra a felnőtteknél enyhébb, de nem más fajta büntetések voltak alkalmazhatóak a következők szerint:¹² halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény esetében börtönbüntetés, öttől tizenöt évi terjedő fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő cselekmény esetében börtönbüntetés vagy államfogház, más büntett miatt két évig terjedő fogházzal, vétség miatt pedig rendőri intézkedéssel voltak büntethetőek.¹³ Előremutató

⁵ Finkey Ferenc: Büntetéstanai problémák. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottsága, 1933. 208.o.

⁶ Finkey 1933, i.m. 208. o.

⁷ Finkey 1933, i.m. 208-213. o.

⁸ dr. Ficsór Gabriella: A fiatakorúakat érintő eljárási szabályok változásai, Debrecen, Debreceni Ítéltábla, 2014. 2. o.

⁹ Finkey 1933., i.m. 229. o.

¹⁰ 1878. évi V. törvénycikk. 83-84. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos jogszabályok Gyűjteménye

¹¹ 1878. évi V. törvénycikk. 83-84. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos jogszabályok Gyűjteménye

¹² Nánási Máté: A belátási képesség megközelítése a jogtörténet és az új Btk. tükrében. 3.o. <http://www.mabie.hu/node/2502> 2024.04.10.

¹³ 1878. évi V. törvénycikk. 85. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos jogszabályok Gyűjteménye

a szabályozás abban a tekintetben, hogy a kiskorúak javítóintézetbe voltak elhelyezhetőek, egészen huszadik életévük betöltéséig.¹⁴

Csemegi Károly merész lépést tett a javítóintézet Kódexbe emelésével, ugyanis a jogszabály merev büntetési elméletébe nem illett, viszont az európai tendenciák és a növekvő bűnözés indokoltá tették ezt a lépést.¹⁵ A javítóintézetek működésének kereteit a Királyi Javítóintézetek Alapszabályai határozták meg. Ez a dokumentum kijelenti, hogy a javítóintézetek a belépő növendékek megjavítására vannak rendeltetve és nem büntetés letöltésére szolgáló helyek.¹⁶

Az Alapszabályok a javító-nevelés végrehajtásának tartalmi elemeit a szabadságvesztéshez hasonlóan szabályozta. Az első fázis a belépő növendékek megismerése volt, ami egy hosszabb-rövidebb ideig tartó magánelzárást jelentett, amelynek időtartama alatt az intézményben dolgozó szakemberek kialakították az adott fiatalok esetében alkalmazható nevelési stratégiát. A javító-nevelés ezt követően úgynevezett családi rendszerben történt, hiszen a növendékeket 20-30 fős közösségekbe, másképpen családokba osztották, amelyek élén egy családfő állt. A családfő mind a fiúk, mind a lányok esetében pedagógus lehetett.¹⁷ A rendszer központi elemét képezte a vallás erkölcsi nevelés, a munkáltatás és munkaoktatás és a tankötelezettség.¹⁸ A növendékek elbocsátása történhetett kísérletileg, ha huszadik életévüket még nem töltötték be vagy feltételezhető volt egyes kockázati tényezők alapján a növendék visszahelyezésének szüksége. Végleges elbocsátásra akkor kerülhetett sor, ha a fiatalok huszadik életévét betöltötte vagy a szülő által nevelésre engedélyezett idő eltelt.¹⁹

A XIX-XX. század fordulóján a magyar jogtudósok egyetértettek abban, hogy a Csemegi-kódex az életviszonyok megváltozása miatt korrekcióra szorul. A klasszikus iskola tanai nem kedveztek az individualizációnak, amely csorbította a szabályozás hatékonyságát bizonyos elkövetői csoportokkal szemben. A kor büntetőjogászai hazánkban az új kriminológiai irányzatok közül a közvetítő iskola mellett foglaltak állást. A Kódex I. novellája a közvetítő iskola erős hatását tükrözi.²⁰ Ezen irányzat mellett az 1908. évi XXXVI. törvénycikkre jelentős hatással volt a krimiáantropológia is, habár ezen tanok törvényi szinten soha nem kerültek deklarálásra. A Novella Balogh Jenő nevéhez fűződött és megalkotása során erőteljesen támaszkodott kriminológiai kutatásaira.²¹

Balogh Jenő álláspontja szerint a fiatalok esetében nem tanácsos fenyítő jellegű büntetéseket alkalmazni, különösen nem testi jellegű büntetéseket. Javaslatára szerint sokkalta célszerűbb lett volna a tizenkét év alatti elkövetők felett pusztán hatósági felügyeletet gyakorolni, még hozzá családi környezetben, amennyiben ez alkalmas a gyermek elhelyezésére.

¹⁴ 1878. évi V. törvénycikk. 84. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos jogszabályok Gyűjteménye

¹⁵ Lőrincz József: A Csemegi-kódex és a javítóintézet. Rendvédelem-történeti Füzetek 2018/56., 54.o.

¹⁶ Lőrincz 2018, i.m. 54. o.

¹⁷ Uo. 56. o.

¹⁸ Uo. 56-57. o.

¹⁹ Uo. 58. o.

²⁰ Kovács Zsuzsa Gyöngyvér: Megjegyzések a büntetőjogi intézkedések történetéhez. Debreceni Jogi Műhely 2012/3., 23-27. o.

²¹ Papp László: Új büntetőjogi irányzatok a századfordulón: a krimiáantropológia megjelenése Magyarországon. Jogtörténeti szemle 2008/4., 44. o.

Ha az otthoni közeg azonban nem megfelelő, úgy a gyermek vagy egy másik családnál vagy intézetben lett volna elhelyezhető.²² Az előbb bemutatott felfogásból kitűnik, hogy Balogh az osztályozás, egyéniesítés elvét próbálta érvényre juttatni, mivel véleménye szerint ez volt a legalkalmasabb mód a züllött fiatalkorúak megfékezésére. Érvelése szerint még, hogy ha nem is sikeres az átnevelés, arra az időre is sikerült kivonni a társadalomból egy potenciális bűnelkövetőt.²³

Ez a gondolatmenet világosan visszatükröződik az I. Bn. második fejezetének alapvetései között is, miszerint nem a megtorlás, hanem a megmentés és a nevelés szempontjait kell érvényre juttatni.²⁴ A jogszabály a korhatár tekintetében is eszközöl némi változtatást. A gyermekkorú személyek azok voltak, akik a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévüket még nem töltötték be, míg fiatalkorúak azok, akik már igen, de tizennyolcadik életévüket még nem. Látható tehát, hogy a korábbi felső korhatár a fiatalkorúak esetében a tizenhatodik életévről a tizennyolcadik életévre változott.²⁵ A gyermekkorú egyéneket a hatóság házi fegyelem gyakorlására jogosított személynek vagy iskolai hatóságnak adhatta át. Az iskolai hatóság a gyermeket megdorgálhatta vagy iskolai elzárást alkalmazhatott vele szemben. Lehetőség volt a gyámhatóság értesítésére is a gyermek ügyében eljáró hatóság által, amennyiben a gyermek züllésnek indult. Ilyenkor a gyermekmenhelyben történő mihamarabbi elhelyezésről kell gondoskodni a törvény alapján.²⁶ Fiatalkorúak esetében dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés, valamint fogház- vagy államfogházbüntetés volt alkalmazható.²⁷ Ezeknek az intézkedéseknek az alkalmazási feltétele volt az életkori elem mellett az, hogy rendelkezzen a fiatalkorú megfelelő értelmi és erkölcsi fejlettséggel.²⁸ Az értelmi és erkölcsi fejlettség definícióját a szabályozás nem rögzítette és az indoklás is csak annyit tartalmazott, hogy ez a bűnösség ismerve. A Képviselőház Igazságügyi Bizottsága akként magyarázta ezt a kritériumot, miszerint magának az ügyben eljáró bírónak kellett keresnie azon jegyeket, amelyek alapján megállapítható az adott eljárás alá vont személy esetében az erkölcsi szabadság megléte, amelyről csupán a kellő szintű értelmi és erkölcsi fejlettség fennállása esetén beszélhetünk.²⁹ Balogh Jenő szerint ez a képesség azt jelenti, hogy a fiatalkorú meg tudta különböztetni a jót a rossztól, a törvényt a törvényteltől, illetve az erkölcsöt az erkölcstelen magatartástól.³⁰

Ha a bírói mérlegelés annak megállapítását eredményezte, hogy a fiatalkorú nem rendelkezett elég magas értelmi és erkölcsi fejlettséggel, tehát nem volt büntethető, úgy a bíróság

²² Palguta Virág: A fiatalkorúak és a büntetőnovella. Jogtörténeti szemle 2016/1, 62.o.

²³ Palguta 2016, i.m. 62.o.

²⁴ Lévay Miklós: Az I. büntetőnovella fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései. Jogtörténeti szemle 2008/4., 28.o.

²⁵ 1908. évi XXXVI. törvénycikk, 15-16. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye

²⁶ 1908. évi XXXVI. törvénycikk, 15. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye

²⁷ 1908. évi XXXVI. törvénycikk, 16. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye

²⁸ Lévay 2008, i.m. 30. o.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

elrendelhetette a házi felügyeletben tartást, házi vagy iskolai fenyítést, illetve javító nevelést, ha az egyén környezetében erkölcsi romlásnak volt kitéve.³¹

Az alkalmazható intézkedések közül a dorgálás erkölcsi természetű megoldás volt, a jogalkotó kisebb súlyú cselekmények szankcionálására szánta és alkalmazási köre nem is volt széles. A próbára bocsátás esetében a kisebb bűnök elkövetőit szabadlábbon hagyták, de rájuk nézve felügyeletet szabtak ki, hogy a magatartásuk alakulásáról precíz visszajelzések érkezzenek. Ezen intézkedés időtartama alatt a fiatalokúaknak rendszeren kellett viselkedniük, azaz iskolába járási vagy munkakötelezettségnek kellett eleget tenni. Ha ezen követelményeknek nem felelt meg, akkor javítóintézetbe utalhatták.³² A novella szankciórendszerének origóját a javító nevelés adta. Ez a fiatalokú átnevelésének, megjavításának és munkára szoktatásának eszköze volt, a célkeresztben nem a megbüntetetés vagy megtorlás állt. Ilyenkor elsőként meghatározták az egyéni kezelés stratégiáját az adott ifjú esetében, ezt követte a munkában való kiképzése és az ezzel kapcsolatos átalakítás, majd a kísérleti kihelyezés és a végleges szabadon bocsátás.³³

A fogház és államfogház büntetések a kor jogtudósai szerint szükségesek voltak és ebből kifolyólag a korábbi szabályozáshoz hasonlóan ismét felbukkannak. Ezeknek a szankciónak a középpontjában is a javító-nevelő célzat állt, de valamelyest szigorúbbak voltak, mint az előbb felsorolt szankciók. A fogház minimuma 15 nap volt és az 1 hónapnál rövidebb fogházbüntetést magánzárkában kellett végrehajtani. A fogházbüntetetéshez kapcsolódik az utólagos javító nevelés intézménye. Ennek az értelmében a fogházbüntetetés során észhez tért fiatalokú utólagos javító neveléssel lehet ismét a helyes útra terelni. Tehát lényegében a fogházbüntetetés határozott időtartamának letelte után mód volt a fiatalokú javítóintézetbe szállítására indokolt esetben. A szabad élethez történő hozzászoktatás lassan történt, kísérleti kihelyezés és feltételes szabadlábba bocsátás felügyelettel történő megvalósítása révén.³⁴

Az államfogházbüntetést a fiatalokúak vonatkozásában számos kritika érte a kortársak részéről, mivel nem látták úgy, hogy ez a Novella reformtörekvései közé illeszkedne, hiszen ugyanazon szabályokat kellett alkalmazni, mint a felnőttokú elítéltek esetében. Így a fiatalokúaknál sem érvényesült munkakötelezettség, továbbá a szabályok meglehetősen lazák voltak, mivel a fogvatartottak saját ruhájukat viselhették, saját magukat élelmezhatték és megkötés nélkül fogadhattak látogatókat.³⁵

Említésre méltó a fiatalokúak fogház- és államfogházbüntetetésének végrehajtása kapcsán a 27300/1909 IM rendelet. Ez a jogszabály erőteljesen differenciált és progresszív rendszert vezetett be, ahol a fiatalokúak egyéni jellemzőik és az elkövetett cselekmény súlya szerint sorolták be. A befogadott alany először legfeljebb kéthétig tartó teljes magánelzárásba került, amely a bekerülő elítélte tanulmányozását szolgálta. Ezután a fiatalokúakat a következő csoportok valamelyikébe osztották be: egyéni elbánás alá esők (elmebetegek, alkoholisták), büntetlen előéletűek, visszaesők, szokásszerű bűnözők. Napközben közös munkáltatás zajlott,

³¹ Lévay 2008, i.m. 30. o.

³² Palguta 2016, i.m. 64. o.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

az éjszakát viszont külön lakóhelyiségekben kellett eltölteni. A fiatalkorúak fogházában legfeljebb a huszonegyedik életév betöltéséig lehetett az egyént fogva tartani. A büntetésből hamarabb is lehetett szabadulni feltételes szabadság kedvezménye révén.³⁶

A szabályozás gyakorlati oldalát és annak alkalmazhatóságát tekintve a legfontosabb lépés az 1913. évi VII. törvénycikk elfogadása volt, amellyel létrejött a fiatalkorúak bírósága.³⁷ További lényeges elem a praktikum szempontjából, hogy a Novella megalapította a fiatalkorúak felügyelő hatóságát. Ez a szervezet fontos szerepet játszott a társadalmi ellenőrzés, valamint a pártfogói feladatok ellátása tekintetében.³⁸

Összességként megállapítható tehát, hogy az első pedagógia elemeket az 1878. évi V. törvénycikk és az 1908. évi XXXVI. törvénycikk vitte színre. Ez a szabályozás-együttes azonban csupán az erkölcsileg megromlott fiatalok munkáltatását, továbbá bizonyos mértékű iskolai oktatását és valláserkölcsei szempontú nevelését tette lehetővé. A javulást elsősorban a börtönkörnyezet hatásaitól várták, valamint az orvosok, tanítók, papok tevékenységétől remélték.³⁹

³⁶ Pallo József: A Csemegi-kódex formálódása a korabeli büntetőpolitika változásaink tükrében. In: Horváth Attila (szerk.): Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére. Budapest, Dialóg Campus, 2016. 49. o.

³⁷ P. Szabó Béla: Bernolák Nándor, az I. büntető novella egyik kodifikátora és kommentátora. Jogtörténeti szemle 2008/4., 17. o.

³⁸ Pallo 2016, i.m. 49. o.

³⁹ Schriffert Zsuzsa: A fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőpolitika és a gyermekvédelem alakulása 1945-1990 között. Themis 2008/december, 23. o.

Irodalomjegyzék

- 1878. évi V. törvénycikk. 83-84. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos jogszabályok Gyűjteménye
- 1908. évi XXXVI. törvénycikk, 15-16. szakasz, In: Wolters Kluwer – Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye
- Balogh Jenő: Fiatalkorúak és büntetőjog. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1909.
- Csemáné Várad Erika: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. In: Borbíró Andrea-Gönczöl Katalin-Kerecsi Klára-Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.
https://mersz.hu/hivatkozas/m736YOV1796_353/#m736YOV1796_353
- dr. Ficsór Gabriella: A fiatalkorúakat érintő eljárási szabályok változásai, Debrecen, Debreceni Ítéltábla, 2014.
- Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottsága, 1933.
- Kovács Zsuzsa Gyöngyvér: Megjegyzések a büntetőjogi intézkedések történetéhez. Debreceni Jogi Műhely 2012/3., 22-37. o.
- Kőszegi Szilvia: Fiatalkorú bűnözők re-integrációs esélyei, Gazdaságtudományok 2013/7., 1-19. o.
- Lévay Miklós: Az I. büntetőnovella fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései. Jogtörténeti szemle 2008/4., 28-32.o.
- Lőrincz József: A Csemegi-kódex és a javítóintézet. Rendvédelem-történeti Füzetek 2018/56., 53-60. o
- Nánási Máté: A belátási képesség megközelítése a jogtörténet és az új Btk. tükrében. <http://www.mabie.hu/node/2502> 2024.04.10.
- P. Szabó Béla: Bernolák Nándor, az I. büntető novella egyik kodifikátora és kommentátora. Jogtörténeti szemle 2008/4., 12-20. o.
- Palguta Virág: A fiatalkorúak és a büntetőnovella. Jogtörténeti szemle 2016/1., 60-65. o.
- Pallo József: A Csemegi-kódex formálódása a korabeli büntetőpolitika változásaink tükrében. In: Horváth Attila (szerk.): Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére. Budapest, Dialóg Campus, 2016. 47-62. o.
- Papp László: Új büntetőjogi irányzatok a századfordulón: a kriminálantropológia megjelenése Magyarországon. Jogtörténeti szemle 2008/4., 40-44. o.
- Schriffert Zsuzsa: A fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőpolitika és a gyermekvédelem alakulása 1945-1990 között. Themis 2008/december, 22-49. o.

A GYERMEKVÉDELEM ÉS AZ ÁLLATVÉDELEM ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA A KISKORÚ VESZÉLYEZTETÉSÉNEK BÜNTETTE TÜKRÉBEN

D. HORVÁTH VANESSZA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, KRIMINOLÓGIA ÉS BÜNTETÉS-
VÉGREHAJTÁSI JOGI TANSZÉK, PHD HALLGATÓ

I. Bevezető gondolatok

A büntetőjog a történelem korai éveitől kezdődően kiemelt védelemben részesít bizonyos értékeket, példának okáért az emberi élet, az államérdek, de a tulajdon védelmének gyökerei is hosszú múltra tekintenek vissza – ezzel szemben azonban a gyermek különleges büntetőjogi védelme csak az újabb kori jogfejlődés eredménye.¹ A magyar jogfejlődést dicséri, hogy a gyermekvédelmi szempontú tényállások már a XXI. századi gyermekjogi mozgalmakat, illetve a Gyermekjogi Egyezmény elfogadását megelőzően kialakultak.²

Az állatokkal kapcsolatos etikai nézeteink a történelem folyamán koronként módosultak,³ fontos azonban előrebecsíteni, hogy járjunk a történelem bármely időszakában, a devianciákra, így az e körbe sorolható állatkínzásra sem tekinthetünk úgy, mint egy légüres térben mozgó, elszigetelt jelenségre.⁴

Természetéből fakadóan nem kizárt, hogy a kiskorú veszélyeztetésének büntette más bűncselekménnyel halmazatban kerül megállapításra. Szemléltetésképpen, a kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak, illetve a kiskorú veszélyeztetése és a testi sértés halmazatának kérdésével a BH 2021.5.127 foglalkozott részletesen,⁵ míg a szándékosan, illetve gondatlanságból elkövetett élet és testi épség elleni bűncselekmények kapcsán felmerülő halmazati kérdések tekintetében a BH 1983.430., a BH 2002.295. és a BH. 2022.117. számú eseti döntések nyújthatnak iránymutatást.⁶

¹ Komlósiné Sógor Ildikó: A kiskorú veszélyeztetés büntettének fogalmi meghatározása, szabályozásának fejlődése. Magyar Jog 2017/7-8, 481. o.

² Petrovics Aletta: A kiskorú veszélyeztetése büntettének dogmatikai elemzése, eljárásjogi sajátosságai és egyes aktuális kérdései, 3. o. <https://mabie.hu/attachments/article/1677>. 2024.04.26.

³ Vetter Szilvia: Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Egyetemi doktori disszertáció, Gödöllő, Szent István Egyetem 2020. 21. o.

⁴ Vetter 2020, i.m. 1. o.

⁵ BH 2021.5.127. <https://jogkodex.hu/doc/842762>. 2024.04.26.

⁶ Barnáné Kovács Ágota: A kiskorú veszélyeztetésének büntette hatályos törvényi tényállása és dogmatikai elemzése, figyelemmel az ítélkezési gyakorlatra I. rész. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-kiskoru-veszelyeztetesenek-buntette-hataloys-torvenyi-tenyallasa-s-domatikai-elemzese-figyelmmel-az-itelkezesi-gyakorlatra-i-resz/> 2024.04.26.

Ezzel szemben az állatkínzás és a kiskorú veszélyeztetésének lehetséges bűnhalmazata véleményem szerint annak ellenére is a ritkábban vizsgált témák közé tartozik, hogy külföldi kutatók⁷ alapján egyértelmű összefüggések rajzolódnak ki a családon belüli erőszak és az állatbántalmazás metszetében. Nem is szükséges azonban erőszakos magatartásba torkolló cselekedetek fényében szemlélni e témát, álláspontom szerint a nem megfelelő állattartás önmagában is megalapozhatja a kiskorú erkölcsi fejlődésének veszélyeztetését.

II. A kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállás dogmatikai fejlődése

II.1. Jogtörténeti előképek, különös tekintettel a fegyelmezési jog intézményére

Az 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi-kódex) az alábbiak szerint kriminalizálta a gyermekkitételt:

„Azon szülő, a ki koránál vagy állapotánál fogva önsegélyre képtelen gyermekét félreeső, vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ: a gyermekkitétel büntetést követi el, és három évig terjedhető fegyházzal büntetetik.

A ki pedig önsegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen személyt, kit ápolni köteles, vagy a ki felügyelete alatt áll, kitesz, vagy segély nélküli állapotban elhagy: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha a kitétel, vagy elhagyás következtében a kitett vagy elhagyott személy súlyos testi sértést szenvedett: a cselekmény öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig ez által annak halála okoztatott: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”⁸

A történelem idővonalán lineárisan előrehaladva, a következő releváns állomás a kihágásokat szabályozó 1879. évi XL. törvénycikk, amely pénzbüntetéssel rendelte sújtani azon szülőket, gyámokat, gondnokokat és felügyelőket, akik csavarogni engedték tizenhatodik életévüket be nem töltött gyermeküket, gyámoltjukat, gondnokoltjukat vagy a felügyeletük alatt álló gyermekeket, vagy pedig e gyermekek csavargását nem akadályozták meg a házi fegyelem rendszabályaival.⁹ Ezen utóbb használt fogalom kapcsán érdemes pár gondolat erejéig kitérnünk a „házi fegyelmezési jog” intézményére.

A jogtörténeti előzmények tekintetében szintén a Csemegi-kódex lapjai között olvashatunk releváns rendelkezéseket. E törvénykönyv 313. §-a akként rendelkezett, hogy a házi fegyelemre feljogosított személy által elkövetett könnyű testi sértés miatt nincs helye büntetésnek a

⁷ A témához áttekintően ld.: Melissa A. Bright et al: Animal cruelty as an indicator of family trauma: Using adverse childhood experiences to look beyond child abuse and domestic violence. Child Abuse & Neglect 2018/76., 287–296. o.; Julia Obrzalek: Klinisch-psychologische Aspekte der Mensch-Tier-Beziehung: Physische und psychische Gewalterfahrungen in der Kindheit, Tierquälerei und selbst verübte zwischenmenschliche Gewalt. Wien, Universität Wien, Diplomarbeit 2010.; Roshni Trehan Ladny – Laura Meyer: Traumatized Witnesses: Review of Childhood Exposure to Animal Cruelty. Journal of Child & Adolescent Trauma 2020/4, 527-537. o

⁸ Csemegi-kódex 287. §.

⁹ Petrovics Aletta: A kiskorú veszélyeztetése büntetének dogmatikai elemzése, eljárásjogi sajátosságai és egyes aktuális kérdései. 5. o. <https://mabie.hu/attachments/article/1677>. 2024.04.26.

jogosulttal szemben. A jogszabály a feljogosítottak körébe tartozónak tekintette például a szülőt.¹⁰

A XX. századi büntető törvénykönyvek nem nevesítették a fegyelmezési jogot, mint büntetendőséget kizáró okot, de a joggyakorlat alapján ez továbbra is megillette a szülőt és a nevelőt, tartama és terjedelme azonban fokozatosan szűkült a társadalmi normák változásával,¹¹ meglátásom szerint ez az irány lesz jellemző a jövőbeni jogfejlesztést tekintve is.

II.2. A hatályos szabályozás

Visszatérve a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény törvényi tényállásának jogdogmatikai áttekintéséhez, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) kiskorú veszélyeztetése büntetteként értékelt olyan cselekményeket, amelyek a hatályos szabályozás fényében több önálló bűncselekménnyé váltak a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) „A gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények” fejezetének körében.

A korábban egységesen kiskorú veszélyeztetése tényállás szabályozása alól az alábbi cselekmények kiemelését, és ezáltal önálló formában történő kriminalizálását tette meg a jogalkotó:

kiskorú veszélyeztetése (Btk. 208.§),

gyermekmunka (Btk. 209. §),

kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása (Btk. 210. §).¹²

A hatályos szabályozás a következőket deklarálja a 208. § vonatkozásában:

„(1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírnai törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.”

Összegzésként elmondható tehát, hogy a Btk. egyik koncepcionális újítása a régi Btk. szerinti tényállás átstrukturálása volt azáltal, hogy a vizsgált deliktumot három bűncselekményre

¹⁰ Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre. III. rész. <http://ugyeszeklaoja.hu/?p=750>. 2024.04.26.

¹¹ Uo.

¹² A különös részi tényállások változása a Btk-ban. https://gyoriiteltabl.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/a_kulonos_reszi_tenyallasok_valtozasa_a_btk-ban_2.pdf. 2024.04.26.

bontotta: kiskorú veszélyeztetésére, kényszermunkára, továbbá a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására.¹³

A büntetőjogi szabályozás mellett pedig témánk szempontjából releváns A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs.tv.) 247. § –ának említése, amely Az óvodai nevelésben való részvételi kötelezettség és a tankötelezettség megszegése cím alatt rendelkezik az óvodai nevelésben való részvételtől szóló kötelezettség, a fejlődést biztosító nevelés, illetve nevelés–oktatásban való részvétel biztosításáról szóló kötelezettség, valamint a tankötelezettség megszegéséről.¹⁴

III. Elkövetők és elkövetési magatartások

III.1. Kiskorú veszélyeztetése büntettének elkövetői és elkövetési magatartások

Látható, hogy a cselekmény elkövetési magatartásai rendkívül változatosak lehetnek. Alapvető problémaként jelentkezik, hogy jelentős eltéréseket okozhat a szülők neveléssel kapcsolatos attitűdjének változatossága attól függően, hogy a gyermeknevelésre, mint a gyermek irányításának vagy fegyelmezésének képességére gondolnak–e, és ennek megfelelően adott esetben bántalmazó módon lépnek– e fel.¹⁵

Ezen érzékeny és összetett terület elbírálása számos kihívás elé állítja a jogalkalmazót, egyszersmind a sértetti oldal retraumatizálódásának elkerülése érdekében is rendkívüli precizitást igényel egy– egy ügy elbírálása.¹⁶

A bűncselekmény materiális bűncselekmény, de a veszélyeztetésnek az eredménye a kiskorú testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésének a veszélyeztetése, nem pedig a tényleges károsodás.¹⁷ Az elkövetési magatartás jellemzően hosszabb időn keresztül, ismétlődő jelleggel megy végbe, ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a büntethetőséget nem zárja ki az sem, ha csupán egyetlen magatartás kifejtésére került sor.¹⁸

A gyakorlatban problémaként merült fel a veszélyeztetési eredménynek, az elkövetési magatartásnak, valamint a halmazati kérdéseknek a megítélése, illetve az, hogy az ilyen jellegű

¹³ Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, HVG – Orac Lap – és Könyvkiadó, 2018. 763. o.

¹⁴ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs.tv.) 247. § a) – c) pontok.

¹⁵ Pintér Ádám – Tóth Judit Nikolettta. A bántalmazott gyermekek – Gyermekjogok és gyermekbántalmazás. Statisztikai Szemle 2017/8-9, 850. o.

¹⁶ „Még a legapróbb jelzések is árulkodóak lehetnek” – Jogkérdés a kiskorú veszélyeztetése büntett elbírálásnak sajátosságairól. <https://birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/meg-legaprob-jelzesek-arulkodok-lehetnek-jogkerdes-kiskoru-veszelyeztetese>. 2024.04.26.

¹⁷ Csapucha Bernadett: A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény első bekezdésének anyagi jogi vetületei. <https://ugyeshetlapja.hu/?p=380>. 2024.04.26.

¹⁸ Uo.

ügyekben a tanúvallomástétel gyakorta megtagadásra kerül, tekintettel a hozzátartozói minőségre.¹⁹

Míg az összбүнözés tekintetében a statisztikák a férfiak felülreprezentáltságáról tanúskodnak, a kiskorú veszélyeztetése büntett esetében a női elkövetők aránya magasabb a vártnál. Ennek egyik magyarázataként szolgálhat, hogy számos esetben a hatóságok kizárólag az anya felelősségét állapították meg azon ügyekben, amikor az igazolatlan iskolai órák magas száma indokolta a veszélyeztetés megállapítását.²⁰

A nők aránya meglepően magas azonban a bántalmazással összefüggésben felmerülő esetekben is, e tényre pedig több magyarázat is adható:

több időt töltenek gyermekeikkel, így a gondozási devianciák is őket érintik,

a férfi bántalmazza a családját, vagy legalábbis egyes családtagjait, a nőt pedig az ügyészség azzal vádolja, hogy nem védte meg az erőszaktól a szülői felügyelete alatt álló gyermekeket.²¹

Visszatérve pár sor erejéig a hozzátartozó minőségből fakadóan megtagadott, azonban bizonyos esetekben perdöntő erővel is bíró tanúvallomások problematikájához, ez utóbbi felvetés tükrében mindez más köntösbe bújtatva jelenik meg, hiszen könnyen elképzelhető, hogy a másik szülő azért nem tesz vallomást, vagy nem a valóságnak megfelelő tartalommal nyilatkozik, mert az a cél vezérli, hogy saját magát, vagy éppen gyermekét védje a bántalmazó bosszújától. Nagy felelősség hárul tehát a kihallgatást vezető személyre abban a tekintetben is, hogy tájékoztassa a potenciális többi áldozatot az állami segítségnyújtás lehetőségeiről.

III.2. Az állatkínzás vétségének elkövetője és az elkövetési magatartás

Az állatkínzás szabályozásával nemcsak a büntetőjogi rendelkezések soraiban, hanem a közigazgatási jogban is találkozhatunk, hiszen az Állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (továbbiakban Ávtv.) 3. § – a szintén definiálta, mit értünk állatkínzás alatt. Amikor abban kell állást foglalnunk, hogy adott elkövetési magatartás a büntetőjog, vagy a közigazgatási jog szankciórendszer alá esik – e, figyelemmel kell lennünk arra, hogy e két jogterület alapvetően eltérő megközelítést és fogalomrendszert használ.

A büntetőjogi tényállás kimerítése kapcsán mindenképp fontos különbséget tenni az aktív és passzív állatkínzás között.

A „bánásmód” fogalmába tartozik minden olyan fizikai ráhatás és tartási, gondozási mulasztás (például tartós éheztetés), amely nem tartozik a bántalmazás körébe, mégis az állat szenvedését idézi elő.²² A gyakorlat tapasztalatai azt tükrözik, hogy számos esetben az állatkínzót nem az ártás szándéka, hanem hanyagság vezérli.²³

¹⁹ Uo.

²⁰ Solt Ágnes: Bírói ítélezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában (A/III/9.). Budapest, Kutatási zárójelentés. Országos Kriminológiai Intézet, 2018. 14. o.

²¹ Solt 2018, i.m. 15. o.

²² Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2013. 534. o.

²³ Nagy Csilla: Az állatkínzás, mint bűncselekmény. <https://kutyatar.hu/2017/04/az-allatkinzas-mint-buncselekmeny>. 2024.04.26.

A bántalmazás tehát aktív magatartással, rendszerint egyszeri cselekménnyel követhető el, míg a bánásmód egyaránt lehet aktív és passzív magatartás, illetve mulasztás is, és a bántalmazással szemben hosszabb periódust, folyamatos ráhatást vagy elhanyagolást jelent.²⁴ Példával szemléltetve, a Kúria a Bfv. II.1.314/2017. számú ügyben hozott határozata szerint a takarmányozásra vonatkozó kötelezettség több napon át tartó elmulasztásának célja – függetlenül ennek konkrét okától – nem lehet más, mint az állat sanyarú helyzetben tartása, amely következménybe a mulasztást elkövető személy belenyugszik, azaz eshetőleges szándékkal, tartós, indokolatlan bánásmód alkalmazásával követi el állatkínzás bűncselekményét.²⁵

A mulasztás kapcsán a tettesi kör szűkebb, mint a tevőlegesen elkövetett állatkínzás esetén, hiszen mulasztás miatt az vonható jogi felelősségre, akinek egyébként kötelessége lenne valamely magatartás tanúsítása. Ebből fakadóan tehát a mulasztással elkövetett állatkínzás *delictum proprium* azáltal, hogy elkövetője csak az állat tartója lehet.

Míg *mulasztással* elkövetett állatkínzás mögött közöny, hanyagság vagy egyszerűen tudatlanság állhat, az *aktív* állatkínzás mögött meghúzódó tényezők ennél árnyaltabbak. Aktív állatkínzás oka lehet fegyelmelés vagy képzés céljából végzett irányítás, az állat agresszivitásának elérése (például harcoltatott állatok trenírozása során), bosszúállás az állaton (akár fajta iránti előítéletek miatt), más emberek szórakoztatása vagy éppen az ember iránti ellenségesség állatra való kivetítése (amennyiben az eredeti emberi célpont megtámadása túl kockázatos lenne).²⁶

IV. A kiskorú erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése az állatkínzás fényében

Az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése alatt értendő minden olyan magatartás, amelynek következtében a kiskorú gyermek erkölcsi normákhoz való igazodásában, a társadalomba történő normális beilleszkedésében zavar keletkezik.²⁷

A kiskorú erkölcsi fejlődése kerül veszélybe például akkor, ha az elkövető a kiskorú előtt bűncselekményt követ el.²⁸ Ezen alakzat valósult meg a következő sorokban bemutatásra kerülő ügyben, amelyben az állatkínzás egyik formájában, nevezetesen az állatelhagyásban

²⁴ Bertaldó András: Az állatkínzás bűncselekménye. Belügyi Szemle 2016/4., 105. o.

²⁵ Ha az elkövető magatartása az állatkínzás törvényi tényállásába illeszkedik, akkor az büntetőjogi, és nem közigazgatási jogi jogsértés. Tájékoztató a Kúria Bfv.II.1.314/2017. számú jelentős ügyben 2018. február 7 – én hozott határozatáról. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/ha-az-elkoveto-magatartasa-az-allatkinzas-torvenyi-tenyallasaba-illeszkedi-akkor-az.2024.04.26>.

²⁶ Prof. dr. Mándoki Mária: „Az állatkínzás patológiája” című előadás az állatvédelmi szakjogász képzés keretein belül. Miskolc, 2023.03.09.

²⁷ Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter: (szerk.): Új Btk. kommentár. Budapest, Nemzeti közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013, 52. Idézi: Csapucha Bernadett: A veszélyeztetési eredmény értelmezése a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásában. Büntetőjogi Szemle 2021/1, 21. o.

²⁸ Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): Magyar Büntetőjog. Különös rész. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 154. o.

való közreműködésből fakadóan emelt vádat a Kecskeméti Járási Ügyészség kiskorú veszélyeztetése és állatkínzás miatt.

A vádirat szerint egy kecskeméti nő az általa tartott eb sérüléseit nem tudta ellátni, ám ahelyett, hogy állatorvoshoz fordult volna, az állatot egy nylon szatyorba tette, majd kiskorú gyermekének és a nála tartózkodó unokájának átadta azzal, hogy tegyék le a „csomagot” valahol. A kiskorú gyermekek az utasításnak megfelelően a légmentesen lezárt hordozóban lévő állatot letették egy lakatlan ház előtt, ahol később, az esti órákban járókelők találtak rá.²⁹

Az illetékes nyomozóhatóság álláspontom szerint helyesen és a hasonló eljárások számára iránymutatónak értékelte a cselekményt olyan magatartásnak, amely erkölcsileg elítélendő példát mutat a fiatalok számára, így büntetést érdemel. A gerinces állat kitétele, elűzése bűncselekmény, ezáltal tehát a vádlott bűncselekmény elkövetésébe vonta be a gondozása alatt álló gyermekeket.

V. Záró gondolatok

Azon jogesetekről készült összefoglalásokat vizsgálva, amelyekben bíróság jogerősen megállapította a szülő(k) büntetőjogi felelősségét, több helyen feltűnnek állattartással kapcsolatos információk. A következő sorok az ország különböző pontjain született ítéleti tényállásokból kerültek idézésre:

„sem élelemmel, sem ruhával nem látták el őket (...), a védelembé vételre az iskolai hiányzások miatt került sor (...), amikor elköltöztek ismeretlen helyre, a szülők otthagytak három kutyát kikötve láncon.”³⁰;

„a három 10 év alatti kisgyermeket kiemelték a családból (...), a nevelőszülő megverte őket, ha nem volt elégedett a házimunkával, volt, hogy a kutya mosatlan edényéből kellett enniük büntetésül”;³¹

” kilenc éves nevelt fiát egy éven át megerőszakolta anélisan az alkoholista férfi (...), a gyermek volt, hogy kutyatápot evett és a kutyaólbán aludt.”³² ;

„villany, gáz, fűtés nélküli lakás, aluliskolázott szülők (...), az iskola bántalmazás nyomait látta a kislányon (...), a szülők jelen eljárás alatt állatkínzás miatt is bírságot kaptak.”³³

E szörnyű felsorolás csupán egy része a súlyos gyermekbántalmazásoknak. A céltom nem a megbotránkoztatás, hanem a figyelemfelhívás, az állatkínzás miatt indult ügyek nyomozása során ugyanis sokszor kiderül, hogy az elkövető partnerét, gyermekét is bántalmazta. Mindez pedig további szempontot teremthet a vizsgálódásra, illetve e folyamat *vice versa* is működhet,

²⁹ Nylon szatyorba csomagolva hagyták magára a sérült kiskutyát – a Bács–Kiskun Megyei Főügyészség sajtóközleménye. <https://ugyeszseg.hu/nylon-szatyorba-csomagolva-hagytak-magara-a-serult-kiskutyta-a-bacs-kiskun-megyei-fougyeszseg-sajtokozlemenye>. 2024.04.26.

³⁰ Jász-Nagykun-Szolnok megye legsúlyosabb elhúzódo, bántalmazásos és elhanyagolásos esetei. Solt, 2018 105. o.

³¹ Hajdú–Bihar megye legsúlyosabb elhúzódo, bántalmazásos és elhanyagolásos esetei. Solt 2018, i.m. 99. o.

³² Uo.

³³ Solt 2018, i.m. 114. o.

hiszen a gyakorlatban eljáró szakemberek tapasztalatai szerint nem ritka az sem, hogy az állatvédelmi hatóság eljárása során családon belüli erőszak jeleit észleli.³⁴

Mindezek fényében tanulmányom utolsó soraiban gondolatébresztés gyanánt a Links Group – módszerre utalok, mint követendő példára. Eme kezdeményezés keretében online, ingyenesen elérhető listát vezetnek olyan szervezetek elérhetőségeiről, amelyek a civil állatvédelem, a gyermekvédelem, a családon belüli erőszak elleni küzdelem és az idősekkel szembeni bántalmazás megelőzése érdekében tevékenykednek, a honlap segítségével pedig könnyedén felvehetik egymással a kapcsolatot,³⁵ elősegítve így a szakhatósági együttműködést.

³⁴ Mészáros Lilla: Az állatkínzás és a személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetésének kriminológiai összefüggései. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=4153>. 2024.04.26.

³⁵ National Link Coalition: Working together to stop violence against people and animals. <https://nationallinkcoalition.org/resources/links-to-the-link>. 2024.04.26.

Irodalomjegyzék

- „Még a legapróbb jelzések is árulkodóak lehetnek” – Jogkérdés a kiskorú veszélyeztetése büntett elbírálásnak sajátosságairól. <https://birosag.hu/hirek/kategoria/magazin/meg-legaprob-jezsek-arulkodok-lehetnek-jogkerdes-kiskoru-veszelyeztetese>. 2024.04.26.
- A különös részi tényállások változása a Btk-ban. https://gyoriitelotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/a_kulonos_reszi_tenyallasok_valtozasa_a_btk-ban_2.pdf. 2024.04.26.
- Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre. III. rész. <http://ugyeszeklaoja.hu/?p=750>. 2024.04.26.
- Barnáné Kovács Ágota: A kiskorú veszélyeztetésének büntette hatályos törvényi tényállása és dogmatikai elemzése, figyelemmel az ítélkezési gyakorlatra I. rész. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-kiskoru-veszelyeztetesenek-buntette-hataloys-torvenyi-tenyallasa-s-domatikai-elemzese-figyelmmel-az-itelkezesi-gyakorlatra-i-resz/>. 2024.04.26.
- Bertaldó András: Az állatkínzás bűncselekménye. *Belügyi Szemle* 2016/4, 102-115. o., 105. o.
- BH 2021.5.127. <https://jogkodex.hu/doc/842762>. 2024.04.26.
- Csapucha Bernadett: A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény első bekezdésének anyagi jogi vetületei. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=380>. 2024.04.26.
- Ha az elkövető magatartása az állatkínzás törvényi tényállásába illeszkedik, akkor az büntetőjogi, és nem közigazgatási jogi jogsértés. Tájékoztató a Kúria Bfv.II.1.314/2017. számú jelentős ügyben 2018. február 7 – én hozott határozatáról. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/ha-az-elkoveto-magatartasa-az-allatkinzas-torvenyi-tenyallasaba-illeszkedi-akkor-az>. 2024.04.26.
- Julia Obdrzalek: *Klinisch-psychologische Aspekte der Mensch-Tier-Beziehung: Physische und psychische Gewalterfahrungen in der Kindheit, Tierquälerei und selbst verübte zwischenmenschliche Gewalt*. Diplomarbeit. Wien, Universität Wien 2010.
- Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2013. 1064 o.
- Komlósiné Sógor Ildikó: A kiskorú veszélyeztetés büntetének fogalmi meghatározása, szabályozásának fejlődése. *Magyar Jog* 2017/7-8, 481-486. o.
- Lajtár István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter: (szerk.): *Új Btk. kommentár*. Budapest, nemzeti közszolgálati és Tankönyvkiadó, 2013 52. Idézi: Csapucha Bernadett: A veszélyeztetési eredmény értelmezése a kiskorú veszélyeztetése törvényi tényállásában. *Büntetőjogi Szemle* 2021/1, 15-23.o.
- Márki Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG – Orac Lap – és Könyvkiadó Kft., 2018.

- Melissa A. Bright et al: Animal cruelty as an indicator of family trauma: Using adverse childhood experiences to look beyond child abuse and domestic violence. *Child Abuse & Neglect* 2018/76., 287-296. o.
- Mészáros Lilla: Az állatkínzás és a személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetésének kriminológiai összefüggései. <https://ugyeszeklapja.hu/?p=4153>. 2024.04.26.
- Nagy Csilla: Az állatkínzás, mint bűncselekmény. <https://kutyatar.hu/2017/04/az-allatkinzas-mint-buncselekmeny>. 2024.04.26.
- National Link Coalition: Working together to stop violence against people and animals. <https://nationallinkcoalition.org/resources/links-to-the-link>. 2024.04.26.
- Nylon szatyorba csomagolva hagyták magára a sérült kiskutyát – a Bács–Kiskun Megyei Főügyészség sajtóközleménye. <https://ugyeszseg.hu/nylon-szatyorba-csomagolva-hagytak-magara-a-serult-kiskutyta-a-bacs-kiskun-megyei-fougyeszseg-sajtokozlemenye>. 2024.04.26.
- Petrovics Aletta: A kiskorú veszélyeztetése büntettének dogmatikai elemzése, eljárásjogi sajátosságai és egyes aktuális kérdései. 3. o. <https://mabie.hu/attachments/article/1677>. 2024.04.26.
- Pintér Ádám – Tóth Judit Nikoletta. A bántalmazott gyermekek – Gyermekjogok és gyermekbántalmazás. *Statisztikai Szemle* 2017/8–9., 847–872. o.
- Prof. dr. Mándoki Míra: „Az állatkínzás patológiája” című előadás az állatvédelmi szakjogász képzés keretein belül. Miskolc, 2023.03.09.
- Roshni Trehan Ladny – Laura Meyer: Traumatized Witnesses: Review of Childhood Exposure to Animal Cruelty. *Journal of Child & Adolescent Trauma* 2020/4, 527-537.o.
- Solt Ágnes: Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában (A/III/9.). Kutatási zárójelentés. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2018.
- Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Osiris Kiadó, 2014.
- Vetter Szilvia: Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Egyetemi doktori disszertáció, Gödöllő, Szent István Egyetem, 2020.

GONDOLATOK A GYERMEKEK VÉDELMEBEN – EGY „TÉNYÁLLÁS-KONGLOMERÁTUM” ELLEN

GREZSA BALÁZS FERENC

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM, JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR, PHD HALLGATÓ
SZÖVETSÉG A POLGÁRI MAGYARORSZÁGÉRT ALAPÍTVÁNY, KÉPZÉSI ÉS KUTATÁSI
PROGRAMVEZETŐ

I. Bevezetés

Jelen tanulmány a *Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény¹ 203. §-ában² szabályozott bűncselekmény, a gyermekprostitúció kihasználása törvényi tényállásának ellentmondásos szabályozását veszi górcső alá.³

A törvényi tényállás – ahogy a későbbiekben látni fogjuk – rendkívül sokrétű, részletes, ám a Btk. értelmező rendelkezéseivel összevetve inkonzisztens jelleget ölt. A tanulmány címében szereplő „*tényállás-konglomerátum*” kifejezést Szomora Zsolt szegedi professzor használta a bűncselekményre vonatkozóan, ezzel szemléltetve annak rendkívüli mértékű túlszabályozottságát. Ahogy azonban az alábbi összegzés a későbbiekben rávilágít, e túlszabályozottság sem akadályozta meg egyes joghézagok kialakulását. Egyébiránt, egyes szerzők még markánsabb kritikával illetik a tényállást. Van, aki „*következetlennek, ellentmondónak*”⁴ tartja, míg olyan szakértő is akad, aki szerint „*a jogalkotó maga sem tudja áttekinteni a gyermekprostitúció szabályozását*”.⁵ Akárhogy is legyen, a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekményt joggal nevezhetjük a Büntető Törvénykönyv egyik „Achilles-pontjának”.

Jelen tanulmány négy részre osztva foglalkozik az említett törvényi tényállás kritika tárgyává tett pontjaival. Először az „első kuncsaft” / „egyszeri futtató” büntetlenségének, majd a tettesi kvalifikáció hiánya, a szexuális cselekmény végzője, valamint az ellenszolgáltatás pusztá ígérete lehetséges büntetlenségének problematikus voltját mutatja be.

A tanulmány helyes értelmezéséhez elengedhetetlen a törvényi tényállás és a prostitúció értelmező rendelkezésekben található definíciójának pontos ismerete.

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.)

² Btk. 203. §

³ Grezsa Balázs Ferenc: Inkonzisztens szabályozási modell egy „tényállás-konglomerátum”, a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekménnyel kapcsolatban. In: *Ügyészek Lapja* 2023/4.

⁴ Tamási Erzsébet: Budapest – Prostitúció. A fővárosi prostitúció rendészeti szempontú vizsgálata. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2015. 88. o.

⁵ Szomora Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez. *Magyar Jog* 2013/11., 656. o.

II. Az „első kuncsaft” / „egyszeri futtató” büntetlensége

Az első és legjelentősebb probléma magának a törvényi tényállásnak az elnevezésével adódik. Ám ennek bemutatása előtt fontos rögzíteni egy axiómát; nevezetesen, hogy a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekmény elkövetési magatartási a prostitúcióhoz kapcsolódnak. A prostitúció megállapításához pedig – mint azt az értelmező rendelkezések rögzíti – „rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése”⁶ szükséges. Anélkül, hogy a Btk. gyermek-fogalma részleteinek ismertetésébe bocsátkoznánk, rögzíteni kell, hogy a gyermekprostitúció azt jelenti, hogy egy tizennyolcadik életévét be nem töltött személy (tehát gyermek) rendszeres haszonszerzés céljából végez szexuális cselekményt. Ha azonban e konjunktív feltételek bármelyike is hiányzik (pl. a célzat, tehát a rendszeres haszonszerzésre törekvő szándék), úgy a prostitúciót, ebből következően pedig a gyermekprostitúciót sem lehet megállapítani. Ha azonban hiányzik a (gyermek)prostitúció a tényállásból, azt kihasználni sem lehet. Sinku Pál legfőbb ügyészségi ügyész meg is jegyzi egy, a magyarországi egyetemek által is használt tankönyvben, hogy „nem folytat tehát prostitúciót az, aki egyetlen cselekményért fogad el pénzt”.⁷

Vizsgáljunk meg most egy hipotetikus példát!

Adott egy tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, aki – engedve az ellenszolgáltatás csábításának – életében először fogad el pénzt szexuális cselekmény ellenében. Ám megszegyenítve érzi magát, ezért még a cselekmény előtt elhatározza, hogy semmiképp sem folytatja ezt a káros gyakorlatot.

Ha a prostitúció Btk.-beli definíciójából indulunk ki, egyértelműen rögzíthető, hogy rendszeres haszonszerzésre törekvő szándék hiányában sem prostitúció, ebből következően pedig gyermekprostitúció sem valósul meg. S ha ezt az alapállást elfogadjuk, hogyan tudjuk minősíteni a szexuális cselekményt végző személy cselekményét? Ő ugyanis egy olyan gyermekprostitúciót használ ki, mely a valóságban – annak definíciója alapján – nem is létezik. Tehát egy olyan bűncselekmény elkövetője lesz, mely kizárólag a Btk. elnevezésében létezik, a valóságban ugyanis fogalmilag nem tud megvalósulni.

Látható tehát, hogy az előbbieken ismertetett példa egy hermeneutikai ellentmondáshoz vezet; nevezetesen, hogy a 203. § grammatikai interpretációja (ami alapján arra jutunk, hogy gyermekprostitúció hiányában a feltételezett elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítani nem lehet, hiszen nem tudott mit kihasználni) ellentmondásban áll a teleologikus interpretációval (a gyermekek fokozott büntetőjogi védelmének kötelezettségével).

Le kell szögezni azonban, hogy e fejtegetés célja nem az, hogy annak szerzője az „első kuncsaft” / „egyszeri futtató” büntetlensége mellett érveljen (hiszen a fokozott gyermekvédelmi kötelezettség egyértelműen alátámasztja az első kuncsaft / egyszeri futtató büntetőjogi felelősségre vonását), csupán annak bemutatása, hogy a Btk. jelenlegi gyermekprostitúciós szabályozása rendkívül következetlen.

⁶ Btk. 459. § (1) 25.

⁷ Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. Budapest, HVG ORAC, 2019. 227. o.

III. A tettesi kvalifikáció hiánya

A bűncselekménynek jelenleg általános alanya van. Ez azt a lehetőséget is magában hordozza, hogy – szélsőséges esetben – egy 14 éves és 1 napos elkövető egy 17 éves és 364 napos passzív alany sérelmére is el tudja követni a bűncselekményt.

Fölvillantja továbbá azon álláspont korábbi széles körben való elterjedtségének emlékét is, hogy a 18 életévüket be nem töltött, prostitúciót folytató személyeket a hatóságok elkövetőként (is) kezelték, holott szintén axióma, így további magyarázatra sem szorul, hogy a prostitúcióban érintett gyermekek mindannyian áldozatok, nem pedig elkövetők. Bár e tanulmány terjedelmi megkötései nem teszik lehetővé a következő eset részletes kifejtését, ám röviden mégis meg kell említeni a magyar közvéleményt nagyrészt megrendítő 16 éves lány, Anna történetét.⁸ Anna ugyanis a szabálysértési törvény előírásait megszegve, védett övezetben folytatott prostitúciót, ennél fogva a rendőrség szabálysértési eljárást indított vele szemben tiltott prostitúció miatt. Ezzel párhuzamosan Anna azonban a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekmény passzív alanya is volt. Természetesen nem igényel további bizonyítékot ezen eljárás ellentmondásossága, hiszen ugyanazon cselekmény miatt ugyanazon személy egyszerre minősült egy szabálysértés elkövetőjének, valamint egy súlyos bűncselekmény passzív alanyának. E kettőség pedig fogalmilag kizárt. Így vélte Székely László, akkori alapjogi biztos is, aki 1485/2018. sz. ügyében⁹ megállapította: „*alaptörvény-ellenes, hogy a gyermekprostituáltak ellen szabálysértési eljárás indítható*”. A jogalkotó – figyelembe véve az ombudsmani véleményt, valamint a társadalmi felzúdulást – a 2020. évi V. törvényben¹⁰ rendezte a kérdést, és büntetlenséget biztosított a 18. életévüket be nem töltő, de a tiltott prostitúció szabálysértési tényállásást megvalósító gyermekeknek. Ezzel az alaptörvény-ellenes helyzet megszűnt. Ennek ellenére a taláros testület a 18/2020. (VII. 21.) alkotmánybírósági határozatában¹¹ (mely három héttel később látott napvilágot, mint az Országgyűlés által elfogadott törvény) megerősítette, hogy a szabálysértési törvény korábbi szövegezése valóban alaptörvény-ellenes volt.

A szabálysértések kapcsán tehát megszűnt az alkotmányellenes helyzet, ám a bűncselekményt – lévén annak általános alanya van – továbbra is elkövetheti 18. életévét be nem töltött személy. Az egyszerre fennálló áldozati és elkövetői státus egyébként nem csupán morálisan

⁸ Varga-Sabján Dóra – Sebhelyi Viktória: Gyermekprostitúció – Magyarországi helyzetkép emberi jogi és pszichológiai nézőpontból. In: Fundamentum 2018/1., 42-45. o.

⁹ Jelentés a gyermekprostitúció elleni fellépésről. Az AJB jelentése az AJB 1485/2018. számú ügyben, 2018. március

¹⁰ Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény. In: Magyar Közlöny 46. szám, 2020. március 16.

¹¹ 18/2020. (VII. 21.) Ab határozat a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 121-122. §-aival kapcsolatos mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapításáról, valamint a korábban hatályban volt 172. § alaptörvény-ellenességének megállapításáról és a 32.Szef.66/2017/2. számú szabálysértési eljárás felülvizsgálatának elrendeléséről <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/1/PDF/2020/21.pdf>

kifogásolható, hanem a Magyarország által ratifikált Lanzarote-i Egyezménynek¹² is ellentmond, tehát nemzetközi jogi kötelezettséget is sért. A Büntető Törvénykönyv Nagykommentárja ennél fogva az ún. teleologikus restriktív értelmezést javasolja azon bírácoknak, akik ezen ellentmondással szembesülnek az előttük lévő ügyben. E megszorító értelmezés szerint a 18. életévüket be nem töltött személyek büntetőjogi felelősségét nem lehet megállapítani e bűncselekmény elkövetési magatartásának megvalósítása esetén. És bár a javasolt megoldás nem ellentmondó a büntetőjog alapelveihez képest – hiszen a büntetőjogi felelősséget szűkíti, s nem bővíti – de elmondható, hogy a jogszabályi rendezés kívánatosabb lett volna. E lehetőséget azonban a jogalkotó nem használta ki a 2020. évi V. törvényben.¹³

IV. A szexuális cselekmény végzőjének büntetlensége

A következő probléma akkor adódik, ha a 203. § (2) bekezdésében meghatározott elkövetési magatartás két cselekményét (ellenszolgáltatás nyújtása és szexuális cselekmény végzése) eltérő személyek követik el. Ha ugyanis a szexuális cselekmény végzőjének és az ellenszolgáltatás nyújtójának személye megegyezik, azok megvalósítója a (2) bekezdés tettese lesz. Ha azonban más nyújtja az ellenszolgáltatást, mint aki végzi a szexuális cselekményt, kétféle esetkör képzelhető el.

Ha a szexuális cselekményt végző személy azért kér meg valakit ellenszolgáltatás nyújtására, hogy ő a kiskorúval szexuális cselekményt végezhesen, az ellenszolgáltatás nyújtója a (2) bekezdés tettese, míg a szexuális cselekmény végzője a (2) bekezdés felbujtója lesz.

Sajnálatos módon azonban, ha valaki – például patológiás szexuális viselkedéséből fakadóan – az ellenszolgáltatás nyújtása után kéri meg ismerősét arra, hogy szexuális cselekményt végezzen a gyermekkel, akkor a tényállás egyetlen lehetséges értelmezése szerint az ellenszolgáltatás nyújtója a (2) bekezdés tettese lesz, a szexuális cselekményt végző személy büntetőjogi felelőssége azonban e bűncselekményért¹⁴ nem lesz megállapítható (ha a passzív alany 14 év feletti). Ez a joghézag a Btk. Nagykommentár szerint „*súlyos kodifikációs hiba*”.¹⁵ Ráadásul ellentmond Magyarország nemzetközi kötelezettségeinek is.

¹² Az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi XCII. törvény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500092.tv>

¹³ Fontos adalék továbbá a történethez, hogy a már említett 1485/2018. sz. ügyben az alapvető jogok biztosa idézi az akkori belügyminiszter, Pintér Sándor álláspontját is, aki szerint a prostitúció Magyarországon – polgári jogilag – *lex imperfecta* jellegű, mert bár a Büntető Törvénykönyv nem tilalmazza, a prostituált és a kuncaft közötti szerződés jóerkölesbe ütköző szerződés, s mint ilyen, semmis. A semmis szerződésre pedig jogosultságot alapítani és a szerződés teljesítését követelni nem lehet. Ennél fogva tehát a csalás törvényi tényállási eleme (nevezetesen a kár) is hiányozhat, tehát – a miniszteri érvelés szerint – a bemutatott hipotetikus példában még csalás sem feltétlenül állapítható meg (de legalábbis vitás a polgári jogi és büntetőjogi kárfogalom közötti ellentmondás következménye).

¹⁴ Felmerülhet azonban a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény egyik elkövetési magatartása.

¹⁵ Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Complex, 2019. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1200100.TV/ts/20200215/lr/lawrefP%28459%29B%281%291%2825%29/>

V. Az ellenszolgáltatás ígéretének büntetlensége

A következő, s egyben az e tanulmányban tárgyalt hiányosságok között az utolsó probléma a tényállással az ellenszolgáltatás pusztán ígéretének esetében felmerülő büntetlenség kérdése. Ha ugyanis az ellenszolgáltatást nyújtó személy (legyen az ugyanaz vagy más, mint a szexuális cselekményt végző személy) megpróbálja nyújtani az ellenszolgáltatást, ám abban valamilyen körülmény (pl. a rendőrség megjelenése) megakadályozza, esetében a 203. § (2) bekezdésének tettesként történő elkövetése megállapítható, ám a bűncselekmény kísérleti szakban reked.

Ha azonban a kísérlet nem megállapítható – mert például egy olyan személy kívánja igénybe venni a gyermekprostituált szolgáltatásait, akinek arra anyagi lehetősége nincs – akkor ő a bűncselekmény elkövetője nem lehet. Ez utóbbi megállapítás különösen tragikus a gyermek szempontjából, mert a cselekmény hatására ugyanúgy sérül, mint egyéb más esetekben, ám ekkor még azt az ellenszolgáltatást sem kapja meg, amiért az *egészet csinálta*. Ha a kísérleti szakban rekedt bűncselekmény sem állapítható meg, felmerülhet megoldásként a tévedésbe ejtéssel megvalósított, kisebb / nagyobb értékre elkövetett csalás tényállása. Ám ha a két bűncselekmény büntetési tételeit összehasonlítjuk (2-8 év vs. –2 vagy –3 év), láthatjuk, hogy a csalás vétségéért vagy büntetéseért kiszabott büntetés nem alkalmas a büntetés alapelveinek (pl. speciál- és generálprevenció, reparáció, társadalmi igazságérzet helyreállítása) megvalósítására.

Összefoglalva tehát, az előbbi négy pontba rendezett ellentmondások, joghézagok merülnek fel a gyermekprostituáció kihasználása bűncselekmény vonatkozásában. És mint azt az előbbiekben láthattuk, ezek nem csupán jogászok okoskodásai, hanem valós problémák, amelyek által az ilyen és ehhez hasonló bűncselekményt megvalósító elkövetői kör nem kerülhet büntetőjogi értelemben történő felelősségre vonásra. Ez pedig egy modern, európai jogállamban korrekcióra szorul.

A joghézagok áthidalása érdekében az alábbi megoldási javaslatok mutatkoznak megfelelőnek.

V. De lege ferenda

V.1. Prostitúcióról való leválasztás / gyermekprostituáció fogalmának meghatározása

Az első és legegyszerűbb megoldási javaslat a prostitúciónál szigorúbb gyermekprostituáció fogalmának meghatározása. A gyermekprostituáció az új 459. § 25a pont szerint *„Tizennyolcadik életévét betöltött személy által ellenszolgáltatás nyújtásával vagy annak ígéretével igénybe vett, tizennyolcadik életévét be nem töltött személy által végzett szexuális cselekmény.”* lehetne. Ennélfogva a Btk. 203. §-ában található gyermekprostituáció kihasználása bűncselekmény az „első kuncsaft” / „első futtató” cselekményénél már materiális szempontból is értelmet nyerne.

V.2. A Btk. 203. § (2) és (4) alapesetének új tényállás alá helyezése

Még ha az előző pont szerint meg is határozzuk a gyermekprostituáció fogalmát, akkor sem mehetünk el mellett a nyilvánvaló tény mellett, hogy a 203. § (2) bekezdésében foglalt alapeset egyszerűen kilóg a szexuális, különösen a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények

szabályozási modelljéből, hiszen e bűncselekmény már egyetlen szexuális cselekménynél is tényállásszerű. Ennélfogva úgy vélem, hogy a (2) bekezdésben szabályozott elkövetési magatartást ki kellene emelni a 203. §-ból, s egy új, 203/A. § alá kellene rendelni. Bár a büntetőjogászok körében ellentmondásos megítélésű a szó, mégis, úgy gondolom, hogy az új bűncselekmény elnevezése megrontás kellene legyen. Ez a szó utal ugyanis legjobban arra a felnőtt-gyermek közötti, ellenszolgáltatásért létrejövő szexuális kapcsolatra, mely mind az (alapesetben) ítélőképességének teljességével bíró felnőtt elkövetői, mind az ítélőképességének hiányában lévő gyermek áldozati szerepét hangsúlyozza. Így pedig a gyermekprostitúciós bűncselekmény elnevezése valóban csak a megvalósult prostitúcióhoz kapcsolódó elkövetési magatartásokat fedné le.

V.3. Tettesi kvalifikáció, szexuális cselekményt végző és ellenszolgáltatást ígérő magatartásának pönalizálása

Az utolsó, egyszerre több nívumot ötvöző Btk. módosítási javaslat célja, hogy a büntetőjogi felelősség tágításával / szűkítésével összhangba hozza a büntetőjog alapelvei által (pl. áldozatvédelem, gyermekek fokozott büntetőjogi védelme) megkívánt módon pönalizált cselekmény szabályozását a modern jogállamban elvárható keretekkel. A törvényi tényállás (szerepeljen az bármilyen elnevezéssel, bármilyen helyen a Btk.-ban) módosított szövege tehát a következő lenne: „Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatást nyújt vagy ígér, illetve a rá tekintettel vagy neki nyújtott vagy ígért ellenszolgáltatásért vele szexuális cselekményt végez...” E módosítás lehetővé tenné, hogy csak felnőttek követhessék el a bűncselekményt, ám egyúttal mind a szexuális cselekményt végző személy (ha az elválk az ellenszolgáltatás nyújtójától), mind pedig a kísérleti szakba nem jutott cselekmény szankcionálhatóvá válna.

S hogy miért is bír kivételesen fontos jelleggel a gyermekvédelem napjainkban? Azért, mert a gyermekek biztonsága egyúttal a jövőnk biztonsága is.

Irodalomjegyzék

- 18/2020. (VII. 21.) Ab határozat a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 121-122. §-aival kapcsolatos mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapításáról, valamint a korábban hatályban volt 172. § alaptörvény-ellenességének megállapításáról és a 32.Szef.66/2017/2. számú szabálysértési eljárás felülvizsgálatának elrendeléséről <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/1/PDF/2020/21.pdf>
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény. In: Magyar Közlöny 46. szám, 2020. március 16.
- Az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye kihirdetéséről, valamint ezzel összefüggésben egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi XCII. törvény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500092.tv>
- Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös rész. Budapest, HVG ORAC, 2019.
- Csapó Emma: Kesztyűgár. In: Ékes Ilona (szerk.): Nyitott szemmel az ifjúság védelmében. A gyermekbántalmazás és a gyermekprostitúció ellen. Budapest, Európai Regionális Szervezet, 2014.
- Domokos Andrea: Belátási képesség a magyar büntetőjogban egykor és ma. In: Barabás A. Tünde, Vókó György (szerk.): A bonis bona discere - Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, Xenia, 2017.
- Ékes Ilona: Nyitott szemmel... Gyermekprostitúció. In: Ékes Ilona (szerk.): Nyitott szemmel az ifjúság védelmében. A gyermekbántalmazás és a gyermekprostitúció ellen. Budapest, Európai Regionális Szervezet, 2014.
- Gál Andor A gyermekprostitúció anyagi büntetőjogi kérdései, különös tekintettel az ügyfél cselekményére. In: Hack Péter: Új Büntető Törvénykönyv – Hagyomány és megújulás a büntetőjogban, Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium, 2013.
- Gál Andor: A gyermekprostitúció jelenségének kriminológiai aspektusai. Magyar Rendészet, 2012/3. XII. évf.
- Grezsa Balázs Ferenc: Inkonzisztens szabályozási modell egy „tényállás-konglomerátum”, a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekménnyel kapcsolatban. In: Ügyészek Lapja 2023/4.
- Hatvani Erzsébet – Sebhelyi Viktória – Vaskuti Gergely: Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem. Budapest, Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, 2018.
- Jelentés a gyermekprostitúció elleni fellépésről. Az AJB jelentése az AJB 1485/2018. számú ügyben, 2018. március
- Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest, Complex, 2019. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1200100.TV/ts/20200215/lr/lawrefP%28459%29B%281%291%2825%29/>

- Kránitz Mariann: Prostitúció fiatal korban – tinédzser prostituáltak. In: Vókó György: (főszerk.) Kriminológiai tanulmányok 50. jubileumi kötet. Budapest, OKRI, 2013.
- Szomora Zsolt: A nemi bűncselekmények alapkérdései. Budapest. Rejtjel, 2009.
- Szomora Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez. Magyar Jog 2013/11.,
- Tamási Erzsébet: Budapest – Prostitúció. A fővárosi prostitúció rendészeti szempontú vizsgálata. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2015.
- Varga-Sabján Dóra – Sebhelyi Viktória: Gyermekprostituáció – Magyarországi helyzetkép emberi jogi és pszichológiai nézőpontból. In: Fundamentum 2018/1. 42-45. o.
- Vaskuti Gergely: A gyermekprostituáció kriminológiai és jogi megközelítésben; gyermekprostituáció és gyermekvédelem Magyarországon. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018.
- Vaskuti Gergely: A gyermekprostituációból való kilépés esélye – Egy eseteírás tanulságai. In: Bárd Petra, Borbíró Andrea, Gönczöl Katalin (szerk.): Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgálatában – Tanulmányok Lévay Miklós tiszteletére. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2019.

A GYERMEK VESZÉLYEZTETETTSÉGÉNEK FOGALMA

KÓLYÁNÉ BARKÓCZY TÍMEA
SZEKSZÁRDI JÁRÁSBÍRÓSÁG, FOGALMAZÓ

I. A gyermek fogalma

A Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20.-án kelt Egyezmény (Gyermekjogi Egyezmény) vonatkozásában *gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.*¹ Magyarország Alaptörvénye több helyütt is hivatkozik a gyermekre, de nem definiálja, hiszen a jogforrási hierarchia csúcán áll, a gyermek fogalma pedig jogáganként eltérő, igazodik az adott jogterület által szabályozott élethelyzetekhez.

I.1 A Polgári törvénykönyv szerinti fogalom

Fontos kitérni a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) szerinti gyermek fogalmára is, mivel mind a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) mind a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) hivatkozik rá. A Ptk. a „kiskorú” elnevezést használja, amelynek fogalmát a 2:10.§ (1) bekezdése határozza meg: *„Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú a házasságkötéssel nagykorúvá válik.”* Nagykorú az a személy, aki tizennyolcadik életévét már betöltötte, valamint az a 16. életévét betöltött személy – aki gyámhatóság engedélyével – házasságot kötött. Utóbbi esetén a nagykorúság akkor is fennmarad, ha a házasság még a nagykorúság elérése előtt megszűnik. A Ptk. a cselekvőképesség tekintetében is megosztja a kiskorúakat. A 2:13.§ szerint *„cselekvőképtelen az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be”,* míg a 2:11.§ kimondja, hogy *„korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen”.*

I.2. A Büntető törvénykönyv szerinti fogalom

A Btk. több fogalmat is használ a 18. életévét be nem töltött személyre. Mint különleges jogvédelemben részesülő sértett, az ellene elkövetett bűncselekmények súlyosabban minősülnek. A Btk. a 18. életévét be nem töltött elkövetőket gyermekkorúakra és fiatalokkorúakra osztja. A gyermekkor büntethetőséget kizáró ok, míg a fiatalokkorúakat felelőségre vonják, de *a velük szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalokkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalokkorú nevelését és védelmét kell szem előtt*

¹ Gyermekjogi Egyezmény I. rész 1. cikk

tartani.²³ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 677.§ is ezt szem előtt tartva rendelkezik arról, hogy „a fiatalkorú elleni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával biztosítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését, és azt, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt”. A Btk. 16. § alapján „nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)–(3) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak [311. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül], a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak [312. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül], a terrorcselekmény [314. § (1)–(2) bekezdés], a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés], és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.” A jogalkotó a büntethetőségi korhatár leszállításával biztosította annak lehetőségét, hogy egyes, a társadalomra különösen veszélyes cselekmények esetében – belátási képességtől függően – a 12–14 év közötti korosztály büntetőjogi felelősségre vonása is megvalósulhasson. „Ezek az esetek ugyanis fizikai sérülést okozó erőszak hiányában is olyan demoralizáló hatásúak, hogy társadalomra való különös veszélyességük nem vonható kétségbe”.⁴

A fiatalkorú bűncselekményének elbírálása során tehát figyelemmel kell lenni az elkövető értelmi, erkölcsi, szellemi érettségére. A Btk. a belátási képesség pontos definícióját nem határozza meg, de az levezethető a Földvári-féle törvényi tényállás fogalomból, amely az alanyvá válás feltételeként határozza meg a beszámítási képességet. *A beszámíthatóság azon testi, pszichikai állapot, amelytől az ember képes felismerni cselekménye társadalmi, erkölcsi megítélését és ennek megfelelően tud is cselekedni.* A beszámítási képességnek két összetevője van. Egyrészt a felismerési, értékelési képesség, amelynél fogva a cselekvő képes a cselekménye következményeinek az előrelátására és képes azt a társadalom által elvárt módon értékelni. Másrészt az akarati képesség, amely alapján a felismerési képességgel rendelkező személy képes a társadalmi értékítéletnek megfelelően cselekedni. Mindezeket pedig akkor képes értékelni az agy, ha megfelelően fejlett (főszabály szerint a 14. életév elérésével vélelmezhető) és fejlettségének megfelelően, rendeltetésszerűen működik (azaz nem áll fenn kóros elmeállapot).⁵ A belátási képesség vizsgálata a gyakorlatban komplex vizsgálatot igényel, amely a fiatalkorú szellemi és erkölcsi érettségét, valamint önkontrollját egyszerre elemzi.⁶

A Btk. 105.§ (1) bekezdése így határozza meg a fiatalkorú elkövető fogalmát: „*Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.*” A fiatalkor szabályozása alapvetően a gyermekkor szabályozására épül. Tehát a 16.§-ban

² Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 106.§

³ Legfelsőbb Bíróság 4/2007. BK

⁴ Végső előterjesztői indokolás az iskolai erőszak megszüntetése és megelőzése érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról szóló 2020. évi LXXIV. törvényhez.

⁵ Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar Büntetőjog Általános rész, Budapest, Osiris kiadó, 2015. 112. o.

⁶ Kenese Attila: A 12-14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései - a belátási képesség. Budapest, Magyar Bírói Egyesület, 2017. 4. o. <http://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/103-dr-kenese-attila-a-12-14-ele->

felsorolt bűncselekmények kivételével a fiatalkor kezdete a gyermekkor felső határát követő nap (a tizennegyedik születésnapot követő nap) - meghatározott bűncselekmények esetében a tizenkettedik életév betöltését követő nap - a vége pedig a tizennyolcadik életév elérése. A házasságkötéssel szerzett nagykorúság nem befolyásolja a büntetőjogi jogalanyiságot. A büntetőjogi fiatalkorúságnak a bűncselekmény elkövetése időpontjában kell fennállnia. A fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat akkor is alkalmazni kell, ha az elbírálás időpontjában az elkövető már nem fiatalkorú, de csak akkor, ha a terheltet kizárólag fiatalkorban elkövetett bűncselekményekért vonják felelősségre.⁷

I.3. A Gyermekvédelmi törvény szerinti fogalom

A Gyvt. alapvetően a Gyermekjogi Egyezményhez hasonlóan a „gyermek” kifejezést használja. Az 5.§ értelmező rendelkezése szerint a gyermek alatt a Ptk. 2:10. § (1) bekezdése szerinti kiskorút kell érteni. De a jogszabály – mivel a gyermekvédelmi rendszer része a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve letartóztatásba helyezett fiatalkorúak javítóintézeti ellátása – a fiatalkorú kifejezést is alkalmazza. Fiatalkorú az a személy, aki a szabálysértés elkövetésekor a 14. életévét, a 2013. július 1-jét megelőzően elkövetett bűncselekmény elkövetésekor a 14. életévét, a 2013. június 30-át követően elkövetett bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, azonban a 18. – javítóintézetben történő nevelése esetén a 21. – életévét még nem töltötte be. A szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) 27. § (1) bekezdés szerint „*fiatalkorú az a személy, aki a szabálysértés elkövetésekor a 14. életévét betöltötte, de 18. életévét még nem*”. A Gyvt. rendelkezéseket tartalmaz a „fiatal felnőttekre” is. A Gyvt. 5. § c) pont értelmében „*fiatal felnőtt az a nagykorú személy (a gyermekvédelmi gondoskodásban nagykorúvá vált személy) aki a 24. évét nem töltötte be*”. A Gyvt. e tekintetben túllép a Gyermekjogi Egyezmény személyi hatályán, vagyis a 18. életévét be nem töltött gyermekek védelmében.

II. A veszélyeztetettség fogalma

A veszélyeztetettség a gyermek védelmében történő beavatkozás jogalapja, amely arra ad választ, hogy hol a határa a család magánautonómiájának, mikortól van joga az államnak a gyermek érdekében a magánjogi jogviszonyt - akár csak átmenetileg is - korlátozni, szüneteltetni, megszüntetni és helyébe a gyermek jogainak és érdekének biztosítása céljából gyermekvédelmi jogviszonyt létrehozni.⁸

A Gyvt. 5. § n.) pontja alapján „*a veszélyeztetettség olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.*”

⁷ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 678. §.

⁸ Katonáné Pehr Erika, Mattenheim Gréta, In: Mattenheim Gréta (szerk.): Nagykommentár a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényhez, Budapest, CompLex Wolters Kluwer, 2017. 911 o.

A rossz bánásmód lehet fizikai, érzelmi, szexuális és egyéb jellegű, valamint megvalósulhat tevőleges és elhanyagoló magatartással. A gyermeket rossz bánásmód érheti a családon belül (elsődleges szocializáció), a családon kívül (másodlagos szocializáció), illetve előidézheti azt maga a gyermek vagy más személy. A gyermek vagy más személy által tanúsított magatartásba beletartozik a bűncselekmény, illetve szabálysértés elkövetése is, amelynek során fokozott körültekintéssel kell vizsgálni mind az áldozattá, mind pedig az elkövetővé váló gyermekek veszélyeztetettségének fennállását.⁹

A veszélyeztetettség tényezőit négy csoportba sorolhatjuk:

- A) Anyagi tényezők (létszükségletek kielégítetlenek maradnak): például a gyermek nem megfelelő táplálása vagy a táplálkozás teljes hiánya, elégtelen lakáskörülmény, időjárásnak nem megfelelő ruházkodás.
- B) Egészségügyi tényezők: például gyermek fizikai bántalmazása, egészségtelen lakhatási körülmények, a gyermek kezeletlen betegsége, kötelező védőoltások hiánya.
- C) Nevelési tényezők (a nevelés társadalmilag elvárható minimuma sem biztosított): például a szülők következtelensége vagy kettős nevelése; a kötelező iskolai vagy óvodai nevelésben nem vesz részt a gyermek, a szülő túl magas követelményeket támaszt a gyermekkel szemben vagy semmit nem követel meg tőle.
- D) Erkölcsi tényezők: például a gyermek társadalmi normáknak ellentmondó viselkedése, a környezet bűnöző, erkölcstelen életmódja, a szexuális vagy lelki bántalmazás.

A veszélyeztetettséget kezelő gyermekvédelmi szolgáltatások tehát szükségszerűen akkor avatkoznak be a család intim szférájába, ha a szakember diagnózisa szerint a helyzet ártalmas a gyermek számára; nem minősül normálisnak a probléma; annak megoldása nem bízható a családra; az állami kontroll és a család autonómiájának korlátozása szükségszerű.¹⁰

III. A kiskorú veszélyeztetése tényállás

A kiskorú veszélyeztetésének bűncselekménye a Btk. 208. § (1) és (2) bekezdéseiben kettő alapeseti tényállásban lett deklarálva.

III.1. A kiskorú veszélyeztetésének első fordulata

A tényállás szövege változatlan volt egészen 2012. június 29. napjáig, amikor az addigi háromirányú veszélyeztetést kiegészítették az érzelmi fejlődés veszélyeztetésével. Ettől eltekintve a tényállás első bekezdése 40 éve változatlan tartalommal található meg a büntetőjogi szabályozásban, időtállóságát a keretdiszpozíció mivolta biztosítja.¹¹

⁹ A Be. 679.§ A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárás során folyamatosan köteles vizsgálni, hogy felmerül-e a fiatakorúval kapcsolatban olyan körülmény, amely megalapozza a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben meghatározott jelzési kötelezettséget vagy hatósági eljárás kezdeményezésének a kötelezettségét.

¹⁰ Gál Antal – Orosz Lajos – Tolácziné Varga Zsuzsanna – Varga Beáta: Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása. Budapest, 2011. június, 30. o.

¹¹ Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre – II. rész: A cselekmény és az eredmény, *Ügyészek Lapja* XXV. évf. 2018/6., 15. o.

Btk. „208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A bűncselekmény jogi tárgya a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődése és az ehhez fűződő társadalmi érdek. Elkövetési magatartása a súlyos kötelességszegés, amely alapulhat családjogi rendelkezésen, hatósági határozaton, szerződésen, munkaköri kötelezettségen, de egyéb megbízáson vagy megállapodáson is. Súlyos a kötelességszegés, amikor az általános társadalmi felfogás szerint elvárható minimális követelményeknek sem felel meg. A bűncselekménynek csak speciális elkövetői (delictum proprium) lehetnek, a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, továbbá a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy gyám élettársa, és az a szülő is, akinek szülői felügyeleti jogát megszüntették, abban az esetben, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. A nevelés tervszerű magatartások sorozata, amely a kiskorú életkorához, szellemi állapotához, egyéniségéhez igazodó tudatos ráhatásokból tevődik össze, idesorolva a nem kifejezetten nevelési célzatú, de a kiskorú fejlődését mindenképpen befolyásoló személyes példamutatást is. A gondozás a kiskorú alapvető – főleg testi – szükségleteinek a kielégítésére irányul.¹² A felügyelet a kiskorú magatartásának és körülményeinek az ellenőrzése, figyelemmel kísérése, amelynek célja a kiskorú testi épségének megóvása, védelme. A felügyelet lehet időleges vagy hosszabb ideig fennálló.¹³ A bűncselekmény passzív alanya megegyezik a Ptk. 2:10.§ (1) bekezdésében meghatározott kiskorú fogalmával (tehát az a 16. évnél idősebb, de 18 év alatti, aki házasságot kötött, már nem tartozik a bűncselekmény passzív alanyi körébe). A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, egyenes vagy eshetőleges szándékkal. A rendbeliség a sértettek számához igazodik. Ha az elkövető más bűncselekmény törvényi tényállását is megvalósítja, halmazat létesül. De a kiskorú sérelmére huzamos időn keresztül és többször, ismétlődően kifejtett tevékenység természetes egységnek minősül.^{14,15}

A négyirányú veszélyeztetés:

A) Testi fejlődés veszélyeztetése: ha a kiskorút nem táplálják, nem biztosítják a szükséges higiéniai körülményeket, nem biztosítanak az időjárásnak megfelelő öltözetet, fizikai bántalmazás.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 2.B.VIII.32.034/2015. számú ítélete szerint az anya, aki három éves gonorrhéával fertőzött kisgyermekére részére a gyógyszert nem váltotta ki, kezelését nem biztosította, a gyermeket több napos késéssel vitte a szakrendelésre – figyelemmel arra,

¹² Pálfi Péter: A kiskorú veszélyeztetésének büntette egy vizsgálat tükrében. Belügyi Szemle, 2002/1., 60. o

¹³ Sinku Pál: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények In: Busch Béla (szerk.): Büntetőjog II., Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012. 207. o.

¹⁴ Gál István László (szerk.): Magyar büntetőjog különös rész, Budapest, Osiris Kiadó, 2023. 124-126. o.

¹⁵ BH 1997.263.

hogy a betegség néhány nap alatt is súlyos szövődményeket okozhat – szülői kötelességét súlyosan megszegte és a gyermek testi fejlődését veszélyeztette.¹⁶

B) Értelmi fejlődés veszélyeztetése: huzamos ideig nem jár iskolába (életvitelhez szükséges ismereteket sem képes megszerezni¹⁷)

A Pesti Központi Kerületi Bíróság 13.B.26.337/2012. számú ítéletének indokolásában kifejtette, hogy a tankötelezettség megszegésének szabálysértése és a bűncselekmény közötti különbség nem egyszerűen mennyiségi, hanem minőségi, nem a mulasztások száma, hanem annak következménye alapján dönthető el, hogy a súlyos kötelességszegéssel a szülő, a nevelő csak szabálysértést vagy kiskorú veszélyeztetésének büntettét valósítja-e meg. Kétséget kizáróan megállapítható, hogy a kiskorú, aki 11 éves korában még mindig csak elsőosztályos, nemcsak értelmi fejlődésében sérült, hanem a magántanulóként átkínlódott évek alatt, miközben túlkorosként a közösségből egyre inkább kilógott, elszigetelődött, érzelmi életében is sérülhetett. Aki éveken keresztül akadályozza, nehezíti vagy megghiúsítja gyermeke tanulását, nemcsak elszigeteli a kortárscsoporttól, ami a szociális fejlődés nélkülözhetetlen feltétele, hanem ellehetetleníti gyermeke jövőjét, érvényesülési lehetőségeit.¹⁸

C) Erkölcsi fejlődés veszélyeztetése: kiskorú jelenlétében szexuális cselekményt végeznek vagy bűncselekményt követnek el.

D) Érzelmi fejlődés veszélyeztetése: a kiskorú nevelésére, gondozására, felügyeletére köteles személy rideg, távolságtartó magatartása, a gyermek elhanyagolása.

A Pesti Központi Kerületi Bíróságon 9.B.XIV.10.942/2014. számú ügyben rögzített tényállás szerint a terhelt szülők közösen nevelték hatéves gyermeküket, italozó életmódot folytattak, a gyermek előtt többször, időben pontosan meg nem határozható esetben veszekedtek, verekedtek. A gyermeket a szülők közötti szóbeli és fizikai konfliktusok, valamint alkoholisták életmódjuk miatt olyan traumatizáló hatások érték, amelyek a gyermek értelmi, érzelmi erkölcsi fejlődését veszélyeztették. E tényállás alapján a bíróság megállapította a szülők felelősségét kiskorú veszélyeztetésének büntetében.¹⁹

A kiskorú veszélyeztetésének büntette materiális veszélyeztető bűncselekmény, az eredmény a cselekménnyel ok-okozati összefüggésben álló konkrét veszélyhelyzet, amely büntetőjogi többletelem, ezért nem beszélhetünk tisztán blankettáris diszpozícióról. A tényállásban meghatározott súlyos kötelességszegés az általános veszélyhelyzetet magában hordozza, de a bűncselekmény akkor tényállásszerű, ha a veszélyhelyzet konkrét, azaz a cselekmény olyan közvetlen hatással van a kiskorú fejlődésére, hogy a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége fennáll. A veszélyhelyzeten túli károsodás – a sértő eredmény – a tényálláshoz nem tartozó következmény. Amennyiben nem valósít meg más bűncselekményt (élet vagy testi épség elleni cselekmények), akkor súlyosító körülményként értékelhető.²⁰

A veszélyeztetés sértetre gyakorolt hatását mindig egyedileg szükséges vizsgálni. Az adott ügy összes körülményének figyelembe vételével, a sértett kiskorú személyiségét, életkorát, stb. elemezve kell elbírálni, hogy a veszélyeztetési deliktum megvalósult-e. Kifejezett jogi előírás

¹⁶ Balogh Anna 2018, i.m.

¹⁷ 22. BK vélemény

¹⁸ Balogh Anna 2018, i.m.

¹⁹ Balogh Anna 2018, i.m.

²⁰ BH 1974. 363.

nélkül is köztudomású, hogy a magáról gondoskodni nem tudó, a más segítségére rászoruló kisgyermek testi szükségleteinek a kielégítéséhez nélkülözhetetlen feltételeket a fokozott szülői gondoskodásnak kell biztosítania, magába foglalva a gyermek táplálását, a környezeti ártalmaktól való megóvását, a megfelelő lakókörnyezet és a személyi higiéniai feltételek kialakítását, a veszélyhelyzetek megelőzését és a tényleges felügyeletet. E gondozási köteleességek megszegése önállóan magában hordozza a konkrét veszélyeztető helyzet kialakulásának a reális lehetőségét.²¹

Minél fiatalabb a sértett, annál inkább a gondozás és a felügyelet kerül előtérbe, míg az életkor előrehaladtával megjelenik a nevelés, értelmi, erkölcsi és érzelmi veszélyeztetése. A jogalkalmazó mérlegelő tevékenységének következő lépése, annak eldöntése, hogy e köteleességszegés súlyosnak minősül-e (mennyiségi ismérv), avagy csupán kisebb mulasztásnak, nevelési hibának, ami a büntetőjog hatókörén kívül esik, bár gyermekvédelmi intézkedést indokolhat. A mennyiségi ismérv mértéke az általános társadalmi felfogás szerinti minimálisan elvárható követelmény. Ez egyben azt is jelenti, hogy nem lehet különböző az elvárás iskolázottság, társadalmi helyzet, szubkultúrák szokásai alapján.²²

A Nyíregyházi Járásbíróság 21.B.620/2016. számú 2016. október 26. napján első fokon jogerős ítéletében rögzített tényállás szerint a terhelt anya egyedül nevelte a tizenkét és fél éves, a négy és fél éves és a két év tíz hónapos gyermekét, amikor 2015. november 21. napján 12 órakor a 10 km-re lévő Szivárvány Idősek Otthonába ment, és felügyelet nélkül otthon hagyta gyermekeit. Amíg távol volt, addig a legkisebb gyermeke lenyelt egy 50 forintos pénzermét, melytől fulladozni kezdett, a legidősebb fiú kihívta a mentőket, a gyermek még a mentőautóban kiöklendezte az érmét. Az anya 14 óra 30 perc körül ért haza. Az anya azzal a magatartásával, hogy három gyermekét több órára felnőtt felügyelet nélkül hagyta, veszélyeztette a három gyermek testi fejlődését. A bíróság a terhelt bűnösségét 3 rendbeli kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt megállapította. A bíróság a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti indítványt egyéb törvényes útra utasította.²³

Balogh Anna fenti jogeset kapcsán megjegyzi, hogy a bíróság a helyes joggyakorlattal ellentétesen döntött. Hiszen a gyermekek életkorára, valamint arra tekintettel, hogy a legidősebb gyermek képes volt elhárítani a veszélyt, éppen az állapítható meg, hogy a szülő – amíg két és fél órán át nem tartózkodott otthon – két kisebb gyermeke felügyeletét alappal bízhatta a legnagyobbra.

III.2. A kiskorú veszélyeztetésének második fordulata

Btk. 208.§ „(2) *Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírnni törekszik, bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.*”

A bűncselekmény ezen fordulata szubszidiárius jellegű, védett jogi tárgy a kiskorú erkölcsi fejlődése. A deliktum passzív alanya a 18. életévét be nem töltött személy. A bűncselekmény

²¹ Kúria Bfv.1560/2012/5.

²² Balogh Anna 2018, i.m.

²³ Balogh Anna 2018, i.m.

alanya 18. életévét betöltött személy. Elkövetési magatartása a bűncselekményre, szabálysértésre, züllöt életmód folytatására való rábírás, ill. rábírnai törekvés vagy a bűncselekmény elkövetéséhez felajánlás.²⁴

A züllöt életmód folytatása huzamosabb időn át tartó és erkölcsileg súlyosan kifogásolható életvitel, pl. rendszeres csavargás, koldulás, italozó életmód, stb²⁵. A joggyakorlat szerint a prostitúció is ebbe a körbe tartozik azzal, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúcióra való rábírása a törvény szerint már a prostitúció elősegítése tényállás alapján lesz büntetendő.

IV. Veszélyeztettség vs. kiskorú veszélyeztetése

Megállapítható, hogy a Gyvt. és a Btk. kiskorú veszélyeztetése tényállás első fordulata szintén a Ptk. 2:10. § szakaszának megfelelően definiálja a gyermek fogalmát. Az azonos elnevezés viszont nem jár azonos tartalommal, hiszen a Gyvt. szerint meghatározott veszélyeztettség jóval tágabb, mint a büntetőjogi kategória. A definíció átfogó módon tartalmazza mindazon körülményeket és azok negatív hatásait, amelyeknek fennállása esetén megállapítható a gyermekvédelmi probléma. A gyermekbántalmazás a gyermek veszélyeztettségének csupán egyik megnyilvánulási formája, de a gyermek veszélyeztetettsége bántalmazás nélkül és a szülőnek felróható magatartás hiányában is megvalósulhat. Így például a gyermek magatartása, a szülő egészségi állapota, anyagi körülménye.

²⁴ Nagy Melánia 2023, i.m. 127.o.

²⁵ BH1985. 51

Irodalomjegyzék

- Balogh Ágnes – Tóth Mihály szerk. Magyar Büntetőjog Általános rész. Budapest, Osiris kiadó, 2015.
- Balogh Anna: Kiskorú veszélyeztetésének büntette a bírósági határozatok kritikai tükrében – különös tekintettel a fizikailag bántalmazott gyermekekre – II. rész: A cselekmény és az eredmény, Ügyészek Lapja, XXV. évf. 2018/6. 15-40. o.
- Gál Antal – Orosz Lajos – Tolácziné Varga Zsuzsanna – Varga Beát: Veszélyeztetettség fogalma, hatékony alkalmazásának szakmai megalapozása. Budapest, 2011. június
- Gál István László (szerk.): Magyar büntetőjog különös rész, Budapest, Osiris Kiadó, 2023.
- Kenese Attila: A 12-14 életév közötti bűnelkövetőkkel kapcsolatos új rendelkezések gyakorlati alkalmazásának kérdései - a belátási képesség. Magyar Bírói Egyesület, Budapest, 2017. 11. o., 4. o. <http://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/103-dr-kenese-attila-a-12-14-ele->
- Mattenheim Gréta (szerk.): Nagykomentár a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényhez, Budapest, CompLex Wolters Kluwer, 2017.
- Pálfi Péter: A kiskorú veszélyeztetésének büntette egy vizsgálat tükrében. Belügyi Szemle 2002/1. 59-81.o.
- Sinku Pál: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények In: Busch Béla (szerk.): Büntetőjog II., Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012.

A GYERMEKEK ELKÖVETŐVÉ VÁLÁSNAK SAJÁTOSSÁGAI

NAGY MELÁNIA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐJOGI TANSZÉK, EGYETEMI ADJUNKTUS

A fiatalok bűnözői életpályája nagyon szerteágazó tényezőkön nyugszik. A Legfőbb Ügyészség által készített éves adatokból kinyert statisztikai tábla számos faktor mentén értékeli a fiatalok magatartását. Többek között a lakóhely, a visszaesés gyakorisága, elkövetett deliktum típusa, a nemek szerinti megoszlás, azonban a motivációs háló itt nem kap figyelmet. Az összбűnözésen belül a fiatalok szerepvállalása csekély százalékra tehető, ennek ellenére évről-évre emelkedő tendencia látható, amely rávilágít a téma aktualitására. Bizonyos bűncselekmények teljesen eltűntek vagy jelentősen csökkentek a gyermekeknél, illetve a fiatalkorúaknál is pl. életveszélyt vagy halált okozó testi sértés,¹ azonban egyes deliktumok száma jelentősen növekedett pl. az emberkereskedelem, rablás. Meglátásom szerint a deliktumok kapcsán a legfontosabb tényező, amely értékelést igényel az a fiatalok pszichikumában lezajló folyamat. Miért és hogyan jut el egy 10 éves gyermek, a bűncselekmény megvalósításáig? Megelőzi-e segítségkérés a felnőtt generációtól? Milyen motivációk vezérlik a rablás tényállását megvalósító tinédzsereket? Van-e szerepe a közösségi médiának a fiatalok befolyásolásában?

Jelen tanulmány a gyermekek, illetve a fiatalkorúak bűnözővé válásának tendenciáival foglalkozik.

I. Fogalmi meghatározás

A büntethetőségi korhatár kapcsán különböző jogtechnikai megoldásokkal különböztethetjük meg az elkövetők felelősségre vonását a jogszabályban. Meghatározható, egy évben abszolút korhatár megállapításával, ebben az esetben feltétel nélküli a korhatár alatti felelősségre vonás, illetve amely felett már nem zárja ki az elkövető alannyá válását. Ez a leggyakrabban alkalmazott módszer.

Előfordulhat, hogy a jogalkotó nem határoz meg konkrét életkori határt a törvényben, hanem a gyermek belátási vagy beszámítási képességének mérlegeléséhez kapcsolja az elkövető büntethetőségét. Egyes szerzők a legtisztább rendszernek tekintik, ugyanis így a gyermek törvényi vélelmek nélkül, közvetlenül az érettsége, fejlettsége alapján felel az általa megvalósított magatartásáért.

¹ Legfőbb Ügyészség: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/12/a-gyermekkoruak-es-a-fiatalkoruak-bunozesevel-valamint-a-kiskoru-sertettekkel-osszefuggo-egy-es-adatok-2020-2022.pdf> 2024.10.15.

A harmadik eset érvényesül a magyar szabályozás kapcsán is, amelynél több életkori határt is megállapít a jogalkotó. Ennek a lényege, hogy az életkor mellett a beszámítás egyéb feltételeit is meghatározza.²

Magyarországon a büntetőjogi értékelésnél a fiatalkorú fogalma és gyermekkor fogalma elhatárolást igényel. Többek között azért, mert különböző felelősségre vonási körülmények irányadók a csoport tagjaira. A hazai szabályozásban a büntető törvények és bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi 36. törvénycikk, azaz az I. Büntetőnovella teremtette meg a fiatalkorúak büntetőjogát.³ A 2012. évi C. törvény 105. szakaszának első bekezdése alapján: Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.⁴ Ezekkel az elkövetőkkel szemben speciális rendelkezéseket alkotott meg a jogalkotó a felnőtt elkövetőkhöz képest, amelyet a XI. fejezet alatt a „Fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések” körében tárgyal. A büntetés célja a helyes irányba történő nevelése a fiatalnak. A szabadságelvonással járó szankciók helyett előnyben kell részesíteni a nevelő jellegű joghátrányokat. A hatályos Btk. kimondja, hogy nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve a törvényben meghatározott deliktumokat: az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés],

b) az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §),

c) a testi sértés [164. § (8) bekezdés],

d) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)–(3) bekezdés],

e) a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak [311. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül],

f) a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak [312. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül],

g) a terrorcselekmény [314. § (1)–(2) bekezdés],

h) a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés], és

i) a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés]

, ha az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és rendelkezett cselekményei következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. A jogszabály kizárja a 14. életév alatti elkövetők felelősségre vonását, azonban néhány deliktum kapcsán kivételt tesz és belátási képesség fennállásától teszi függővé a fiatal büntethetőségét.

Dósa Ágnes megfogalmazásában a beszámíthatóság: „*Nem szenved az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely képtelenné teszi arra, illetve korlátozza abban, hogy cselekménye következményeit belássa (felismerési képesség), vagy hogy ennek megfelelően cselekedjék (akarati képesség).*”⁵

² Köhalmi Máté: A fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története

<https://ujbtk.hu/kohalmi-mate-a-fiatalkorukra-vonatkozobunteto-anyagi-jogi-szabalyozas-tortenete/> 2024. 10. 15.

³ Turi Barnabás: A fiatalkorúak bíróságának eljárása, annak sajátosságai <https://ujbtk.hu/dr-turi-barnabas-a-fiatalkoruk-birosaganak-eljarasa-annak-sajatossagai/> 2024.10.15.

⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 105 §. (1) bekezdés

⁵ Bicskey Eszter: Mikor büntethető a gyerek? <https://jogaszvilag.hu/szakma/mikor-buntetheto-a-gyermek/> 2024.10.15.

A 12-14 év közötti elkövetőknél vizsgálandó belátási képesség Vaskuti szerint: „*a fiatalok az elkövetett konkrét bűncselekmény vonatkozásában erkölcsileg és értelmileg kellően fejlett volt ahhoz, hogy felismerje cselekménye jogellenességét, valamint, hogy e felismerésének megfelelően cselekedjen.*”⁶

II. A deviáns viselkedési jegyek kialakulása

A statisztikai adatokból látható, hogy a fiatalok többnyire vagyon elleni magatartásokat követnek el, és zömében kortársuk sérelmére valósítják meg a deliktumot. A fiataloknál megfigyelhető a gyermekpornográfia, a szexuális erőszak. Ezek a cselekmények 2020 illetve 2023 között vizsgált adatok szerint a gyerekkorú elkövetőknél nem volt jelen. Az emberölések száma rendkívül csekély azonban található befejezett magatartás mindkettő vizsgált csoportnál. „*A jogsértő magatartás többnyire épp a felnőtté válás folyamatával, a neuropszichológiai, hormonális változásokkal és a társadalmi szerepcserével együtt járó számtalan belső feszültség, konfliktus eredménye. Így az elkövetők ezen köre túljutva a serdülési, érési szakaszon mintegy „védetté válik” a bűnelkövetővé válás veszélyével szemben. Cselekményeik – melyek döntően vagyon elleni támadások – épp ezt az átmenetet hivatottak szimbolizálni.*”⁷

Meglátásom szerint a bűnözői életpálya sok esetben összefüggésbe kerülhet internetes felületek használatával főleg a fiatalok körében. Gyakorlati tapasztalatom alapján előfordult, hogy a fiatalok rendszeresen számítógépes játékokkal töltötte a szabadidejét, aztán egy hirtelen ötlettől vezérelve a virtuális világot a való életben is kipróbálta, és a Car Crash autós játék alapján autók visszapillantó tükeit rongálta meg, hiszen a játékban ezek után bónusz és pénz járt, sajnos az offline világban ezért gyanúsított ki hallgatás járt.

A szakirodalmi álláspontok mellett a gyakorlatban is hangsúlyt kap a fiatalok büntethetőségének vizsgálata, ugyanis az eljárás minden szakaszában, így a nyomozati szaktól kezdődően ezt vizsgálni kell egészen a jogerős ügydöntő határozat meghozataláig.

A legfőbb ügyész helyettes 5/2013. (VII.31) LÜ h. körlevele az alábbiakat tartalmazza:⁸

A tizenkettedik életévét betöltött, de a tizenegyedik életévét be nem töltött fiatalok terhelt vonatkozásában a megalapozott gyanú közlését követően, haladéktalanul szakértőt kell kirendelni a beszámítási képesség és a büntetőjogi belátási képesség vizsgálatára. Ennek érdekében egyesített igazságügyi elmeorvos szakértői és pszichológus szakértői véleményt kell beszerezni. A vizsgálatba gyermekpszichiáter szakkonzulensként történő bevonása indokolt.

A szakértői vizsgálat elvégzéséhez soron kívül be kell szerezni a környezettanulmányt, pedagógiai és iskolai jellemzést, az esetleges gyermekvédelmi intézkedésekre, illetve a korábbi megbetegedésekre, a fizikai és pszichés állapotra vonatkozó orvosi iratokat és dokumentumokat. Mindezek után lehet állást foglalni a cselekmény következményei felismeréséhez szükséges belátás meglétéről, és annak alapján a vádemelésről, vagy a nyomozásnak büntethetőséget kizáró okból [Btk. 15. § a) pont, 16. §] történő megszüntetéséről.”

⁶ Bicskey 2017, i.m.

⁷ Borbíró Andrea, Gönczöl Katalin, Kerezsi Klára, Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia <https://mersz.hu/borbiro-gonczol-kerezsi-levay-kriminologia/> 2024.10.15.

⁸ A legfőbb ügyész helyettes 5/2013. (VII.31) LÜ h. körlevele, <https://jogkodex.hu/doc/3777341> 2024.10.15.

III. Összegzés

A fiatalok és a büntetőjog kapcsolata, nehézségek elé állítja a jogalkotót, a jogalkalmazót a gyermeket a családot, illetve a jelzőrendszerek sokaságát. A probléma és így az elkövetővé válás megelőzése a kriminológiai álláspontok szerint a korai beavatkozásban rejlik.⁹ Minél előbb ismerjük fel a probléma gyökereit annál nagyobb esély van arra, hogy a gyermek helyes irányba fejlődjön tovább. Így törekednünk kell arra, hogy gyermekeink biztonságos és stabil életpályáján nevelkedjenek, hogy távol maradhassanak a deviáns viselkedési formáktól.

⁹ Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia <https://mersz.hu/borbiro-gonczol-kerezsi-levay-kriminologia/> 2024.10.15.

Irodalomjegyzék

- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- A legfőbb ügyész helyettes 5/2013. (VII.31) LÜ h. körlevele, <https://jogkodex.hu/doc/3777341> 2024.10.15.
- Bicskey Eszter: Mikor büntethető a gyerek? <https://jogaszvilag.hu/szakma/mikor-buntetheto-a-gyermek/> 2024.10.15.
- Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Lévy Miklós (szerk.): Kriminológia <https://mersz.hu/borbiro-gonczol-kerezsi-levay-kriminologia/> 2024. 10. 15.
- <https://ujbtk.hu/kohalmi-mate-a-fiatalkoruakra-vonatkozoo-bunteto-anyagi-jogi-szabalyozas-tortenete/> 2024.10.15.
- Kóhalmi Máté: A fiatalokúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története
- Legfőbb Ügyészség: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/12/a-gyermekkoruak-es-a-fiatalkoruak-bunozesevel-valamint-a-kiskoru-sertettekkel-osszefuggo-egyeb-adatok-2020-2022.pdf](https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/12/a-gyermekkoruak-es-a-fiatalkoruak-bunozesevel-valamint-a-kiskoru-sertettekkel-osszefuggo-egyeb-adatok-2020-2022.pdf) 2024.10.15.
- Turi Barnabás: A fiatalokúak bíróságának eljárása, annak sajátosságai <https://ujbtk.hu/dr-turi-barnabas-a-fiatalkoruak-birosaganak-eljarasa-annak-sajatossagai/> 2024.10.15.

GYERMEKKERESKEDELEM AZ EMBERI TEST TILTOTT FELHASZNÁLÁSA CÉLJÁBÓL

RIPSZÁM DÓRA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, BÜNTETŐJOGI TANSZÉK, ÓRAADÓ

I. Bevezetés

Az emberkereskedelem körén belül ugyan kisebb mértékű, de az esetek száma alapján növekvő tendenciát mutat a szervkereskedelemre irányuló emberkereskedelem.¹

Az emberkereskedelemnél a kizsákmányolás magában foglalja többek között a szervek kivételét,² amely az emberi méltóság és a testi épség súlyos megsértését jelenti.³ A szervek eltávolítása az egyéb kizsákmányolási formák közé tartozik.⁴

Benedek Nándor⁵ szerint a világon közel 21 millió ember közvetlenül szenved az emberkereskedelemtől, áldozatai nem ritkán olyan gyermekkorúak, akiket adásvétel után munkára kényszerítenek vagy szerveiket veszik el.⁶

A szervkereskedelem, egy igen jól jövedelmező, globálisan tiltott kereskedelem. Bonyolult és gyakran rejtőző jellege miatt az emberkereskedelem kevésbé tárgyalt formája a gyermekkereskedelem elleni küzdelem során.⁷

II. A szervkereskedelemről röviden

Az emberi szervek felhasználása mind az erkölcsi, – bioetikai – mind a technikai, szakmai szabályok elemzése során komoly kihívás elé állítják egyaránt a jogalkotót és a jogalkalmazót.

¹ Mihalkó Viktória – Nagy Beáta – Szabó Mónika: Az emberiség tragédiája. A modern rabszolgaság. Budapest, Anthropolos, 2017. 71. o.

² Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 2. cikk (3) bekezdése.

³ Uo. (11) preambulumi bekezdés.

⁴ European Commission: Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2016) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims {SWD(2016) 159 final}

⁵ Benedek Nándor, az Interpol magyarországi képviselője: 2015. október 14-én, a Belügyminisztériumban, az emberkereskedelem elleni küzdelem 9. európai napja alkalmából rendezett konferencián tartott előadása. Budapest, Belügyminisztérium, 2015.

⁶ Kubisch Károly: Az emberkereskedelem tárgyi súlyának társadalmi megítélése. Magyar Rendészet 2016/1, 78. o.

⁷ ACAMS Today: Organ Trafficking: The Unseen Form of Human Trafficking <https://www.acamstoday.org/organ-trafficking-the-unseen-form-of-human-trafficking/> 2022.11.06.

Az emberi szervek, szövetek beültetésének, átültetésének orvosi lehetősége nemcsak hogy a betegségek gyógyítását eredményezte, de a korlátozott források száma miatt közvetetten hozzájárult a szervek illegális megszerzését célzó cselekmények – közismerten a „szervkereskedelem” – megjelenéséhez is.⁸

A legális transzplantációt az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény a szerv- és szövetátültetést együttesen szabályozza.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) kimondja, hogy „[t]ilos emberen tájékoztatáson alapuló, önkéntes hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni. Tilos az emberi fajnemesítést célzó gyakorlat, az emberi test és testrészek hasznoszerzési célú felhasználása, valamint az emberi egyszemélyes másolás.”⁹

A szervkereskedelem tipikus tárgya a máj és a vese. Az Egyesült Nemzetek Szervezete által készített jelentés alapján a szervkereskedelem három nagy kategóriába sorolható¹⁰:

az emberkereskedők arra kényszerítik, vagy veszik rá megtévesztéssel az áldozatokat, hogy adják át a szervüket;

az áldozatok megállapodnak abban, hogy eladják egy szervüket, de nem fizetnek nekik érte, vagy kevesebbet adnak a megígért árnál;

kiszolgáltatót személyeket olyan betegség miatt kezelnek, amely esetleg nem is létezik, így majd szerveiket a tudtuk nélkül eltávolítják.¹¹

A Btk. 175. § (1) bekezdése kimondja, hogy „[a]ki emberi gént, sejtet, ivarsejtet, embriót, szervet, szövetet, halott testét vagy annak részét, illetve halott magzatot jogellenesen megszerez, vagyoni hasznoszerzés végett forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹²

A tizennyolcadik életévet be nem töltött személy sérelmére történő elkövetés minősített esetek közötti rögzítése Szomora Zsolt szerint meglehetősen szakmaiatlanul kíván eleget tenni a nemzetközi kötelezettségeknek (2009. évi CLXI. törvény).¹³

A minősített esetet a védett személyi kör „sérelmére” kell elkövetni, aminek pontos jelentése ebben az esetben nem egyértelmű. A deliktum tipikus megvalósulása esetén az elkövetési tárgyak eredeti „gazdája” tudtán kívül valósul meg a bűncselekmény a testéből eltávolított sejtre, szövetre.¹⁴

A törvényi szóhasználatot a bírói gyakorlat megfelelően értelmezheti. Azonban a sértetti tudomásulvétel figyelmen kívül hagyása a felelősséget kiterjesztő értelmezést jelent. A fokozott védelem célja az, hogy a szigorúbb fellépéssel visszaszorítsa a kiskorúak szerveivel kapcsolatos

⁸ Kovács Gábor: Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények, valamint az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése. Győr, UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., 2015. 221. o.

⁹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) III. Cikk (3) bekezdés.

¹⁰ Scutti, Susan: Organ Trafficking: An International Crime Infrequently Punished <https://www.medicaldaily.com/organ-trafficking-international-crime-infrequently-punished-247493> 2019.11.02.

¹¹ United Nations Office on Drugs and Crime: Trafficking in persons for organ removal https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-19.pdf 2019.10.29.

¹² A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 175. § (1)-(2) bekezdése.

¹³ Szomora Zsolt: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, 2022. március 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás.

¹⁴ Uo. o. n.

illegális keresletet és kínálatot. Az, hogy az elkövetési tárgy kiskorú személyből származik, a tényállás objektív egyéb ismérvei közé tartozik, így a fokozottabb (minősített eseti) felelősség megállapításának az alapja az erre kiterjedő elkövetői tudat. Nem lehet objektív alapon a tettes terhére róni, ha később kiderül, hogy a szerv, szövet (stb.) kiskorú személyből származott.¹⁵

Annak ellenére, hogy maga az emberkereskedelem nagyon hosszú múltra tekint vissza, a szervkereskedelem és a szerveltávolítás céljából folytatott emberkereskedelem (THOR) jelensége az 1990-es évek elején kezdett feltűnni. Bár a transzplantációs létesítmények száma az elmúlt időben világszerte szaporodott, a szervek iránti kereslet is nőtt, ami az átültetésre rendelkezésre álló szervek folyamatos hiányát eredményezte.¹⁶

III. Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelem arcolata

Hatályos jogunkban az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelem, az emberkereskedelem és kényszermunka minősített esetét képezi.

Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett emberkereskedelemnél csakúgy, mint a többi forma esetében az áldozatok kiszolgáltatott csoportokból kerülnek ki.¹⁷

A szervkereskedők elsősorban, de nem kizárólag hajléktalanok, gyermekvédelmi, vagy végrehajtási intézményből kikerült, valamint súlyos betegséggel küzdő emberek között keresik az áldozataikat. Ezen potenciális sértetteket jellemzően az interneten, esetlegesen személyesen választják ki. A kapcsolatfelvétel ezt követően beszervezett személyek (pl.: szervkivételre már átesett emberek, külföldi „ügynökök”) segítségével történik. Az emberek a kapcsolatfelvételt lebonyolító személytől számos esetben csak annyit tudnak meg, hogy kedvező feltételekkel belföldi, vagy külföldi munkára lehet jelentkezni. Azonban helyette elkábítják, elrabolják, majd rövid időn belül megoperálják őket.¹⁸

A szervek eltávolításával kapcsolatos beleegyezési és kizsákmányolási kérdéseket bonyolítja az a tény, hogy az áldozatok nem ritkán hozzájárulnak szerveik eltávolításához, sőt akár magas juttatást is kaphatnak értük.¹⁹ Előfordul az is, hogy egyesek súlyos anyagi gondjaik miatt önként ajánlják fel szerveiket az interneten, de sok embert a szervkereskedők elrabolnak, vagy becsapnak a szervekért cserébe járó magas haszon érdekében.²⁰ Ugyanakkor a „szolgáltatás” nyújtását a szélsőséges szegénységgel és a sebezhetőséggel való visszaélés vezérli.²¹

A magyar szabályozásban az élő személyekből való szerveltávolítást a Btk.-ban az emberkereskedelem és kényszermunka minősített eseteként használatos „emberi test tiltott felhasználása” kifejezés fedi le. A Btk. hivatalos kommentárja ezt a bűncselekményt egy másik személy testével való szervkereskedelemhez fűzi. Mindemellett egy külön rendelkezés, a Btk.

¹⁵ Uo. o. n.

¹⁶ Bagheri, Alireza: Child organ trafficking: global reality and inadequate international response. *Med Health Care and Philos* 2016/2., 239. o.

¹⁷ United Nations Office on Drugs and Crime: é. n. o. n.

¹⁸ Mihalkó – Nagy – Szabó 2017, i.m. 71. o.

¹⁹ United Nations Office on Drugs and Crime: é. n. o. n.

²⁰ Mihalkó – Nagy – Szabó 2017, i.m. 71. o.

²¹ United Nations Office on Drugs and Crime: é. n. o. n.

175.§-a kriminalizálja – többek között – az emberi sejtek, szervek és szövetek illegális, pénzbeli haszonszerzés céljából történő vásárlását, eladását, vagy az azzal való kereskedelmet.²²

A szervátültetésben az emberi szervek iránti kereslet jelentősen gyorsabb ütemben nőtt, mint a szervek utánpótlása. Ez nyitott utat az illegális szervkereskedelem, valamint a gyermekkereskedelem előtt.²³

Amíg a fejlődő országokban a hátrányos helyzetű és kiszolgáltatott nők és férfiak az emberkereskedelmi szervek egyik fő forrásai a gyermekeket különösen fenyegeti a kizsákmányolás veszélye. A gyermeki szervek kereskedelmének megerősített eseteivel a gyermekszervkereskedelem, amelyet egykor „modern városi legendának” neveztek, szomorú valósággá vált. Ahogy a kereslet és kínálat közötti szakadék egyre nagyobb, nőnek a feketepiacok, és a szervezett szervkereskedelem világszerte terjeszkedik.²⁴

Nem áll rendelkezésre elegendő információ az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett gyermekkereskedelemről, mely szükségessé teszi a fokozott adatgyűjtést és kutatást.²⁵

A gyermekszervi kereskedelem esetei még szörnyűbbek, mint a felnőtteké, mivel az áldozatok fizikailag teljesen kiszolgáltatott, védtelen gyermekek. Amíg a legtöbb esetben a felnőttek szervkereskedelme vagy a THOR esetében az áldozatokat a szerveltávolítást követően szabadon engedik, a gyermekszervkereskedelem megerősített eseteiben az emberkereskedelem vagy elrabolt gyermekektől származó szervek begyűjtése az életükbe került. Ugyan nem állítható, hogy minden eltűnt gyermek szervkereskedelem áldozata, de tény, hogy a gyermekszervkereskedelem megerősített esetei eltűnt gyermekek, akiket holtan találtak a szerv eltávolítás után.²⁶

Van még egy baljós kép a gyermekszervkereskedelemről, ami a szervkereskedelem legrosszabb formájává teszi. Míg a szülőknek különleges kötelességük, hogy megvédjék gyermekeiket a szükségtelen károktól, vannak olyan esetek, amikor a gyermekeket éppen ők közvetítették szerveltávolítási célból. Ezen esetekben általában a szülőt a szervközvetítők vagy egy csoport tagjai nyomás alá helyezik netán megfenyegetik, hogy további adósságainak kifizetése érdekében a szervkereskedelem áldozatává váljon gyermeke.²⁷

Az orvostudomány bővülő hazai és nemzetközi ismeretanyagának szélesebb körű bevonását a szervezett bűnözés elleni küzdelemben több racionális ok is indokolja. Egyrészt maga a bűnözés is alkalmaz egészségügyi ismeretekkel rendelkező szakértőket, azonban az orvosi ismeretek felhasználása ennél lényegesen tágabb spektrumon mozog. A kábítószer hatású, tiltólistán nem szereplő szerek kidolgozásától, az illegális gyógyszerkereskedelmen, az

²² GRETA: Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló Egyezménye Magyarország által történő végrehajtásáról szóló jelentés. Strasbourg, GRETA, 2015. 17. o.

²³ Bagheri, Alireza: Asia in the spotlight of international organ trade: Time to take action. Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy 2007/1, 12-14. o.

²⁴ Uo. 12-14. o.

²⁵ United Nations Office on Drugs and Crime: é. n. o. n.

²⁶ Bagheri 2016, i.m. 241. o.

²⁷ Budiani-Saberi, Debra A.: Human trafficking for and organ removal: A call for prevention, protection, investigations and accountability. Briefing before the Senate Foreign Relations Committee and the Tom Lantos Human Rights Commission United States Congress. <http://cofs.org/home/publications/2015.08.14>.

emberkereskedelem, embercsempészet- alanyainak egészségügyi ellátásán túl, a szervkereskedelemig bezárólag.²⁸

A transzplantáció technikai követelményei annyira összetettek, hogy az ilyen tevékenységek titkos végzése gyakorlatilag lehetetlen, hacsak nem vonnak be egészségügyi szakembereket. Annak érdekében, hogy egy szervátültetésnek bármilyen esélye legyen a sikerre, számos kifinomult orvosi eljárást szükséges lefolytatni. Például meg kell határozni a szerv transzplantációra alkalmasságát, hogy lehetővé váljon a potenciális recipiensekkel való egyezés. Különösen a helyes szövet- és vértípusvizsgálat kritikus fontosságú a donorszervek és a potenciális transzplantált betegek megfeleltetése szempontjából. Ennek eredményeként a szervátültetést célzó emberkereskedelemben nemcsak közvetítők vesznek részt, hanem orvosok és egyéb egészségügyi szakemberek is.²⁹

Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett emberkereskedelem szorosan összefügg a szervkereskedelemmel.³⁰ A kétszeres értékelés kizárása érdekében a minősítő célzatok és eredmények pontos értelmezését feltételezik. Kizárt a halmazat az emberi test tiltott felhasználásával (Btk. 175. §), amely a célzat realizálására tekintettel büntetlen utóselekménynek tekintendő.³¹

IV. Összegzés

Az emberi test tiltott felhasználása céljából megvalósuló gyermekkereskedelem célzata azonos a felnőttek kereskedelmével. Ez a kizsákmányolás. Így a rendszeres előnyszerzés (a Btk. 192. § (2) bekezdésében célzatként rögzíti), és a szervek kivétele. Emellett a magyar szabályozásban, a Btk. 192. (3) bekezdésének célzata az ezekhez történő segítségnyújtás is.

Az emberi test tiltott felhasználásával történő kizsákmányolás alatt álláspontom szerint azonos fogalmat értünk a gyermek és a felnőtt esetében, de kiemelendő az a tény, hogy a szervek kivétele gyakran a gyermekek életébe kerül. Így ugyan a kizsákmányolásban nem tehetünk különbséget, annak eredménye mégis eltérő.

Az uniós jog értelmében az emberkereskedelem elkövetési módjainál meghatározó különbség van aközött, hogy az gyermekekre, vagy felnőttekre irányul-e, azonban magyar jogalkotás túlteljesítve tagállami kötelezettségét nem rögzíti szükségszerű elemként az elkövetési módokat sem a gyermek, sem a felnőttek kereskedelménél.

Az emberi test tiltott felhasználása céljából megvalósuló gyermekkereskedelem szabályozásának megfelelőségének vizsgálatához elengedhetetlen az annak alapjául szolgáló kényszermunka, valamint az arra épülő emberkereskedelem tárgyalása.

A Btk. 192. § (2) bekezdése alapján: *„[a]ki mást rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására*

²⁸ Révai Róbert – Bedros J. Róbert – Istvanovszki László – Huszár András – Székely György: A szervezett bűnözés egészségügyi aspektusai. Hadmérnök 2010/2, 192-193. o.

²⁹ Bagheri 2016, i.m. 241-242. o.

³⁰ United Nations Office on Drugs and Crime: é. n. o. n.

³¹ Szomora 2022, i.m. o. n.

a) megtevesztéssel, a sértett nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve, vagy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír, vagy

b) erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerít,

büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³²

A (3) bekezdés szerint „[a]ki mást a (2) bekezdésben meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében toboroz, átad, átvesz, elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, másnak megszerez, szállít, elszállásol, elrejt, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³³

A (3) bekezdés visszautal a (2) bekezdésre, így ezen fordulat célzata az ott meghatározott cselekmény megvalósítása. Ezen bekezdés megadja az emberkereskedelem tényállásának második lényeges elemét, az elkövetési magatartásokat. Elkövetési magatartás a toborzás, átadás, átvétel, eladás, megvásárlás, elcserélés, ellenszolgáltatásként történő átadás vagy átvétel, a másnak történő megszerzés, szállítás, elszállásolás, és az elrejtés.

„(4) Aki a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt szexuális cselekmény végzése vagy emberi test tiltott felhasználása érdekében követi el, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³⁴

Az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett emberkereskedelem kapcsán a Btk. 192. § (4) bekezdésében találkozhatunk először a konkrét célzattal, nevezetesen az emberi test tiltott felhasználásával. Ennek értelmében a magyar szabályozás a munkaerő-kizsákmányolás egy speciális eseteként szabályozza az emberi test tiltott felhasználását célzó kizsákmányolást.

(5) A büntetés a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha azt

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

[...]

követik el.

(6) A büntetés a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől húsz évig vagy életfogytig terjedő szabadságvesztés, ha azt

a) tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére, vagy

[...]

követik el.³⁵

A Btk. fokozottan lép fel a gyermekek sérelmére elkövetett emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett emberkereskedelemmel szemben.

A törvény az emberi test tiltott felhasználása céljából elkövetett ember és egyúttal gyermekkereskedelem előkészületét is büntetni rendeli (Btk. 192. § (7) bekezdés).

A magyar szabályozás érdemének tartom az ember és egyúttal a gyermekkereskedelem „fogyasztójának” büntetését (Btk. 192. § (8) bekezdés).

³² Btk. 192. § (2) bekezdése.

³³ Uo. 192. § (3) bekezdés.

³⁴ Uo. 192. § (4) bekezdés.

³⁵ Uo. 192. § (5)-(6) bekezdés.

Álláspontom szerint az emberkereskedelem és kényszermunka hatályos szabályozása teljeskörűen lefedi az emberi test tiltott felhasználása céljából megvalósuló gyermekkereskedelmet. Egyetértek azzal a jogalkotói állásponttal, miszerint a gyermekek kereskedelme emberi test tiltott felhasználása céljából az emberkereskedelem minősített eseteként értelmezendő, és nem önálló jelenség.

Irodalomjegyzék

- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- ACAMS Today: Organ Trafficking: The Unseen Form of Human Trafficking <https://www.acamstoday.org/organ-trafficking-the-unseen-form-of-human-trafficking/> 2022.11.06.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról
- Bagheri, Alireza: Asia in the spotlight of international organ trade: Time to take action. *Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy* 2007/1, 11-24. o.
- Bagheri, Alireza: Child organ trafficking: global reality and inadequate international response. *Med Health Care and Philos* 2016/2, 239-246. o.
- Benedek Nándor, az Interpol magyarországi képviselője: 2015. október 14-én, a Belügyminisztériumban, az emberkereskedelem elleni küzdelem 9. európai napja alkalmából rendezett konferencián tartott előadása. Belügyminisztérium, Budapest, 2015.
- Budiani-Saberi, Debra A.: Human trafficking for and organ removal: A call for prevention, protection, investigations and accountability. Briefing before the Senate Foreign Relations Committee and the Tom Lantos Human Rights Commission United States Congress. <http://cofs.org/home/publications/> 2015.08.14.
- European Commission: Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2016) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims {SWD(2016) 159 final}
- GRETA: Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépéséről szóló Egyezménye Magyarország által történő végrehajtásáról szóló jelentés. Strasbourg, GRETA, 2015.
- Kovács Gábor: Az egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények, valamint az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése. Győr, UNIVERSITAS–GYŐR Nonprofit Kft., 2015.
- Kubisch Károly: Az emberkereskedelem tárgyi súlyának társadalmi megítélése. *Magyar Rendészet* 2016/1, 77-95. o.
- Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.
- Mihalkó Viktória – Nagy Beáta – Szabó Mónika: Az emberiség tragédiája. A modern rabszolgaság. Budapest, Anthropos, 2017.
- Révai Róbert – Bedros J. Róbert – Istvanovszki László – Huszár András – Székely György: A szervezett bűnözés egészségügyi aspektusai. *Hadmérnök* 2010/2, 190-202. o.
- Scutti Susan: Organ Trafficking: An International Crime Infrequently Punished <https://www.medicaldaily.com/organ-trafficking-international-crime-infrequently-punished-247493> 2019.11.02.

- Szomora Zsolt: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, 2022. március 1. időállapotú, 2022. évi Jogtár-formátumú kiadás.
- United Nations Office on Drugs and Crime: Trafficking in persons for organ removal https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_9-19.pdf 2019.10.29.

„SHORT, SHARP SHOCK” VAGY „A BŰN ÉS GONOSZSÁG SEMINARIUMA”?¹

SOLTÉSZ TAMÁS

DEBRECENI EGYETEM, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR, JOGÁSZ SZAKOS HALLGATÓ

I. Bevezetés

Az elzárás, mint a személyi szabadság rövidebb ideig tartó elvonásával járó büntetés a 2012. évi C. törvény hatálybalépésével vált újra büntetőjogi szankciórendszerünk részévé.² Büntető törvénykönyvünk fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései szerint a szankciónem tizenhatalcadik életévüket be nem töltött személyekkel szemben is kiszabható, annak legrövidebb tartama esetükben három, leghosszabb tartama harminc nap lehet.³

A büntetési nem fiatalkorúakkal szembeni alkalmazhatósága ugyanakkor érdekes kérdéseket vet fel, hiszen a velük szemben kiszabott büntetések célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon.⁴ Az elmúlt évtized büntetés-kiszabási tapasztalatainak elemzése során választ kaphatunk azokra a kérdésekre, hogy a hazai bírói gyakorlat e célnak megfelelően alkalmazza-e a vizsgált szankciót, illetve milyen folyamat eredményeként, hol találta meg az elzárás helyét a fiatalkorúak büntetési rendszerében.⁵

Annak érdekében, hogy az elzárás fiatalkorúak szankciórendszerében elfoglalt helyéről teljes képet adjon, jelen írás az Országos Bírósági Hivatal fiatalkorúakkal szembeni büntetés-kiszabásra vonatkozó statisztikai adatainak elemzése mellett különös figyelmet fordít a rövid tartamú szabadságelvonás tizenhatalcadik életévüket be nem töltött elítéltekre gyakorolt hatásainak vizsgálatára. A fiatalkorúakra vonatkozó büntetési céllal és a speciális büntetés-kiszabási előírásokkal összefüggésben ugyanis utóbbiak alapján véve határozzák meg a gyakorlat hozzáállását e régi-új büntetési nemhez.

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

² Vö. Gócza Ágnes: Az elzárás mint új büntetési nem a 2012. évi C. törvényben. Büntetőjogi Szemle 2016/1-2., 23. o.; In: Pápai – Tarr Ágnes: A büntetőjogi elzárás büntetés-kiszabási tapasztalatai. Jogtudományi Közlöny 2022/3., 104. o. és Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél. Magyar Jog 2013/9. 533. o.

³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) 111. §

⁴ Btk. 106. § (2)

⁵ A legfőbb ügyész már 2015-ben megállapította, hogy a bírói gyakorlat elfogadta és megtalálta az új szankció helyét a magyar büntetési rendszerben, 2019-ben pedig a büntetőjogi szankciórendszer szerves részét képező joghátrányként aposztrofálta a büntetést. V. ö. Pápai – Tarr 2022, i.m. 109. o. E kijelentésekből arra lehet következtetni, hogy a bíróságok napjainkra a fiatalkorúak büntetési rendszerében is megtalálták a büntetés helyét.

II. Az elzárás helye a fiatalkorúak büntetési rendszerében

A vizsgált szankció új Btk. általi bevezetését követően – az erősen félreérthető jogalkotói magyarázatok és szakmailag aligha védhető érvek ellenére – jogalkalmazói feladattá vált a törvényhozó elzárással kapcsolatos szándékának feltárása és a büntetési nemre vonatkozó joggyakorlat kialakítása. Az azóta eltelt évtized büntetés-kiszabási tendenciáinak bemutatása elsődlegesen a büntetési nem alkalmazási gyakoriságára, jellemző tartamára, és az elzárásra ítélt elkövetők nemek, előélet, továbbá elkövetett bűncselekmények szerinti megoszlására vonatkozó statisztikai adatok alapján lehetséges.

II. 1. Az elzárások számának alakulása

Az új Btk. kodifikációja idején büntetőkódexünk társadalmi egyeztetésre bocsátott indokolása azzal magyarázta az elzárás bevezetésének szükségességét, hogy az hatékonyan szolgálhatja a speciális prevenciót, főként a fiatalkorú és az első büntényes elkövetőknél.⁶

A rövid tartamú szabadságelvonás ugyanakkor kiszakítja az elkövetőt családi környezetéből, amelynek következtében lényegesen rosszabb körülmények közé kerülhet vissza, mint annak előtte volt.⁷ Ráadásul a fiatalkorúakkal szemben kiszabott rövid tartamú szabadságelvonás a tettes reszocializációjának elősegítésére, valamint a kiskorú nevelésére és védelmére is alkalmatlan.⁸ A speciális prevenció eredményességének feltétele ugyanis az elítélt személyiségéhez való igazodás, amely a büntetés nagy részét, vagy teljes egészét kitöltő megfigyelést és vizsgálatokat feltételezne.⁹ Emellett a fiatalokat, életkori sajátosságaikra és személyiségfejlődésükre tekintettel sokakkal együtt elzárni súlyos hátrányt jelent, mert a börtönártalmak, kiváltképp az ún. „prizonizáció”¹⁰ káros hatásai az ő életkorukban hatványozottan jelentkezhetnek.¹¹ A világszerte magas visszaesési arány jól mutatja, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben elzárt fiatalkorúak tapasztaltabb társaiktól „továbbképzésben” is részesülhetnek a komolyabb bűncselekmények elkövetésével kapcsolatban, így az elzárás gyakran a későbbi bűnöző életmód, és végrehajtandó szabadságvesztések előszobája.¹² Összességében az elzárás túl rövid tartamú ahhoz, hogy a tettes pozitív befolyásolását lehetővé tegye, a negatív következmények kiváltásához és a stigmatizáló hatás eléréséhez viszont elég hosszú, így a vizsgált szankciónem „a bűn és gonoszság seminariuma”¹³ lehet.

E tényezőket figyelembe véve már az ENSZ Titkársága által 1960-ban készített, a szervezet II. Bűnüldözési és Bűnmegelőzési Kongresszusán elfogadott jelentés is rámutatott arra, hogy a

⁶ V. ö. Tóth 2013, i.m. 533. o.

⁷ Kaiser Günther: Kriminologie. Ein Lehrbuch. Heidelberg, Müller, 1980. 295. o.

⁸ V. ö. Btk. 106. § (2)

⁹ Gócza 2016, i.m. 25. o.

¹⁰ Clemmer, Donald: The Prison Community. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1940. 299. o.

¹¹ V. ö. Nagy Ferenc: A fiatalkorúak büntetőjoga reformjának szükségességéről. Magyar Jog 1994/5., 292. o. és Pápai – Tarr 2022, i.m. 107-108. o.

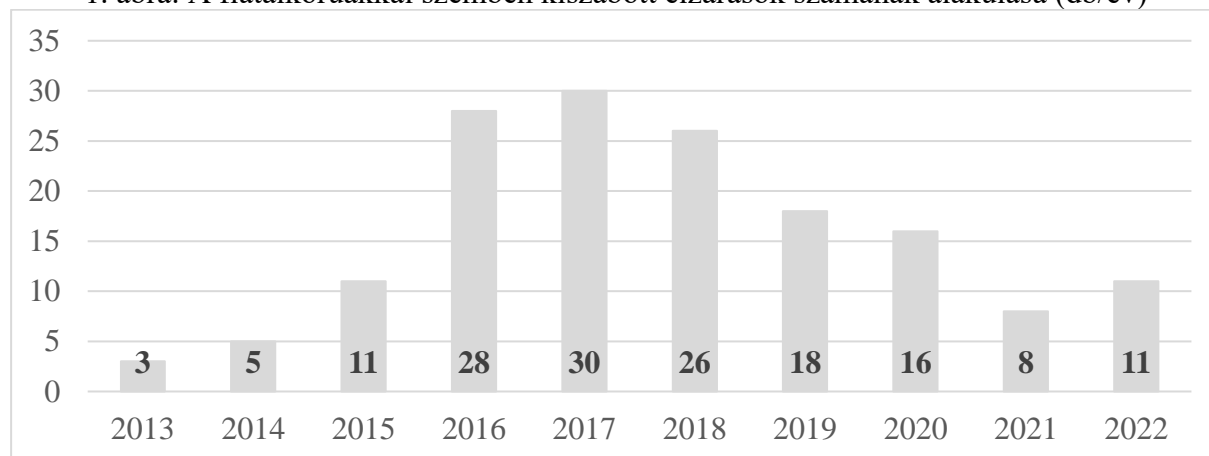
¹² V. ö. Barabás A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004. 67-68. o. és Pápai – Tarr 2022, i.m. 108. o.

¹³ Löw Tóbiás (szerk.): A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről (1878: V. t.c.) és teljes anyaggyűjteménye. I. kötet. Budapest, Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, 1880. 59. o.

rövid tartamú szabadságelvonás fiatalok esetén különösen káros, velük szemben inkább javító, nevelő jellegű intézkedés alkalmazása célravezető.¹⁴

Mindezek alapján nem meglepő, hogy a hazai jogtudomány képviselőin eluralkodott általános döbbenet hatására a korábban említett célkitűzés eltűnt a miniszteri indokolásból,¹⁵ a büntető törvénykönyv hatályba lépése óta pedig a bírói gyakorlat is egyértelművé tette, hogy az elzárás a jogalkotó előzetes szándéka ellenére sem válhat gyakran alkalmazott büntetési nemmé a fiatalokkal szemben.

1. ábra: A fiatalokkal szemben kiszabott elzárások számának alakulása (db/év)

Forrás: saját szerkesztés az OBH statisztikai adatai alapján¹⁶

A fiatalokkal szemben kiszabott elzárások száma ráadásul 2018 óta csökkenő tendenciát mutat, amely azt látszik igazolni, hogy a bírói gyakorlat kezdetben igyekezett meggyőződni a szankciónem fiatalokra gyakorolt előnyös vagy hátrányos hatásairól, de idővel bebizonyosodott, hogy a vizsgált szankció nem alkalmas a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekkel szemben meghatározott büntetési cél elérésére.

Megállapítható tehát, hogy a börtönártalmak miatt az elzárás relevanciája évről évre kisebb a fiatalok magyarországi büntetési rendszerében, az arányok csökkenését pedig kiválóan jelzi az a tény, hogy a 2022-ben jogerősen befejezett 2220 büntetőeljárás mindössze 0,5%-a végződött e szankciónem kiszabásával.

II.2. Az elzárás büntetések időtartam szerinti megoszlása

Ahogy korábban említésre került, a fiatalokkal szemben kiszabható elzárás legrövidebb tartama három, leghosszabb tartama pedig harminc nap.¹⁷ Az ennyire rövid ideig tartó

¹⁴ V. ö. Bagossy Mária: Gondolatok a büntetőjogi elzárásról. *Iustum Aequum Salutare* 2020/2., 106-107. o.

¹⁵ Pápai – Tarr 2022, i.m. 108. o. és Tóth 2013, i.m. 533. o.

¹⁶ OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.

¹⁷ Btk. 111. §

szabadságelvonással fenyegetés összhangja a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók helyes irányú fejlődést, illetve társadalmi integrációt szolgáló céljával önmagában is kétséges, de bizonyos esetekben akár pozitív hatást is kiválthat. A szakirodalomban ugyanis ismert egy olyan, a rövid tartamú szabadságvesztés elrettentő hatását hangsúlyozó nézet, amely szerint az elzárás „short, sharp shock”-ként történő alkalmazása visszatarthatja a fiatalkorú elítélteket további bűncselekmények elkövetésétől.¹⁸

A bírói gyakorlat azonban a személyi szabadság elvonásának csupán néhány napra, kifejezetten sokkhatásként történő alkalmazását napjainkban szinte teljes mértékben elveti.¹⁹

2. ábra: A fiatalkorúakkal szemben kiszabott elzárások időtartam szerinti megoszlása

	2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
3-10 nap	3	100	–	–	3	27,27	1	3,57	7	23,33	6	23,08	2	11,11	–	–	1	12,50	–	–
11-20 nap	–	–	1	20	5	45,46	4	14,29	10	33,33	3	11,54	4	22,22	7	43,75	2	25,00	3	27,27
21-30 nap	–	–	4	80	3	27,27	23	82,14	13	43,34	17	65,38	12	66,67	9	56,25	5	62,50	8	72,73
Összesen	3	100	5	100	11	100	28	100	30	100	26	100	18	100	16	100	8	100	11	100
Átlag (nap)	7,33		27,60		16,55		26,43		20,40		22,27		24,33		24,44		23,13		25,91	

Forrás: saját szerkesztés az OBH statisztikai adatai alapján²⁰

A statisztikai adatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a bíróságok jellemzően „különösen” rövid tartamú szabadságvesztésként alkalmazzák az elzárást fiatalkorúakkal szemben, ezzel kiiktatva annak egyetlen potenciálisan előnyös hatását.²¹

Azon túlmenően, hogy a húsz napnál hosszabb tartamú szabadságelvonások már 2014-ben túlsúlyba kerültek, arányuk pedig folyamatosan növekedik, 2022-ben már a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyekkel szemben kiszabott elzárások több, mint fele (54,55%) harminc napig, azaz a büntetési nem generális maximumáig tartott. Különösen szomorú körülmény, hogy a Kúriának több esetben elvi élel kellett leszögeznie, hogy törvénysértő a fiatalkorúval szemben a harminc napot meghaladó tartamú elzárás büntetés kiszabása, az alsóbb bíróságokon ugyanis ilyen abszurd büntetéskiszabás is előfordult.²²

¹⁸ Gócza 2016, i.m. 26. o.

¹⁹ V. ö. Pápai – Tarr 2022, i.m. 112. o. és Soltész Tamás: Az elzárás büntetőjogi szankciórendszerünkben. Büntetőjogi Szemle 2023/2., 55. o.

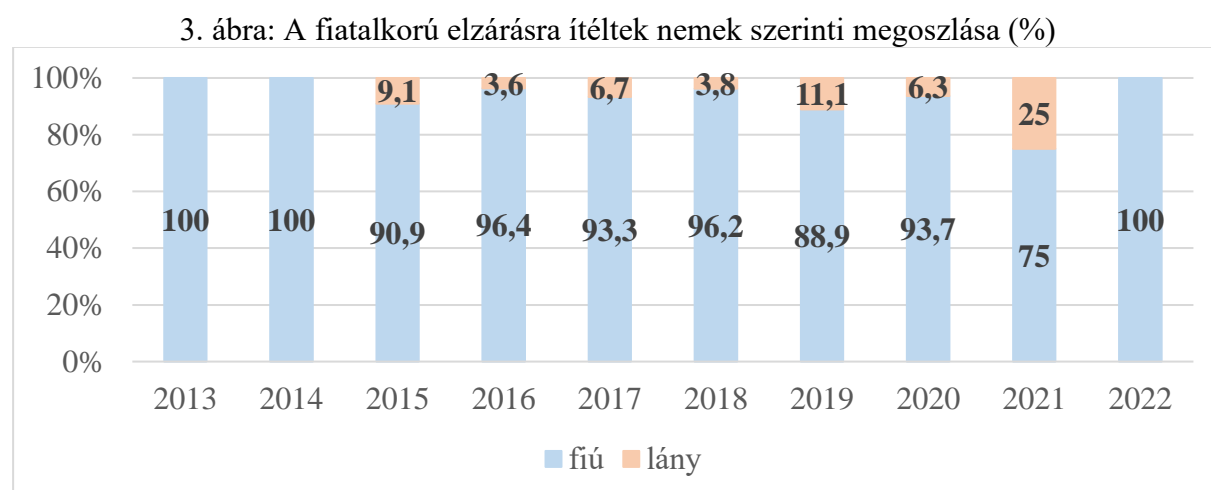
²⁰ OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.

²¹ Soltész 2023, i.m. 55. o.

²² V. ö. Bfv.1412/2018/5. és Bfv.1/2019/4.

II.3. Az elzárásra ítélték nemek szerinti megoszlása

A bűncselekmények elkövetői között alapvetően felülreprezentáltak a férfiak, de a kiszabott elzárások tekintetében a nemek közötti arányok az összбүнözéshez képest jelentősen eltolódnak.²³ Fiatalkorú elkövetők esetén a differencia sok esetben a felnőttkorú elkövetőkre vonatkozó adatokhoz képest is drasztikusabb.

Forrás: saját szerkesztés az OBH statisztikai adatai alapján²⁴

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a bíróságok általában 90% fölötti arányban fiatal fiúkkal szemben szabják ki a vizsgált szankciót. Ennek oka abban keresendő, hogy ugyan a tizennyolcadik életévüket be nem töltött elítéltek egészséges személyiségfejlődésének garantálása érdekében egyáltalán nem szerencsés őket kiszakítani családi környezetükből, a fiatal lányok testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésére a fiúkénál is károsabb hatással lehet a büntetésvégrehajtási intézetben eltöltött idő, függetlenül annak rövidegétől. Ezt a megállapítást támasztják alá az olyan évekre vonatkozó adatok, amelyekben a bíróságok kizárólag fiúkkal szemben találták indokoltnak az elzárás büntetés alkalmazását.

II.4. Az elzárásra ítélték előélet szerinti megoszlása

A büntetőkódex rendelkezései értelmében fiatalokkal szemben szabadságelvonással járó büntetést kizárólag abban az esetben lehet kiszabni, amikor sem a szabadságelvonással nem járó intézkedés, illetőleg büntetés, sem a szabadságelvonással járó intézkedés alkalmazása nem lenne célravezető.²⁵ Ebből az következik, hogy első büntényes fiatalok esetén a bíróságoknak a szabadságelvonással nem járó, alternatív szankciókat kell előnyben részesíteniük, az elzárás

²³ Pápai – Tarr 2022, i.m. 109. o.

²⁴ OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.

²⁵ Btk. 106. § (2)-(3)

pedig csak akkor jöhet számításba, amikor ezek hatástalannak bizonyultak, a javítóintézeti nevelés alkalmazása pedig nem indokolt.

A fokozatosságot megteremtő szabályozás ugyanakkor előidézi azt az ENSZ XII. Bűnüldözési és Bűnmegelőzési Kongresszusát előkészítő munkacsoport által is felismert nemkívánatos állapotot, amelyben a rövid tartamú szabadságelvonás jellemzően a többszöri bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott szankció.²⁶

4. ábra: A fiatalok elzárására ítélték előélet szerinti megoszlása

	2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
Egyszerű bűnismétlő	3	100	5	100	8	72,73	22	78,57	26	86,67	18	69,23	15	83,33	–	–	7	87,50	10	90,91
Visszaeső	–	–	–	–	–	–	2	7,14	–	–	1	3,85	–	–	–	–	–	–	–	–
Különös visszaeső	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3,33	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nincs adat	–	–	–	–	3	27,27	4	14,29	3	10	7	26,92	3	16,67	16	100	1	12,50	1	9,09
Összesen	3	100	5	100	11	100	28	100	30	100	26	100	18	100	16	100	8	100	11	100

Forrás: saját szerkesztés az OBH statisztikai adatai alapján²⁷

A korábban leírtakkal összhangban a statisztikai adatok is azt támasztják alá, hogy a magyar joggyakorlat legtöbb esetben egyszerű bűnismétlőkkel szemben szab ki elzárás büntetést. A hazai bíróságok tehát felismerték azt, hogy az első büntényes, tizennyolcadik életévüket be nem töltött elkövetőkkel szemben többnyire aránytalanul súlyos hátrány lenne a személyi szabadság elvonása, a visszaesőkkel, különös és többszörös visszaesőkkel szemben pedig a nevelő célzattal, sőt az elrettentő sokkhatásként alkalmazott rövid ideig tartó szabadságelvonás alkalmatlan lenne a büntetési cél elérésére.

²⁶ V. ö. Bagossy 2020, i.m. 107. o.

²⁷ OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.

II.5. Az elzárásra ítélt bűncselekményi csoportok szerinti megoszlása

5. ábra: A fiatalkorúakkal szemben kiszabott elzárások bűncselekményi csoportok szerinti megoszlása

Bűncselekmények csoportja	2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
Az élet, a testi épség és az egészség elleni	–	–	–	–	–	–	3	10,72	2	6,67	1	3,85	–	–	1	6,25	1	12,50	1	9,09
Az egészséget veszélyeztető	–	–	–	–	–	–	2	7,14	2	6,67	4	15,38	–	–	1	6,25	–	–	1	9,09
Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3,33	–	–	–	–	–	–	–	–	1	9,09
A közlekedési	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3,85	–	–	–	–	–	–	–	–
Az igazságszolgáltatás elleni	–	–	–	–	1	9,09	1	3,57	2	6,67	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
A hivatalos személy elleni	–	–	–	–	–	–	1	3,57	1	3,33	–	–	–	–	–	–	1	12,50	1	9,09
A köznyugalom elleni	–	–	2	40	1	9,09	7	25,00	5	16,67	4	15,38	5	27,78	2	12,50	1	12,50	2	18,18
A közbizalom elleni	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3,85	–	–	1	6,25	–	–	–	–
A vagyon elleni erőszakos	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	3,85	–	–	1	6,25	2	25,00	–	–
A vagyon elleni	3	100	3	60	9	81,82	14	50,00	17	56,66	14	53,84	13	72,22	10	62,50	3	37,50	5	45,46
Összesen	3	100	5	100	11	100	28	100	30	100	26	100	18	100	16	100	8	100	11	100

Forrás: saját szerkesztés az OBH statisztikai adatai alapján²⁸

Az egyes bűncselekményi csoportokat illetően a fiatalkorúak esetén kezdettől fogva a vagyon elleni bűncselekmények dominálnak. E bűncselekményi csoport viszont nem tartalmaz a Btk.-ban elzárással fenyegetett magatartásokat, így fontos kiemelni, hogy az elzárás ilyen esetekben kizárólag „kvázi alternatív” büntetésként szabható ki.²⁹ Szintén említésre méltó körülmény, hogy a vagyon elleni bűncselekmények elzárások közötti aránya évről évre csökken, amelynek oka, hogy a jogalkalmazó a bűncselekmények egyre szélesebb körében alkalmazza a vizsgált szankciót.

Az összбүнözésben is előkelő helyen álló vagyon elleni bűncselekményeket jellemzően a köznyugalom elleni bűncselekmények követik. A statisztikai adatok szerint gyakran jelen vannak továbbá az élet, a testi épség és az egészség elleni, az egészséget veszélyeztető, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, valamint a hivatalos személy elleni bűncselekmények, de a vizsgált időszak bírói gyakorlatában létezik precedens az igazságszolgáltatás elleni, a közbizalom elleni, illetve a fiatalkorúak körében – életkoruknál fogva – nem túlzottan elterjedt közlekedési bűncselekmények miatti elzárás kiszabására is. Mindemellett érdekességként említhető, hogy 2020-ban és 2021-ben jelentős volt a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények aránya, amelyek elkövetői az utóbbi évben az elzárásra ítélt fiatalkorúak egynegyedét is elérték.

²⁸ OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.

²⁹ Pápai – Tarr 2022, i.m. 111. o.

III. Összegzés

Az évtizedes jogalkalmazói tapasztalatok elemzésének eredményeként megállapítható, hogy a fiatalkorúakkal szemben kiszabott elzárások száma napjainkra csökkenő tendenciát mutat, és a büntetési nem hamarosan „fantom jogintézménnyé” válik a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek büntetőjogában.

Ennek legfőbb oka, hogy a bírói gyakorlat ugyan törekedett az elzárás fiatalkorúakkal szembeni minél szélesebb körű alkalmazására, de a vizsgált szankció nem vált be e speciális elkövetői körrel szemben. A büntető törvénykönyv fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései értelmében ugyanis első büntényes fiatalokkal szemben aránytalanul súlyos hátrány lenne a személyi szabadság elvonása, visszaesőkkel szemben pedig e szankció alkalmatlan a büntetési cél elérésére. A fiatal lányok esetén szintén különösen célszerűtlen a rövid tartamú szabadságelvonás, ugyanis a családi környezetből való kiszakítás, valamint a büntetésvégrehajtási intézetben eltöltött idő a fiúkénál is károsabban befolyásolhatja testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésüket.

A tipikus alkalmazási körbe tartozó egyszerű bűnismétlők esetén, akik bűnösségét legtöbb esetben valamilyen vagyon elleni, illetőleg köznyugalom elleni bűncselekmény kapcsán állapítják meg, azonban szintén erősen kétséges a nevelő célzatú vagy éppen az elrettentő sokkhatás. Mindebből következik, hogy a jogalkalmazó velük szemben szinte teljes mértékben elveti az elzárás „short, sharp shock”-ként való alkalmazását, és az esetek többségében a harminc napos generális maximumot megközelítő, vagy annak megfelelő „különösen” rövid tartamú szabadságvesztést szab ki elzárás képében.

Ez a gyakorlat ugyanakkor a rövid tartamú szabadságelvonás egyetlen potenciális pozitív hatását teszi lehetetlenné, korlátlan teret nyitva a számos, fiatalkorúak esetén hatványozottan jelentkező negatív következménynek. Miután a jellemzően egyszerű bűnismétlőnek minősülő tizennyolc éven aluli fiúk együttesen kerülnek elzárásra különféle vagyon elleni, köznyugalom elleni, élet, testi épség és egészség elleni, egészséget veszélyeztető (tipikusan kábítószeres),³⁰ hivatalos személy elleni, továbbá emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni magatartások miatt, fennáll a reális veszélye annak, hogy a tapasztalatlan fiatalok tapasztaltabb társaiktól elsajátítják a nagyobb tárgyi súlyú bűnelkövetés fortélyait, valamint a bűnözői életmódot, s így az elzárás büntetés nevelő hatás kiváltása helyett „a bűn és gonoszság seminariuma”-vá válik.

³⁰ Pápai – Tarr 2022, i.m. 111. o.

Irodalomjegyzék

- Bagossy Mária: Gondolatok a büntetőjogi elzárásról. *Iustum Aequum Salutare* 2020/2. 101-112. o.
- Barabás A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában.* Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004.
- Clemmer Donald: *The Prison Community.* New York, Holt, Rinehart and Winston, 1940.
- Gócza Ágnes: Az elzárás mint új büntetési nem a 2012. évi C. törvényben. *Büntetőjogi Szemle* 2016/1-2., 23-26. o.
- Kaiser Günther: *Kriminologie. Ein Lehrbuch.* Heidelberg, Müller, 1980.
- Lőw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: V. t.cz.) és teljes anyaggyűjteménye. I. kötet.* Budapest, Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, 1880.
- Nagy Ferenc: A fiatakorúak büntetőjoga reformjának szükségességéről. *Magyar Jog* 1994/5. 285-293. o.
- OBH: Statisztikai adatok. Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottainak statisztikai adatai. <https://birosag.hu/birosagokrol/statisztikai-adatok/jogerosen-befejezett-buntetoeljarasok-vadlottainak-statisztikai-adatai> 2024.02.13.
- Pápai – Tarr Ágnes: A büntetőjogi elzárás büntetéskiszabási tapasztalatai. *Jogtudományi Közlöny* 2022/3., 104-112. o.
- Soltész Tamás: Az elzárás büntetőjogi szankciórendszerünkben. *Büntetőjogi Szemle* 2023/2., 53-57. o.
- Tóth Mihály: Az új Btk. bölcsőjénél. *Magyar Jog* 2013/9., 525-534. o.

A GYERMEKI JOGOK VÉDELME NEK KIHÍVÁSAI EGY DIGITALIZÁLT VILÁGBAN KÜLÖNÖS FIGYELEMMEL A GYERMEKPORNOGRÁFIA HAZAI ÉS NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSÁRA

ZSIRAI LILLA

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM ÁLLAM-ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA, PHD HALLGATÓ
BUDAPEST KÖRNYÉKI TÖRVÉNYSZÉK- BÍRÓSÁGI FOGALMAZÓ

I. Bevezetés

A gyermekek jogainak védelme az online tér káros hatásaitól, egy nagyon aktuális és valós probléma, amire a jogalkotóknak is reagálni kell. Mindamelllett, hogy a digitalizáció megkerülhetetlen és létfontosságú a mindennapjaink szempontjából számos veszély forrása is egyben. Az összefonódása a modern kor gyermekeinek mindennapjaival megkerülhetetlen, hiszen az új generáció már egy szinte teljesen digitalizált környezetben nő fel. A digitális környezet jelentősége a közelmúltban értékelődött fel csak igazán, elég csak a 2019-ben kirobbant COVID-19 járványra gondolni és arra, hogy az internet és a digitális eszközök mennyire megkönnyítették a négy fal közé zárt mindennapjainkat. Otthonról tudunk dolgozni, iskolába járni, a közösségi média segítségével pedig könnyen tudtuk tartani a kapcsolatot a családtagjainkkal, barátainkkal.

Jelen tanulmányomban kifejezetten a gyermekek jogai és a közösségi média, összefonódását szeretném vizsgálni. A közösségi médiának a pozitív hozadékai közé tartozik, hogy a gyermekek számára számos tanulási és kikapcsolódási lehetőséget biztosít, elősegíti a kommunikációt, a társadalmi kapcsolatokban való részvételt. Másrészt azonban számos veszélyt is rejt magában főleg a gyermekekre nézve, akik életkoránál fogva sokkal könnyebben eshetnek az „online tér” áldozatává. Az online világban, és így a közösségi médiában is olyan személyiséget vehet magára az ember amelyet csak szeretné, azt írhat, amit csak szeretne. Ezeket a tényezőket sokszor felnőttként több tapasztalattal is nehéz kiszűrni, nemhogy egy még tapasztalatlan gyermekként. A korábban már említett COVID-19 járvány alatt a közösségi média használatának ideje jelentősen megnövekedett, a gyermekek körében főleg a távoktatás hatására. Ezen a platformon keresztül tudtak egymással, és a tanárokkal is kommunikálni. A „képernyőidő” jelentős növekedésével arányosan nőtt a gyermeke veszélyeztetettsége is, hiszen számottevően több időt töltöttek az okos eszközök mögött ülve. Sajnos megfigyelhető, hogy a gyermekek egyre fiatalabb korban lesznek felhasználók. Sok kutatás van arra vonatkozóan, hogy mennyi időkorban ideális, ha a gyerek képernyő elé kerül. A legtöbb egyetért abban, hogy 1-2 éves kor között egyáltalán nem kéne ilyen hatásoknak kitenni a gyerekeket mivel a rengeteg információt, a villódzó fényeket az agyuk még nem tudja rendesen feldolgozni és ez

később akár hiperaktivitáshoz, figyelemzavarhoz, egyéb magatartás béli problémákhoz vezethet. 2023.május 15-én tette közzé egy az emberi agy összetettségét kutató szervezet a Sapiens Lab legújabb összefoglalóját, melyben a fiatalok okos-eszköz használata és mentális egészsége közötti összefüggéseket vizsgálta. Tanulmányom szempontjából lényeges, hogy a kutatók úgy találták, hogy minél fiatalabban kap egy gyermek okos-eszközt annál nagyobb esély van arra, hogy később mentális probléma alakul ki nála. A pontos ok-okozati összefüggést még vizsgálják. Jelen tanulmányomban a gyermekeket érintő jogsértő tartalmakat, valamint a különböző közösségi média platformok gyermekjogi szabályozását szeretném kiemelten vizsgálni.

II. A gyermeki jogok az egyes jogterületek határán

A gyermeki jogokat vizsgálva egy több jogterületet átölelő interdiszciplináris területre tévedünk. Azon törvények mellett, amelyek kizárólagosan csak gyermeki jogokat deklarálnak, vannak olyan jogforrások, amelyek annak ellenére, hogy más területet érintenek mégis tartalmazznak a gyermekekre vonatkozó szabályozást. Ilyen például az Alaptörvény, amely emberi és állampolgári jogokat jelenít meg, valamint a Polgári Törvénykönyv, (2013.évi V. Törvény) amely a korábban teljesen önálló törvényként jelen levő Családjogi törvényt foglalja magába és ezzel együtt számos a gyermekek szempontjából fontos jogokat rögzít.

A büntetőjogban sokkal komplexebb módon jelenik meg a gyermekek, a kiskorúak védelme. A régi Büntető Törvénykönyv (1978.évi IV. Törvény) is széles körben védte a kiskorúakat, ezzel garantálva a jogaik érvényesülését. A régi Btk. Életkori megközelítése nem csak a kiskorúra, mint sértettre, hanem a kiskorúra, mint elkövetőre is vonatkozik. Ezen megközelítésből születtek a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó speciális szabályok, amelyek szem előtt tartják az életkorból származó átmeneti társadalmi helyzetüket, és az érési, fejlődési szakaszok egyedi jellemzőit.

Ugyan ezen célokat, tartja szem előtt az új Büntető Törvénykönyv (2012.évi C. Törvény) is, amely már külön fejezetbe foglalja *“A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények”*-et. Ebbe a fejezetbe tartozik a Kiskorú veszélyeztetése (208. §) a Gyermekmunka (209. §), Kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása (210. §), Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (211. §), Tartási kötelezettség elmulasztása (212. §), Kapcsolati erőszak (212/A §), Családi jogállás megsértése (213. §), valamint a Kettős házasság (214. §). Az új Btk-ra jelentős hatással volt az ENSZ, valamint az Európai Unió kiskorúakkal kapcsolatos állásfoglalása. Ennek megfelelően már olyan rendelkezések születtek, amelyek a nemzetközi elvárásoknak megfelelnek.

A kiskorúakkal szemben elkövetett támadások, bűncselekmények széles skáláját mi sem mutatja jobban, mint a védelmüket célzó elkövetési magatartások sokszínűsége. A Btk. XX. Fejezetén kívül is tartalmaz olyan bűncselekményeket, melyeknél a kiskorú sérelmére történő elkövetés minősítő körülményként jelenik meg. Az Élet és Testi Épség elleni bűncselekmények esetén ez kiemelten helyt kap. A Btk. 160. § (2) i) pontja alapján tíztől húsz évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő az, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el az emberölés büntetettét. A Btk. *“A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények”* körét tárgyaló XIX. Fejezetében szintén megtalálhatóak azon

minősített esetek, amelyek a kiskorúak védelmét szolgálják. Az ebbe a fejezetbe tartozó bűncselekmények közül én most a szexuális erőszakot szeretném kiemelni. Az erőszakos közöskülés, és a szemérem elleni erőszak tényállásának újra szabályozása elsődlegesen azért volt szükséges, mert Magyarország 2010. november 29-én aláírta a Lanzarote Egyezményt, illetve az Európai Unió tagállamai 2011. decemberében elfogadták a 2011/93/EU irányelvet, (a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról) amelynek legkésőbb 2013. december 18-ig meg kellett feleltetni a jogszabályainkat. Ennek megfelelően és az egyszerűsítés érdekében összevonták a teljesen azonos tartalmú erőszakos közöskülés és szemérem elleni erőszak tényállását, és új címet adtak nekik (szexuális erőszak) ami mindkettő bűncselekményt lefed, és a köznyelv számára is egyértelmű.

A 2011/93/EU irányelv 3. cikk (5) bekezdés ii., és iii., pontja, illetve (6) bekezdése, továbbá a Lanzarote Egyezmény 18.cikk (1) bekezdés b) pontja a következőket nyilvánítja büntetendő magatartássá:

- A gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben a gyermek különösen kiszolgáltatott helyzetével, különösen szellemi vagy testi fogyatékosságával vagy eltartotti helyzetével élnek vissza,
- A gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben a kényszert, erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznak,
- A gyermek valamennyi harmadik féllel folytatott szexuális tevékenységre kényszer, erőszak, vagy fenyegetés alkalmazásával való készítése.

Mind a 2011/93/EU irányelv mind a Lanzarote Egyezmény gyermeknek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt tekint, így valamennyi említett magatartás e személyi kör tekintetében büntetendő. A 2011/93/EU irányelv az elkövetési magatartások tekintetében meghatározza a büntetési tétel felső határának legalacsonyabb mértékét, egyes esetekben a beleegyezési korhatárt el nem érő személyek sérelmére történő elkövetést szigorúbb megítélés alá helyezi.

- 2011/93/EU irányelv 3. cikk Szexuális bántalmazással kapcsolatos bűncselekmények¹:
 - A beleegyezési korhatárt el nem ért gyermek szexuális céllal történő készítése arra, hogy szexuális tevékenység tanúja legyen – akkor is, ha abban a gyermek nem vesz részt –, szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább egy év.
 - A beleegyezési korhatárt el nem ért gyermek szexuális céllal történő készítése arra, hogy szexuális bántalmazás tanúja legyen – akkor is, ha abban a gyermek nem vesz részt –, szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább két év.

A gyermekeket súlyosan érintő másik bűncselekmény amire ismételtén bővebben szeretnék kitérni a gyermekpornográfia. A gyermekpornográfia estében olyan bűncselekményről beszélünk, amely magába foglalja a gyermekek szexuális és sajnos sok esetben kereskedelmi

¹ 2011/93/EU irányelv a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 3.cikk

célú kizsákmányolását. Ez a gyermekekben visszafordíthatatlan testi és lelki sérüléseket képes okozni. A modern, digitális világ még nehezebbé teszi a gyermekpornográfia elleni küzdelmet, ugyanis mint azt dolgozatomban már korábban is említettem, amit egyszer feltöltenek az internetre az sajnos ott is marad, évekkel később is elérhető lesz. A technológia gyors fejlődése az elkövetők számára is sok lehetőséget kínál a tekintetben, hogy a szabályozások kijátszásával elérhetővé tegyék a pornográf felvételeket. A gyermekpornográfia nem az új modern kor vívmánya, már sas 1960-as években is jelen volt, ennek ellenére, még mindig nincs nemzetközi szinten is elfogadott fogalma, a meghatározása országonként eltér.²

A gyermekpornográfia tekintetében a sértetti életkor megállapítása egy vitatott kérdéskör. Számos egyezmény, irányelv foglalkozik a gyermekek védelmével ezek többségben megegyeznek az életkor kérdéskörének tekintetében, de kisebb mértékben itt is találhatunk eltéréseket.

- ENSZ által, 1989-ben New Yorkban elfogadott Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény (Convention of the Rights of the Child – CRC). Az egyezmény értelmében gyermek minden 18 év alatti személy, de ez alól biztosít kivételt, amennyiben az alkalmazandó jogszabályok értelmében a nagykorúságát már korábban elérte.
- A Budapesti Egyezmény (2004. évi LXXIX. törvény az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményének kihirdetéséről) a kiskorú fogalmát használja, ez alapján kiskorúnak minősül minden 18. életévét be nem töltött személy, az aláíró felek azonban alacsonyabb korhatárt is meghatározhatnak, ezen korhatár nem lehet kevesebb mint 16 év.
- A Lanzarote Egyezmény értelmében gyermeknek számít mindenki, aki a 18. életévét még nem töltötte be, ez alól kivétel nincs.
- A 2011/93/EU irányelv értelmében is gyermeknek minősül minden 18. életévét be nem töltött személy. Az irányelv meghatározza a beleegyezési korhatár fogalmát, amely azt az életkort jelenti, amely alatt a nemzetközi joggal összhangban tilos a gyermekkel folytatott szexuális cselekmény.

A felsorolt egyezmények értelmében megállapítható, hogy a nemzetközi jog alapján a gyermekkora határa a 18. életév betöltése, azonban az egyes egyezményekben engedélyezett eltérések miatt az országok szabályozása eltérhet. Ilyen eltéréseket mutat pl.: a beleegyezési korhatár kérdése. Hazánkban a beleegyezési korhatár a 14. életév, míg Spanyolországban csupán a 13. életév, Németországban és Belgiumban pedig a 16. életév betöltéséhez van kötve. Jól látszik, hogy mennyire széles palettán mozog a szabályozás. Személy szerint én a hazai szabályozással sem értek feltétlen egyet. Úgy gondolom, hogy a 14. életévhez kötött beleegyezési korhatár nagyon alacsony. Bár tény, hogy a fiatalok nagy része még a 18. életéve betöltése előtt folytat szexuális cselekményeket, sokszor már egészen fiatal korban is, azonban véleményem szerint egy 14 éves még nem teljesen fogja fel ennek a lehetséges veszélyeit, következményeit. Úgy gondolom, hogy ebből a szempontból a Német-Belga szabályozás kéne, hogy a mérvadó legyen, miszerint a beleegyezési korhatárt 16 év. Érdekesség, hogy a német

² Mezei Kitti: Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog. *Ügyészek Lapja* 2021/28. 19. szám

büntetőjog megkülönbözteti a 14 év alattiakra, és a 14 év felettiekre, de még 18. életévüket be nem töltöttekre vonatkozó gyermekpornográfiát.³

A gyermekpornográfiát hazánkban a hatályos Büntető Törvénykönyv szabályozza. Ez alapján a védett jogi tárgy a 18 év alattiak egészséges nemi fejlődése és a gyermekpornográfiát működtető szervezett bűnözői csoportok elleni küzdelemhez fűződő társadalmi érdek. Elkövetési tárgya a pornográf felvétel és a pornográf műsor.

- Pornográf felvétel: olyan videó-, film-, vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal, célzatosan a nemi felkeltésére irányuló módon ábrázolja.
- Pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés, vagy előadás.

Kizárólag a meztelenség ábrázolása nem súlyosan szeméremsértő. A pornográf műsort el kell határolni a művészi alkotástól.

A bűncselekmény passzív alanya a 18. életévét be nem töltött személy, ugyanakkor kiemelendő, hogy a gyermekpornográfia egyik minősített este (Btk. 204§ (2) bekezdés, a) pont) a 12. életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetés. A gyermekpornográfia elkövetési magatartásai a következők: Pornográf felvétel megszerzése, tartása, átadása, kínálása, hozzáférhetővé tétele, forgalomba hozatala, pornográf felvétellel való kereskedés, ilyen felvétel nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétele. A korábban már felsorolt egyezmények tekintetében itt is vannak apróbb eltérések az elkövetési magatartásokat illetően. A Budapesti Egyezmény a számítástechnikai rendszer útján történő elkövetéseket rendeli büntetni, míg a Lanzarote Egyezmény ennél tágabb meghatározást tartalmaz az infokommunikációs technológiát. Mindkét egyezmény értelmében büntetendő a gyermekpornográf felvétel készítése, azonban a Budapesti Egyezmény egyik hátránya az, hogy a készítés, mint elkövetési magatartás vonatkozásában többlet feltételeket határoz meg, ugyanis az előállításának a számítástechnikai rendszer útján történő forgalomba hozatal céljából kell megtörténnie⁴. Mind két Egyezmény bünteti a pornográf felvétel felajánlását, vagy hozzáférhetővé tételét. A pornográf felvétel tiltott hozzáférhetővé tétele valósul meg akkor, amikor a tiltott felvételt online elérhetővé teszik gyermekpornográfia tartalmú oldalakon, különböző szerverekre töltik fel, elérhetővé teszik a darkneten.

A pornográf felvétel terjesztése vagy forgalomba hozatala szintén büntetendő cselekmény. A forgalmazás aktív terjesztést jelent, míg a terjesztés magába foglalja a pornográf tartalmú felvétel küldését is információs rendszeren keresztül, de ebbe beleértendő a felvétel esetleges eladása is. A megszerzése saját célra vagy más személy részére például a számítástechnikai adat letöltése vagy gyermekpornográfia tartalmú anyag vásárlása. A gyermekpornográfia birtoklása szintén büntetendő. Az infokommunikációs technológia segítségével történő tudatos hozzáférést a Lanzarote Egyezmény vezette be, amelynek célja, hogy azon személyek legyenek felelősségre vonva, akik a gyermekpornográfia anyagokhoz online hozzáférnek, külön erre a célra létrehozott oldalakon, darkweben keresztül nézik, anélkül, hogy letöltenék azt (így nem lehet őket büntetni a megszerzése vagy birtoklása miatt). A felelősségre vonáshoz szükséges, hogy az elkövető szándékosan lépjen be az adott oldalra, ahol a tiltott anyag elérhető és

³ Mezei Kitti: Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog. *Ügyészek Lapja* 2021/28. 19. o.

⁴ Uo.

tudomása van arról, hogy ilyen jellegű tartalom hozzáférhető ott. A szándékosságra lehet következtetni abból, hogy az elkövető ismétlődő jelleggel látogatja a weblapot vagy szolgáltatásként fizet érte. Az egyes joghatóságokban ez a jogsértés a birtoklásán belül kerül szabályozásra (például Németországban), a magyar szabályozásnak pedig még nem része.⁵

III. Gyermek jogai az online térben

A gyermekek jogainak védelme az online tér káros hatásaitól, egy nagyon aktuális és valós probléma, amire a jogalkotóknak is reagálni kell. Mindamelllett, hogy a digitalizáció megkerülhetetlen és létfontosságú a mindennapjaink szempontjából számos veszély forrása is egyben. Az összefonódása a modern kor gyermekeinek mindennapjaival megkerülhetetlen, hiszen az új generáció már egy szinte teljesen digitalizált környezetben nő fel. A digitális környezet jelentősége a közelmúltban értékelődött fel csak igazán, elég csak a 2019-ben kirobbant COVID-19 járványra gondolni és arra, hogy az internet és a digitális eszközök mennyire megkönnyítették a négy fal közé zárt mindennapjainkat. Otthonról tudtunk dolgozni, iskolába járni, a közösségi média segítségével pedig könnyen tudtuk tartani a kapcsolatot a családtagjainkkal, barátainkkal.

Jelen tanulmányomban kifejezetten a gyermekek jogai és a közösségi média, összefonódását szeretném vizsgálni. A közösségi médiának a pozitív hozadékai közé tartozik, hogy a gyermekek számára számos tanulási és kikapcsolódási lehetőséget biztosít, elősegíti a kommunikációt, a társadalmi kapcsolatokban való részvételt. Másrészt azonban számos veszélyt is rejt magában főleg a gyermekekre nézve, akik életkoruknál fogva sokkal könnyebben eshetnek az „online tér” áldozatává. Az online világban, és így a közösségi médiában is olyan személyiséget vehet magára az ember amelyet csak szeretne, azt írhat, amit csak szeretne. Ezeket a tényezőket sokszor felnőttként több tapasztalattal is nehéz kiszűrni, nemhogy egy még tapasztalatlan gyermekként. A korábban már említett COVID-19 járvány alatt a közösségi média használatának ideje jelentősen megnövekedett, a gyermekek körében főleg a távoktatás hatására. Ezen a platformon keresztül tudtak egymással, és a tanáraikkal is kommunikálni. A „képernyőidő” jelentős növekedésével arányosan nőtt a gyermekek veszélyeztetettsége is, hiszen számottevően több időt töltöttek az okos eszközök mögött ülve. Sajnos megfigyelhető, hogy a gyermekek egyre fiatalabb korban lesznek felhasználók. Sok kutatás van arra vonatkozóan, hogy mennyi idős korban ideális, ha a gyerek képernyő elé kerül. A legtöbb egyetért abban, hogy 1-2 éves kor között egyáltalán nem kéne ilyen hatásoknak kitenni a gyerekeket mivel a rengeteg információt, a villódzó fényeket az agyuk még nem tudja rendesen feldolgozni és ez később akár hiperaktivitáshoz, figyelemzavarhoz, egyéb magatartásbéli problémákhoz vezethet. 2023.május 15-én tette közzé egy az emberi agy összetettségét kutató szervezet a Sapiens Lab legújabb összefoglalóját, melyben a fiatalok okos-eszköz használata és mentális egészsége közötti összefüggéseket vizsgálta. Tanulmányom szempontjából lényeges, hogy a kutatók úgy találták, hogy minél fiatalabban

kap egy gyermek okos-eszközt annál nagyobb esély van arra, hogy később mentális probléma alakul ki nála. A pontos ok-okozati összefüggést még vizsgálják. Jelen tanulmányomban a

⁵ Uo.

gyermeket érintő jogsértő tartalmakat, valamint a különböző közösségi média platformok gyermekjogi szabályozását szeretném kiemelten vizsgálni.

IV.A gyermeki jogok és az ezeket érintő jogsértő tartalmak az online térben

A gyermekek jogai védelmének szempontjából a legjelentősebb egyezmény az ENSZ által, 1989-ben New Yorkban elfogadott Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény (Convention of the Rights of the Child – CRC). Az egyezmény értelmében gyermek minden 18 év alatti személy. Az egyezmény preambuluma értelmében a gyermeknek mentális és fizikai éretlenségéből fakadóan különleges biztosítékokra és gondoskodásra van szüksége. Ebbe beletartozik megfelelő jogi védelem is. A gyermekek védelmi jogaival a CRC több cikke is foglalkozik, így a 19. a 34., 35., és a 36. cikk is nevesíti a védelmi jogok körét. A 19 cikk az erőszak, a támadás és a kizsákmányolás ellen nyújt védelmet, úgy, hogy ezzel kapcsolatban az államokat nemcsak a megfelelő szabályozásra hívja fel, hanem arra is, hogy az előírások megvalósulásának érdekében közigazgatási, szociális és oktatási intézkedéseket tegyenek. A 34. cikk a gyermekek ellen irányuló szexuális bántalmazásra és a szexuális kizsákmányolásra fókuszál, míg a 35. cikk, a gyermekkereskedelem ellen kíván fellépni. A 36. cikk a kizsákmányolás minden olyan formájára vonatkozik, amely a gyermekeket hátrányosan érintheti. Azt gondolhatnánk, hogy az egyezmény így csak az offline világot és az ott előforduló illegális cselekményeket fedi le, azonban a korábban felsorolt cselekmények az online térben sajnos egyre inkább hatványozottan vannak jelen. A technológia fejlődésével egyes bűncselekmények elkövetési magatartása is adaptálódott az új helyzethez környezethez. A korábban már említett gyermekkereskedelem, a gyermekpornográfia, gyermekprostitúció mind olyan a gyermekek jogát súlyosan érintő bűncselekmények, amelyek az internet adta lehetőséget kihasználva az online térben is szedik áldozataikat. A Gyermekjogi Egyezményhez készült második Fakultatív Jegyzőkönyv, már magába foglalja a gyermekkereskedelmet, gyermekprostitúciót és a gyermekpornográfiát is. A Második Fakultatív Jegyzőkönyv elkészültének nyomós okaként van az internet térhódítása és ezáltal a gyermekek jogait súlyosan sértő bűncselekmények különösen a gyermekpornográfia online térben való térnyerése is. “ Aggódva a gyermekpornográfiának az interneten és más fejlesztés alatt álló technológiákon keresztül történő növekvő elérhetősége miatt, és emlékeztetve az interneten megjelenő Gyermekpornográfiának Elleni Nemzetközi Konferenciára (Bécs, 1999) és különösen annak következtetésére, amely a gyermekpornográfia előállításának, terjesztésének, exportálásának, továbbításának, exportálásának, szándékos birtoklásának és reklámozásának világszerte bűncselekménnyé történő minősítésére szólított fel, és hangsúlyozta a Kormányok és az internet-ipar közötti szorosabb együttműködés és partneri viszony fontosságát.”⁶ Ebből is látszik, hogy az államok ekkor már felismerték, hogy az internet és annak folyamatos térnyerése mekkora veszélyt jelent a gyermekekre, és ennek megakadályozása végett az együttműködő államnak lépéseket kell tenniük. Ezzel lényegében megteremtették az alapokat az online gyermekvédelem nemzetközi szabályozásához. Az évek során ezt számos egyezmény, kommentár követte. 2012-ben az Európai Bizottság megalkotta a gyermekbarát európai internet stratégiáját. Ennek lényege az volt, hogy egy európai szintű stratégiát alakítsanak ki a

⁶ ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, Második Fakultatív Jegyzőkönyv, Preambulum 6. bekezdés

gyermeknek védelme érdekében. A stratégia 4 pilléren alapult. Az első pillér: a gyermekeknek és fiataloknak szóló minőségi online tartalmak előállításának ösztönzése, a második pillér: a tudatosságnövelő és felkészítő intézkedések fokozása, a harmadik pillér: a biztonságos online környezet megteremtése, a negyedik pillér: a gyermekek szexuális zaklatása és kizsákmányolása elleni küzdelme⁷. Az Európai Bizottság meglátása szerint ezek azok a fő célok, amelyek teljesítésével a fennálló problémák megoldása elősegíthető. Ennek a stratégiának egy új változata került elfogadásra 2022.május 11-én. A gyermekek jobb internetét célzó új európai stratégiában (The new strategy for a better internet for kids BIK+) a digitális részvétel, a társadalmi szerepvállalás és a védelem kap kiemelt szerepet. Az aktualizált BIK+ stratégia a gyermekjogi stratégia digitális ága, és tükrözi azt a nemrégiben javasolt digitális elvet, hogy "a gyermekeket és a fiatalokat védeni és az internet használatára képessé kell tenni". Figyelembe veszi az Európai Parlament gyermekek jogairól szóló állásfoglalását, a médiaműveltségről szóló tanácsi következtetéseket és az európai gyermekgarancia létrehozásáról szóló tanácsi ajánlást. Ez az új stratégia a gyermekekkel folytatott széles körű konzultációs folyamaton alapul, amelyet a szülőkkel, a tanárokkal, a tagállamokkal, az IKT- és média iparral, a civil társadalommal, a tudományos szakemberekkel és a nemzetközi szervezetekkel folytatott célzott konzultációk egészítenek ki. A BIK+ célja ezért a meglévő intézkedések gyakorlati végrehajtásának kiegészítése és támogatása a gyermekek online védelme, készségeinek fejlesztése és annak lehetővé tétele, hogy biztonságosan élvezhessék és alakíthassák online életüket.

Ezzel el is érkeztünk az online médiához, és a hozzá kapcsolódó kihívásokhoz. Az online média vonatkozásában a fő problémát az jelenti, hogy nincsen rá vonatkozó egységes mindenki által elfogadott nemzetközi vagy akár állami szabályozás. Lényegében a különböző közösségi médiaplatformok (Facebook, Instagram, X (Twitter), TikTok, SnapChat stb.) teljesen eltérően szabályozzák a jogsértő tartalmak körét. Fontos kiemelni, hogy az egyre jelentősebb Uniói törekvéseknek köszönhetően kezd némi egység kirajzolódni az egyes platformok szabályozásában. A gyermekek jogainak védelméről már-már azonos a szabályozás a nagyobb közösségi média platformok tekintetében. A Facebook fellép a gyermekek meztelen ábrázolása ellen. Különösképp a saját gyermekről feltöltött meztelen fotók kapcsán. A feltöltést követően a rendszer észleli, hogy olyan kép került feltöltésre, amely nem felel meg az alapelveknek és rövid időn belül törlésre is kerül. Saját meglátásom szerint az már önmagában a gyermek jogainak a földbe tiprása, ha meztelen kép készült róla, az, hogy ezt a saját szülője még képes a nagy nyilvánossága is megosztani pedig egyszerűen érthetetlen és felháborító. Véleményem szerint az ilyen képek feltöltésével a gyermeknek a személyiségi joga súlyosan sérül, hiszen az ő beleegyezése nélkül kerül fel róla erősen megkérdőjelezhető tartalom. A Facebookhoz hasonló irányelvekkel működik az Instagram is. Itt is eltávolításra kerülnek a gyermekeket meztelenül ábrázoló felvételek, annak elkerülése érdekében, hogy ne kerüljenek illetéktelenek "kezébe".

Az X (korábban Twitter) tiltja az erőszakos, valamint gyermekbántalmazást ábrázoló tartalmakat. A gyermekek szexuális kizsákmányolása kapcsán teljes zéró toleranciát hirdet. Napjainkban a fiatalok körében meg elterjedtebb alkalmazás a TikTok. Ez a platform arról ismert, hogy rövid pár perces videókat lehet rá feltölteni, illetve megtekinteni. A felhasználóit

⁷ Európai Bizottság Gyermekbarát Európai Internet stratégia 2012.

2 csoportra lehet osztani, a passzív felhasználókra, akik lényegében a “csendes megfigyelők”, nem töltenek fel videókat, csak böngészés szintjén használják. Mondhatni csak pörgetik a videókat. Ezzel szemben a másik oldal az aktív felhasználó, tartalomgyártó, akik folyamatosan töltik fel a videókat. Ezeknek a videóknak többféle tematikája is lehet általában mindig van valamilyen trend, amit a fiatalok lemásolnak követnek. Ebből a trendkövetésből több probléma is volt már, ugyanis némelyikük egyáltalán nem veszélytelen. Több hírt is lehetett már olvasni arról, hogy fiatalok haltak bele abba, hogy egy-egy veszélyesebb trendet próbáltak követni. 2022-ben nagy port kavart az ún. “blackout challenge” vagyis magyarul az ájulós kihívás. 2022-ben egy 8 és egy 9 éves gyermek halála miatt indult per az oldal ellen, habár a kihívásban 2021 januárja és decembere között 5 fiatal esett áldozatul mind 15 évnél fiatalabb volt, és erről a TikTok-nál is tudtak. Fontos kiemelni, hogy a TikTok azon elv alapján működik, hogy olyan és ahhoz hasonló videókat dobál fel a felhasználóknak, amelyeket korábban likeolt, vagy végignézett. A vizsgált platformok mind egyezően lépnek fel a gyermek meztelensége, szexuális kizsákmányolása ellen. Alapelveikben tiltják a bántalmazást, zaklatást az erőszakos tartalmak megjelenítését. Közösségi alapelveiket a Gyermekjogi Egyezmény pontjait szem előtt tartva alkották meg.

Irodalomjegyzék

- 2011/93/EU irányelv a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról
- ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, Második Fakultatív Jegyzőkönyv
- Európai Bizottság Gyermekbarát Európai Internet Stratégia
- Mezei Kitti Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog. *Ügyészek Lapja* 2021/28.